

ALEVİ RAPORU

SDE

Alevi Raporu

SDE - STRATEJİK DÜŞÜNCE ENSTİTÜSÜ

Çetin Emeç Bulvarı A. Öveçler Mah.
4. Cad. 1330 Sk. No: 12
06460 Çankaya - Ankara / TÜRKİYE
Tel : +90 (312) 473 80 45
Faks: +90 (312) 473 80 46
E- Posta: info@sde.org.tr
www.sde.org.tr

GRAFİK & SAYFA TASARIMI

OMEDYA A.Ş.
Uzayçağı Tic. Mrk. 29/47 Ostim-ANK
Tel : +90 (312) 385 58 20-21
Faks : +90 (312) 385 78 37
E-Posta: omedya@omedya.com
www.omedya.com

REPRO & BASKI

ÖNCÜ BASİMEVİ

İçindekiler

Takdim	4
Araştırmayı Gerçekleştiren Kurumlar	6
Araştırma Yönetimi	9
Özet	10
Yöntem	15
Araştırma Bulguları	17
Bölüm 1: Alevilik Nedir?.....	18
Bölüm 2: Alevi Sorunu	25
Bölüm 3: Alevilerin Talepleri.....	33
Bölüm 4: Alevi - Sünni İlişkileri	42
Bölüm 5: Alevi Açılımı	49
Düşünceler ve Analizler	59
Alevi Açılımı Nedir?.....	62
Alevi Açılımında İzlenen Yöntem	63
Çalıştay Yönetimi Üzerine Bazı Değerlendirmeler	64
Alevi Açılımının İmkan ve Sorunları	66
“Alevi Açılımı” Anketinin Analizi	67
Alevi Sorununun Uluslararası Boyutu.....	72
Alevilerin Dile Getirilen Sorunları	75
Alevi Açılımının Muhtemel Pratik Sonuçları	80
Alevi Politikasının Fizibilitesi	84
Sonuç	86

Takdim

Türkiye'nin 2009 yılı siyasi gündeminin öncelikli konularından birisi şüphesiz ki açılımlardır. Açılım, Hükümetin terminolojisinde devletin ve toplumun müzminleşmiş derinleriyle yüzleşmek, bugüne kadar yok sayılmış, el atılmamış meselelerine çözüm aramak anlamına gelmektedir. Buna karşın açılımı geleneksel siyasetten sapmak ve devletin üniter yapısını ve ulusal birliğini tehlikeye düşürecek bir macera olarak görenler de vardır. Ancak her halukârda açılım kavramı; bugüne kadar tartışılmaktan çekinilen ve genelde yokmuş gibi hareket edilen önemli sorunların halkın her katmanında ele alınmasının ve tartışılmasının yolunu açmıştır.

Açılımların hem ülke içinde hem de ulusal sınırlar dışında derin yansımaları olmaktadır. Türkiye dışarıda başta komşularıyla olmak üzere diğer ülkelerle mevcut meselelerini halletmek ve karşılıklı dostluk ve işbirliğine dayalı yeni bir ilişkiler ağı kurmak için çalışırken, içeride demokratik sistemi bütün kural ve kurumlarıyla hayata geçirebilmesini, toplumu oluşturan tüm kesimleri farklılıklarıyla birlikte kucaklayarak kaynaşmış bir kitle haline getirebilmenin mücadelesini vermektedir.

İç açılımlar “Demokratik Açılımlar” adı altında başlatılmıştır. Demokratik açılımların birinci hedefi Kürt kökenli vatandaşların eşit vatandaşlar olarak temel hak ve hürriyetlerden yararlanabilmesi ve böylece ülkenin başına bela olan bölücü terörün beslendiği siyasi ve toplumsal şartların değiştirilmesidir. İkinci hedefi de toplumsal çatışmalara yol açabilen, dolayısıyla ulusal bütünlüğü tehlikeye düşürecek istismlara zemin hazırlayan Alevi meselesinin tam olarak anlaşılması ve makul bir çözüme kavuşturulmasıdır. Bölücü terörün yol açmaya devam ettiği mağduriyetler Kürt açılımını tartışmaların odağına otururken Alevi açılımının nispeten geri planda kalmasına yol açmıştır. Fakat bu durum Alevilerin kendilerini ikinci sınıf vatandaş gibi hissetmelerine sebep olan rahatsızlıkların daha az önemli olduğunu göstermez. Zaten Hükümet de Alevi açılımı çerçevesinde Alevilerin ve ilgili kesimlerin görüş ve taleplerini ortaya koymalarına imkân veren ‘çalıştaylar’ düzenlemekle meselenin önemini teslim etmektedir.

Alevi meselesinin Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde çözüm bekleyen en önemli meselelerden birisi olması gerçeği, Strateji Düşünce Enstitüsü'nü, Marmara Sosyal Araştırmalar ve Danışmanlık şirketiyle birlikte, hazırladığı elinizdeki "Alevi Raporu" nu hazırlatmaya yöneltmiştir.

Alevi Raporu, Alevilik ve Alevilerin durumlarıyla ilgili bir değerlendirme değildir. Rapor elbette Alevilerin karşı karşıya buldukları meselelerin tarihi, siyasi ve toplumsal boyutlarını gözden kaçırmadan, fakat esas olarak Hükümetin Alevi açılımıyla birlikte ortaya koyduğu çözüm arayışları ve izlediği siyasetin bir analizidir. Bu analiz yapılırken Hükümetin tutumu, Alevilerin talepleri, Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar sadece teorik açıdan incelenmekle yetinilmemiş, mümkün olduğu ölçüde gerçek fotoğrafı yakalayabilmek ve yansıtabilmek için Marmara Sosyal Araştırmalar Tanıtım ve Danışmanlık tarafından 2009 Eylül ayında 26 ilde yapılan kapsamlı bir kamuoyu yoklamasında elde edilen bilimsel verilerden de azami ölçüde yararlanılmıştır. Türkiye'nin siyasi-toplumsal meselelerinin pek çoğunda anlama ve çözüm bulma çabalarının önündeki en büyük engellerden birisi de toplum ve karar vericiler tarafından tartışılmadan kabul edilen yanlış genellemelerdir. Söz konusu kamuoyu yoklaması bize bu tespitin Alevi meselesi için de geçerli olduğunu göstermiştir. Kamuoyu yoklamasının sağladığı veriler uzmanların dikkatli ve tarafsız gözlemleriyle birleştirilerek Rapordaki değerlendirmelerimize ve tespitlerimize temel oluşturmuştur.

Stratejik Düşünce Enstitüsü, Alevi Raporu'nu, Alevi açılımı vesilesiyle yapılan tartışmalara bir düşünce zenginliği ve derinlik kazandıracığı umuduyla Türk kamuoyuyla paylaşmaktadır.

Saygılarımızla.

Doç. Dr. Mehmet Seyfettin Erol

SDE Başkanı

Araştırmayı Gerçekleştiren Kurumlar

SDE

STRATEJİK DÜŞÜNCE ENSTİTÜSÜ

www.sde.org.tr

Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE), stratejik derinliklerine ve bu kapsamda tarihsel misyonuna doğru emin adımlarla yol alan geleceğin büyük Türkiye'sinin stratejik düşünce anlamında bir dönüm noktasıdır. 3 Mart 2009'da resmi kuruluşu gerçekleştirilen Stratejik Düşünce ve Araştırma Vakfı (SDAV) bünyesinde faaliyet göstermek üzere kurulan SDE; iç ve dış politika bağlamında geleceğin Türkiye'sini şekillendirme yolunda ortak akılı, kolektif liderliği esas alan, devleti ve halkıyla bir bütün olarak tarihsel coğrafyasına dönük önemli bir misyonu üstlenmiş bulunan bir Sivil Toplum Örgütü (STÖ)'dür.

SDE'nin temel amacı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve demokrasiye bağlı, millet iradesine, temel insan hak ve hürriyetlerine inanan, Atatürk İlke ve İnkılapları'ndan ilham alan, ülkemizin güçlü, laik, hür ve bağımsız varlığını esas kabul eden, milli, manevi ve moral değerlerimizi güçlendiren, çağdaş, mutlu, müreffeh ve ileri bir toplum hedefine yönelmiş, ekonomik ve teknolojik kalkınmayı sağlamış, sosyal hukuk devleti ve sivil toplum ilkelerini içine sindirmiş bir Türkiye'dir.

Bunun için halkımızın tüm kesimlerini kucaklayan, Türkiye'nin insan kaynağını, bilgi birikimini, düşünce üretimi ve araştırma kapasitesini, politika, strateji ve proje geliştirme potansiyelini, uluslararası ilişki, iletişim ve organizasyon becerisini en verimli biçimde değerlendirerek ve yöneterek; ülkemizin güçlenmesine, insanımızın kalkınmasına hizmet etmeyi hedefleyen SDE; bölgesel güç olmaktan hızla küresel güç olmaya doğru giden ve küresel bir güç olmanın en önemli vasıflarından biri olarak kabul edilen stratejik bakışın ülkemize kazandırılması noktasında temel bir misyon yüklenmiş olup, Yeni Türkiye'nin stratejik düşünce ekolü olma hedefindedir.

Araştırmayı Gerçekleştiren Kurumlar

Bir Sivil Toplum Örgütü olarak SDE'nin temel misyonu ve vizyonu; gelişmiş, bütünleşmiş ve güçlenmiş Türk-İslâm Dünyası'nın oluşumuna; huzur, barış ve güvenlik içinde bir dünyanın inşasına; Türkiye'nin tarihsel coğrafyasından güç alarak küresel anlamda bir güç olmasına katkı sağlamaktır. Dolayısıyla SDE; bağımsız, demokratik, refah içinde kalkınmış, insan hak ve hürriyetlerine saygılı, manevi ve moral değerlerine bağlı, mutlu, hür ve güçlü bir Türkiye'yi (önce bölgesel bir güç, merkez ülke, sonra küresel bir aktör olmak yolunda) hedef alan, tamamen milli ve bağımsız bir düşünce merkezi olma hedefiyle yola çıkmış ve bu kapsamda bir yapılanma ortaya koymuş bir düşüncenin sonucudur.

Bu kapsamda SDE;

- Türkiye'de milli ve bağımsız bir strateji merkezine duyulan ihtiyacın bir sonucudur.
- Türk dış politikasında proaktif bir açılım süreci ve bu kapsamda vizyon arayışlarına katkı sağlayacak bir düşünce merkezine olan ihtiyacın kendisidir.
- Ortadoğu ve Avrasya bölgesinde yaşanan küresel güç mücadelesinde Yeni Ankara'nın kurulan yeni dünyada etkin bir şekilde yer almak istemesinin somut bir göstergesidir.
- Avrasya ve Ortadoğu bölgesinde yer alan düşünce merkezleri ile ortak akıl oluşturma arayışıdır.
- Türkiye'nin iktisadi, ticari ve teknik anlamda daha güçlü olabilmesini esas alan bir düşüncenin ürünüdür.

Marmara Sosyal Araştırmalar Tanıtım ve Danışmanlık

www.marmarasa.com

Marmara Sosyal Araştırmalar Tanıtım ve Danışmanlık Şirketi, insanların ihtiyaç, eğilim ve beklentilerini ölçen; kurumların kararlarını ve politikalarını belirlemelerinde ve uygulamalarında danışmanlık veren, hem sosyal ve siyasal araştırmalarda hem de piyasa araştırmalarında uzmanlaşmış bir araştırma şirkettir.

Türkiye'nin birçok ilinde yerleşik saha araştırma ekipleri sayesinde Türkiye'nin bütün noktalarında yüz yüze görüşmeler yapabilecek altyapıya sahiptir. Bunun yanı sıra şirketimiz birçok kantitatif ve kalitatif tekniği kullanmaktadır. Bilgisayar destekli telefon görüşmesi (CATI), bilgisayar destekli kişisel görüşme (CAPI) ve bilgisayar destekli internet görüşmeleri (CAWI) yöntemlerini kullanarak müşterilerine ihtiyaç duydukları güvenilir bilgiyi sunmaktadır.

Marmara'nın uzman kadrosu, tüm araştırma tekniklerine sahip olmakla birlikte, daha önce karşılaşılmamış olan ve benzeri olmayan durumlar için tamamen yepyeni teknikler de tasarlayabilmektedir.

Genel ve Yerel Seçim, Sosyal Araştırmalar ve Gündem Araştırmalarında birçok tecrübesi bulunan şirketimiz, toplam kaliteye inanan bir kuruluştur. Uzmanları ve her seviyedeki çalışanları, en yüksek araştırma standartlarına bağlı kalarak çalışmaktadırlar.

Araştırma Yönetimi

Alevi Raporu çalışması Doç. Dr. Mehmet Seyfettin Erol ve Bilal Kal-yoncu yönetiminde aşağıdaki uzman kadro ile birlikte hazırlanmıştır.

- Prof. Dr. Mehmet Emin Çağıran
- Prof. Dr. Yasin Aktay
- Prof. Dr. Haydar Çakmak
- Prof. Dr. Talip Özdeř
- Doç. Dr. Mustafa Aydın
- Yrd. Doç. Dr. M. Nail Alkan
- Dr. Sinan Canan
- Zeynep Kesdoğıan

Özet

Türkiye'nin müzmin ve karmaşık sorunlarından birisi 'Alevilik Sorunu'dur. O kadar ki, Aleviliğin bir 'sorun' olarak tespiti bile bir sorun oluşturmaktadır çünkü bu tespit bir yanıyla Alevileri 'sorun' olarak gören ve rahatsız eden bir yaklaşımı doğurmakta bir yanıyla da böyle bir alanı tanımlayarak sorunu inşa etmek gibi bir sonuç yaratmaktadır. Oysa bu açıdan bakıldığında sorun, Alevilik veya Aleviler değil Alevilerin ihtiyaçlarını karşılayamayan bir sistem sorunudur.

Sorun her nereden kaynaklanıyorsa, şu anda bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır ve Türkiye'nin demokratik açılımları içinde önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Gerçek anlamda demokratik bir seviye yakalamanın önünde en önemli imtihan alanlarından birisi, Aleviliğin sistem içinde nasıl bir konuma yerleştirileceğidir.

Osmanlı'dan devreden miras üzerinde şekillenen Cumhuriyet dönemi politikaları Alevilik konusunu, diğer birçok konuda olduğu gibi, uzun süre askıya aldı. Ancak demokratikleşme ve Türkiye'nin yaşadığı kentleşme ve modernleşme süreçleri, zaman içinde Alevilerin taleplerini de çeşitlendirdi. Bugün Türkiye'de yoğun olarak ifade edilen bir Alevi gerçeği, talepleri ve sorunlarıyla siyaset sahnesinde önemli bir yer tutmaktadır. Birçok siyasi program veya söylem Alevilerle ilgili vaat ve beklentiler oluştururken, Alevilerin çözülmeyi bekleyen sorunları her geçen gün daha da birikmektedir.

AK Parti Hükümeti iktidara geldiği günden bu yana Alevilerle ilgili "çözüm ve açılım siyaseti" odaklı bir yaklaşım benimsemiş görünüyor. Öncelikle belirtilmesi gerekir ki, hükümet Alevi Açılımını başlatmakla sorunlara çözüm arayışı içerisinde olduğunu ve gereken her türlü tedbiri alma iradesini ortaya koymuştur. Devlet Bakanı Faruk Çelik'in himayesinde ve Dr. Necdet Subaşı'nın koordinatörlüğünde 2009 Yılı Haziran ayından itibaren başlatılan Alevi Çalıştaylarının, Alevi sorunlarının tespiti ve çözümüne yönelik şimdiye kadar hiç denenmemiş bir yol olarak kayda değer olduğu muhakkaktır.

Açılım siyaseti çerçevesinde düzenlenen bu çalıştayların Alevi veya Alevi olmayan kesimler nezdinde ne tür bir karşılığı olduğunu tespit etmek üzere Stratejik Düşünce Enstitüsü olarak 13-19 Eylül 2009 tarihleri arasında 26 ilde 2217 denekle yüz yüze görüşerek Marmara Sosyal Araştırmalar Tanıtım ve Danışmanlık Şirketi ile birlikte yaptığımız araştırmanın bulguları ışığında bu raporu sizlere sunuyoruz. Bu çerçevede; Alevi Açılımı adı verilen girişimin mahiyeti, gerekliliği, olabilirliği ve muhtemel sonuçlarını tespit etmek üzere düzenlenen raporu hazırlarken;

- Genel kabul görmüş ve bir ezbere dönüşmüş bazı varsayımları da sına-maya,
- Konunun halk gözündeki algılanışını ve atılacak adımlar konusunda bek-lentileri ölçmeye çalıştık.

Anket çalışmasıyla;

- Aleviliğin halk gözünde tanımı,
- Kendilerini ifade ettikleri etnik kimlik yapıları, ideolojik yapıları, inanç yapıları,
- Alevi sorununun Türkiye gündemindeki önem sırasına dair kanaatler,
- İnanç gruplarına göre Alevi sorununun kabulü ve algılanışı,
- Alevilerin talepleri ve halkın Sünni kesiminin Alevilikle ilgili sorun veya konulara bakış açılarının yanı sıra,
- Hükümetin çalıştay veya açılım faaliyetleriyle ilgili bakışı da tespit edil-meye çalışılmıştır.

Araştırmanın bulguları elinizdeki raporda sunulmaktadır. Bu bulgular ışığında öncelikle belirtilmesi gerekir ki;

- Alevilerle ilgili adil ve Türkiye'nin bütün kesimlerini memnun edecek bir

Özet

düzenleme Türkiye'nin AB gerekliliklerinden önce kendi vatandaşlarına karşı bir standart yakalamasıyla ilgili bir gerekliliktir.

- AB konuyla yakından ilgili ise de yapılması gereken düzenlemeler, bu dışsal talepleri de aşarak Türkiye'nin kendi iç demokratik kalitesini ve vatandaşlık standardını geliştirmek kapsamında ele alınmalıdır.

Araştırma bulguları bizzat Alevilerin Aleviliğin tanımında veya muhtevasında çok çeşitli tanım ve algılara sahip olduklarını göstermektedir. Buna karşılık açılım siyasetinin önündeki önemli bir risk, tanımlanması ve yekpare bir bütünlük oluşturması mümkün olmayan Alevilere, süreç içinde kendiliğinden bir tanımın veya grup kimliğinin kazandırılmasıdır. Bu grup kimliği, Türkiye içinde bir azınlık yaratma konusundaki çabalara hizmet ederken Alevilerin sorunlarının çözümüne değil bu sorunların daha da derinleşmesine katkıda bulunacağı görülmelidir.

Nitekim bilimsel, kültürel çalışmalar dışında siyasi açıdan Türkiye'deki Alevilik ve Alevilerin durumuyla en yakından ilgilenen kuruluş AB'dir. 2004 yılından itibaren Alevilerin durumunun **“İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması”** ana başlığı altında incelenmesi ve raporda **“Aleviler, hâlâ bir Müslüman azınlık olarak kabul edilmemektedir”** tespitinin yer almasını, AB'nin üye ülkelerdeki demokrasi ve insan haklarıyla ilgili bilinen hassasiyetiyle açıklamak zordur. Bu yaklaşımda, yekpare bir Alevi azınlık yaratma hevesi göz ardı edilemez.

Alevilere dışarıdan (devletten veya Alevi olmayan kesimlerden) bir tanım getirilmesi kabul edilemez. Ancak Bazı Alevi gruplarının ve harici müdahalelerin bütün Alevi kesimler adına böylesi bir tanıma öne sürmesinin de diğer Alevi gruplarına yönelik başka türlü bir baskı oluşturduğu da kaydedilmektedir.

Alevilikle ilgili uygulanacak bütün politikaların veya muhtemel risklerin Alevi toplumunun tamamında tasvip görmesi neredeyse imkansız görünmektedir.

Alevilerle ilgili araştırmaların çoğunda Alevilere yönelik sistematik bir ayrımcılığın yapıldığı tezi gereğinden fazla işlenmekteyken, saha verileri bu konuda ortaya çıkan ayırım hikayelerinin karşılıklı bir güven sorununa işaret ettiğini göstermektedir. Ancak resmi bir ayrımcılığa tabi olma durumunun yine de sorgulanması gereken bir kabul olduğu belirtilmelidir. Devletin sistematik bir baskı politikası izlediği ve Alevileri Sünnileştirmeye çalıştığı iddiası ise sorgulanmadan kabul edilebilecek bir iddia değildir.

Türkiye’de vatandaşların hangi kesimden olursa olsun değişik vesilelerle ve değişik şekillerde devlet baskısına ve “mahalle baskısına” maruz kaldıklarını aktardıkları görülmektedir. Alevilerin sorunları gibi gösterilen, sadece Alevilere karşı yapılan bir baskı ve ayrımcılık olarak sunulan uygulamalar aslında Türkiye’deki demokratikleşme, insan hakları ve toplumsal hoşgörü konularındaki eksikliklerle doğrudan bağlantılıdır.

Alevilerin sorunları olarak ifade edilen sorunlar aslında Türkiye’nin siyasi ve sosyal yapısından kaynaklanan ve bütün vatandaşların hayatını değişik şekillerde etkileyen sorunlardır.

Alevilerin temel sorunlarına bakıldığında, hemen hiçbirinin yapısal nitelikte olmadığı görülmektedir. Bir kısmı Anayasa ve kanunlarda yapılacak değişikliklerle, büyük bir kısmı da zabıta tedbirleri türünden uygulamalarla kısa sürede hal yoluna koyulabilir. Dergâhların açılması gibi birkaç talebin karşılanması ise daha köklü değişiklikleri gerektirmektedir.

Bu kapsamda günümüzde Alevi temsilcilerinin neredeyse mutabık oldukları bir husus cemevlerinin ibadethane olarak kabul edilmesidir. Bu konuda gerek Alevi gerek Alevi olmayan kesimlerin bakışları çeşitlilik arz etmektedir. Ancak bir değerlendirme olarak devletin bir ‘ibadethane’ tanımı yapmak gibi bir görev ve yetkisinin olmadığı gerçeğinden hareket etmek gerekiyor.

Özet

‘İbadet’ dinlerin kendi ölçütleriyle belirledikleri bir eylem biçimidir. Ancak Türkiye’de cemevlerinin ibadethane olarak tanımlanmasının gerek resmi (Devrim Kanunları) gerek kültürel (Alevilerin Müslüman sayılmamasına kadar uzanan) bazı komplikasyonları olduğu görülmektedir. Devletin ibadet tanımına girmeksizin, cemevlerinin Kültür Bakanlığı bünyesinde tanınması ve desteklenmesi bir ara çözüm olarak benimsenebilir.

Alevilerin yukarıda sıralanan doğrudan talepleri dışında bir de dolaylı olarak nitelenebilecek talepleri vardır. Bunlar; Diyanet’in lağvedilmesi, zorunlu din derslerinin kaldırılması ve hatta laiklik gibi Alevilerin durumunu düzeltmeyi doğrudan ilgilendirmeyen ve uygulandığında toplumun başka kesimlerinin haklarına müdahale oluşturacak taleplerdir. Bu tür söylemlerin Alevilikle ilgili hak mücadelesine karşı bile bir direnç oluşturabildiği görülmektedir.

Yıllardır çoğunluktaki Sünni kesimlerce Müslüman sayılmamaktan dolayı muzdarip olduklarını ifade eden Alevilere yönelik, Aleviliği ima ile bile olsa İslam-dışı kaynaklarla ilişkilendirme çabaları bizzat bazı Alevi dernek veya temsilcilerinin en önemli çabasını oluşturmaktadır. Aksine bugün araştırma bulgularının da net bir biçimde ortaya koyduğu gibi genel Sünni kesim, Alevi kesiminin çoğunluğunun sesini duymakta ve bu sese kulak vererek onları anlamaya daha hazır hale gelmektedir. Bu da ülkemizde Alevi-Sünni ayrımının çözülemeyen bir sorun oluşturmadığını görmek açısından ümit verici bir manzara ortaya koymaktadır.

Yöntem

Bu raporun dayanağı olan anket çalışması, Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün isteği üzerine Marmara Sosyal Araştırmalar Tanıtım ve Danışmanlık şirketi tarafından hazırlanmıştır.

Araştırma, hükümetin gündeme taşıdığı ve toplumda Alevi sorunu olarak bilinen konuya ışık tutması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Rapor, saha çalışmasının uygulandığı tarihte Türkiye toplumunun, Alevi sorununa bakış açısını ve siyasal-sosyal eğilimlerini yansıtmaktadır.

Araştırmanın saha evresi uygulanırken deneklere hiçbir baskı ve yönlendirme yapılmamış, bilimsel araştırma normlarına ve tekniklerine sadık kalınarak rapor aşamasına getirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarını içeren rapor tamamen objektif kriterler dikkate alınarak yüksek güven taahhüdü içerisinde hazır hale getirilmiştir.

Araştırma üzerinde 42'si saha çalışanı olmak üzere, 8 akademisyen, 3 istatistik bilimi uzmanı, 2 siyaset bilimi uzmanı, 2 sosyolog ve 7 veri analisti olmak üzere toplam 64 kişi görev almıştır.

Araştırmanın saha çalışması 13-19 Eylül tarihleri arasında 26 il üzerinde 2217 farklı denek ile görüşülerek gerçekleştirilmiştir. 614'ü Alevi olmak üzere belirlenen 2217 kişilik denek sayısı, Türkiye temsil ölçütü hedef alınarak Türkiye İstatistik Kurumu ve Yüksek Seçim Kurulunun en son güncellenmiş ve kamuoyuyla paylaştığı bilgilerinden istifade edilerek hazırlanmıştır.

Deneklerle yüz yüze görüşme metodu uygulanarak görüşülmüş, elimize ulaşan veriler analiz öncesi güvenilirlik açısından bir dizi denetime tabi tutulmuştur. Denekler üzerinde 18 yaş ve yüzde 50 Kadın, yüzde 50 Erkek olarak cinsiyet kotası uygulanmıştır.

Araştırma uygulamasının yapıldığı alan 26 şehri kapsamaktadır. Anketlerin yüzde 64,4' ü şehir merkezlerinde, yüzde 35,6' sı ise kırsal alan ve köylerde yapılmıştır.

Uygulama alanının illere göre dağılımı şöyledir;

İstanbul	% 14,8	Samsun	% 4,4
Edirne	% 2,0	Trabzon	% 4,6
İzmir	% 5,1	Erzincan	% 2,0
Denizli	% 3,7	Tunceli	% 2,6
Manisa	% 4,5	Van	% 2,9
Sakarya	% 4,0	Gaziantep	% 3,0
Ankara	% 6,1	Diyarbakır	% 4,1
Konya	% 3,6	Mardin	% 2,6
Antalya	% 3,5	İğdır	% 1,7
Adana	% 5,1	Kastamonu	% 1,3
Hatay	% 4,0	Niğde	% 2,5
Sivas	% 3,7	Bursa	% 4,5
Karabük	% 1,5	Balıkesir	% 2,2

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bölüm 1

Alevilik Nedir?

Toplum Gözünde Alevilik

Alevilerin Gözünde Alevilik

Aleviliğin herkes tarafından kabul edilen bir tanımı yapılamadığı için, araştırmaya Aleviliğin ne olduğu ile ilgili toplumun fikrinin hangi yönde olduğunu tespit ederek başlamayı istedik.

Araştırmanın sonuçları tanım konusundaki savımızı desteklemiş Anadolu'nun farklı şehirlerinde yaşayan Aleviler için Aleviliğin tanımı ve Alevilerin talep ettiği hakların birbirinden farklılık arz ettiğini göstermiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre; Aleviliğin bir tarikat mı, mezhep mi, din mi, yoksa bir etnik grup mu olduğu üzerinde bizzat Alevilerin arasında bir mutabakat bulunmamaktadır. Alevi vatandaşların yüzde 48,6'sı Aleviliğin mezhep olduğuna inanmaktayken, yüzde 19,1'i kültür, yüzde 12,3'ü ise din diyebilmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'de Alevilerin tek bir toplumsal grup oluşturduğunu kabul etmek, yekpare bir Alevi grubunun varlığından bahsetmek mümkün değildir; olsa olsa kendisini Alevi olarak niteleyen çok sayıda toplumsal grup bulunduğu söylenebilir. Bu soruya Alevi olmayan vatandaşlarımızın yüzde 57,1'i de "mezhep" diye cevap vermişlerdir. Bu sonuçlardan Aleviliğin toplum tarafından yoğunlukla "mezhep" olarak algılandığı gerçeği karşımıza çıkmaktadır.

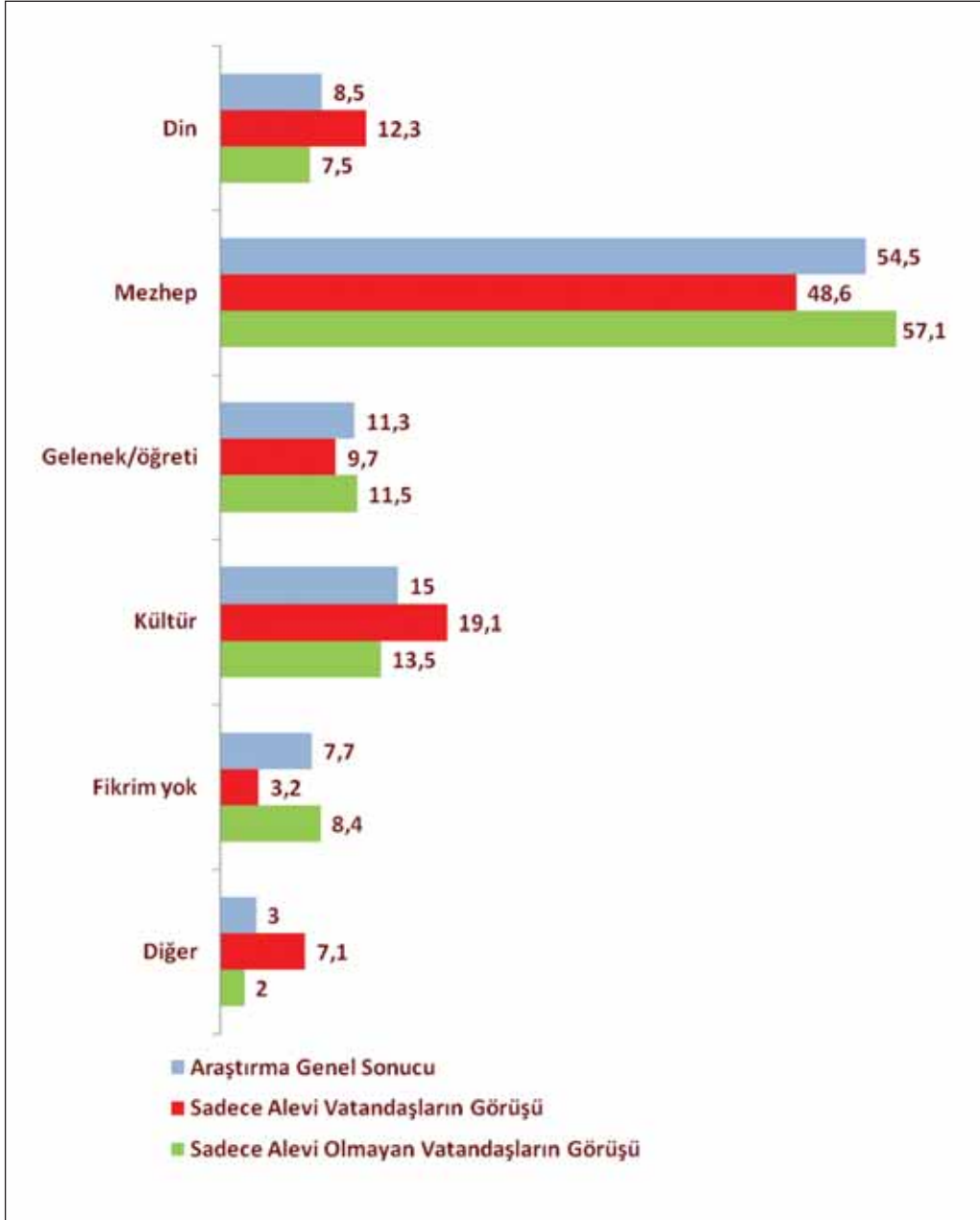
Araştırmamızın bir diğer sonucu olarak ülkemizin bazı bölgelerinde Aleviliğin inanç boyutundan çıkarak etnik kimlik kalıbına girdiğini görmekteyiz. Deneklere, "Kendinizi hangi etnik gruba ait olarak görüyorsunuz?" diye sordüğümüzda; Alevilerin yüzde 21,3'ü hiç bir şık yönlendirmesi olmamasına rağmen kendilerini Alevi etnik grubunun bir üyesi olarak ifade etmektedirler. Aynı soruya araştırma genelinin yüzde 17,2'si ve Alevi vatandaşlarımızın yüzde 18,5'i "hiçbir etnik gruba ait değilim Türkiyeliyim" yönünde cevap vermiştir. Bu da Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın üst kimlik tartışmasında ortaya koyduğu "Türkiyelilik" kavramının toplumun önemli bir bölümünde kabul gördüğüne işaret etmektedir.

"Alevilik nedir?" bölümünün bir diğer sorusunda ise toplumda Alevilerin yoğunlukla sol ideolojinin destekçisi olduğuna yönelik inancın aksine bir sonuç karşımıza çıkmaktadır. Araştırma bulgularımıza göre Alevilerin yüzde 61,3'ü her hangi bir ideolojiye inanmazken, yüzde 31'i sol, yüzde 7,7'si ise sağ ideolojilere inanmaktadır.

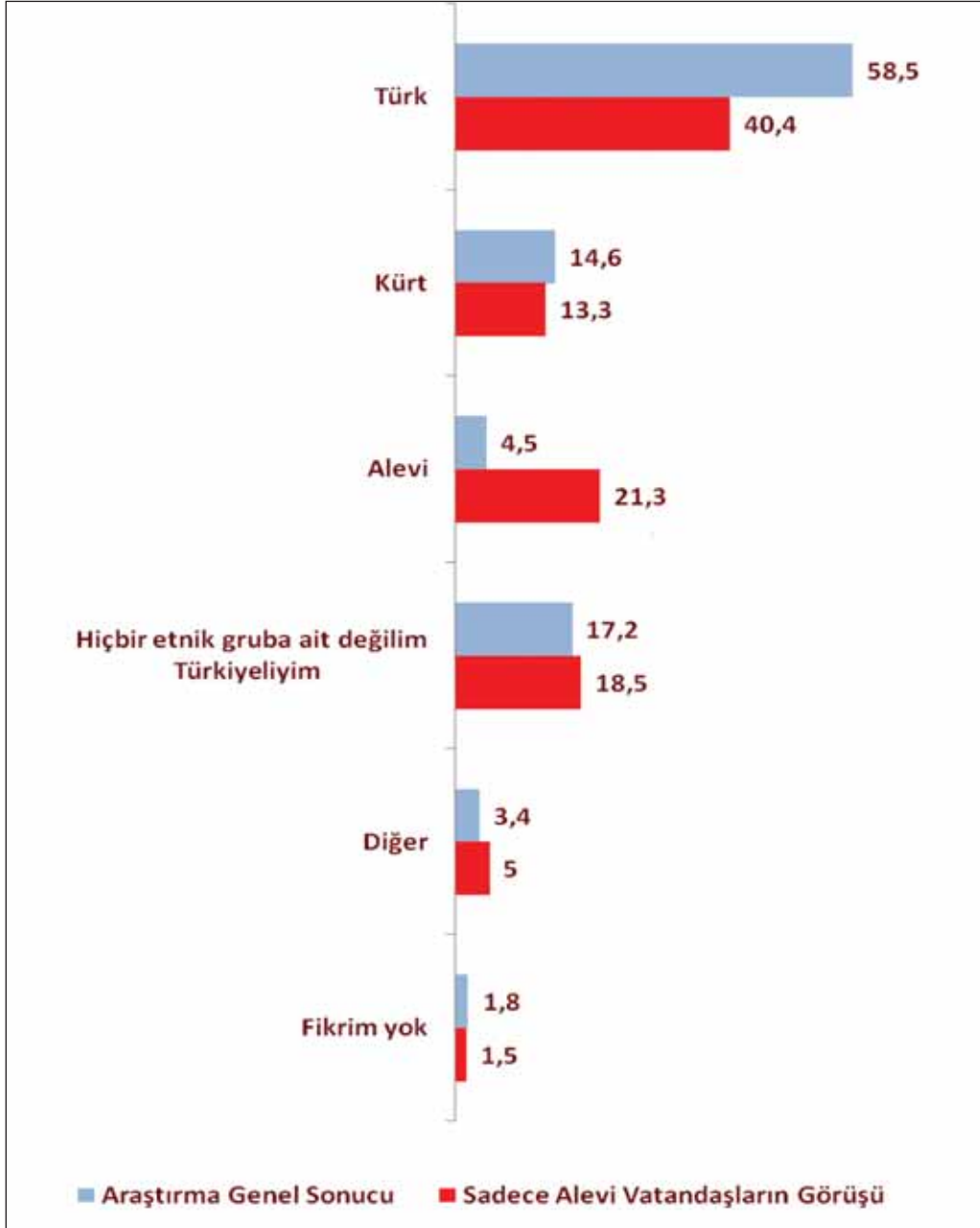
Alevilerin dini kimlik yönleri sorgulandığında ise yüzde 76,4 oranından çoğunluğu teşkil eden grup kendini inanç olarak "Aleviyim" diye ifade etmekteyken, yüzde 20,7'lik diğer grup ise kendini "İslam - Müslümanım" diye ifade etmektedir.

Araştırmamıza katılan Alevilerin yüzde 29,1'lik kesiti cemevine gitmediğini ifade ederken, bir diğer soruda dini bilgilerini edinme yeri olarak yüzde 30,4'ü ailelerini, yüzde 23,7'si ise kitapları işaret etmektedir. Alevi vatandaşların dini bilgilerini edinme yeri olarak cemevlerinin yüzde si ise 16,2'dir.

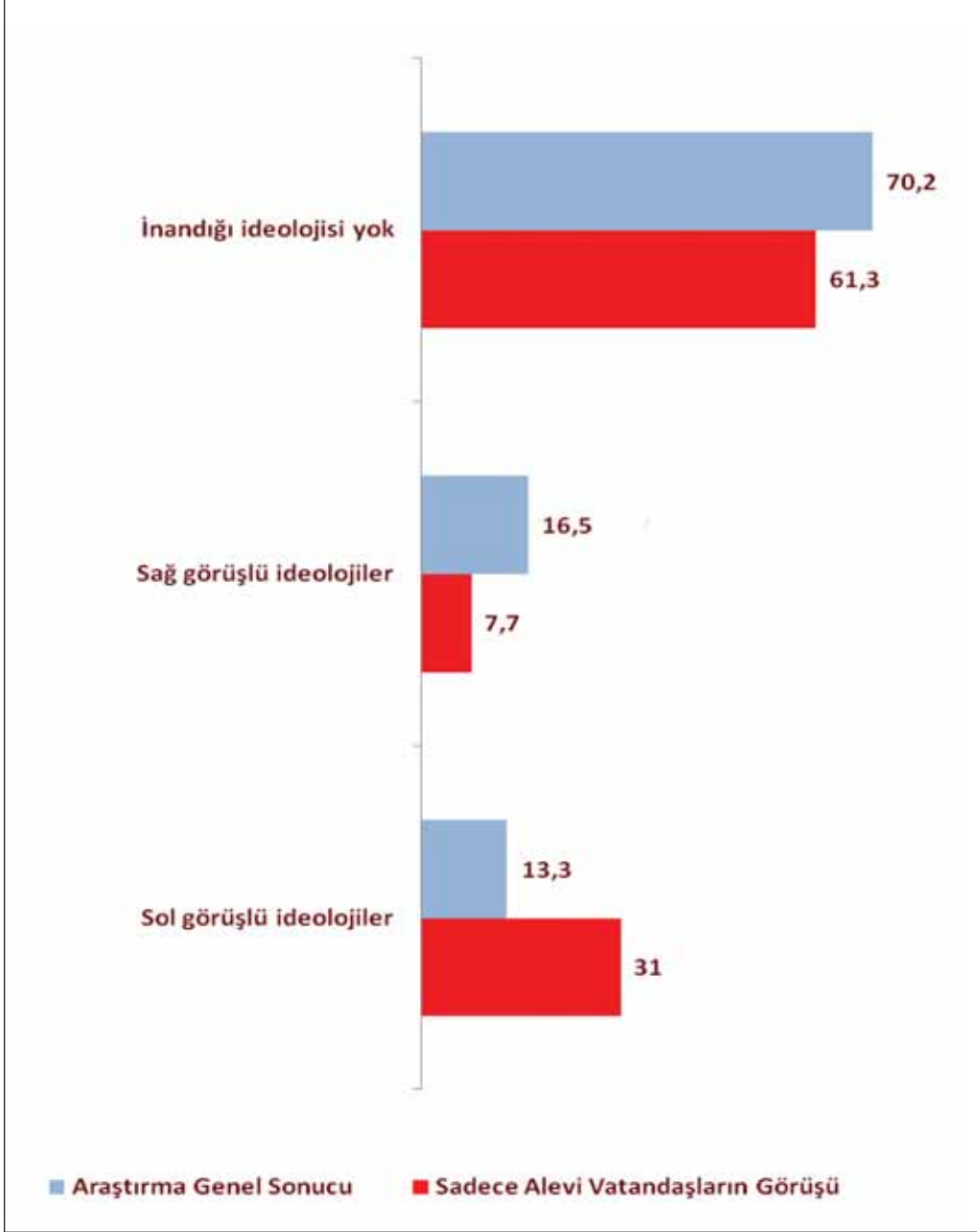
Sizce Alevilik nedir?

Kendinizi hangi etnik gruba ait olarak görüyorsunuz?

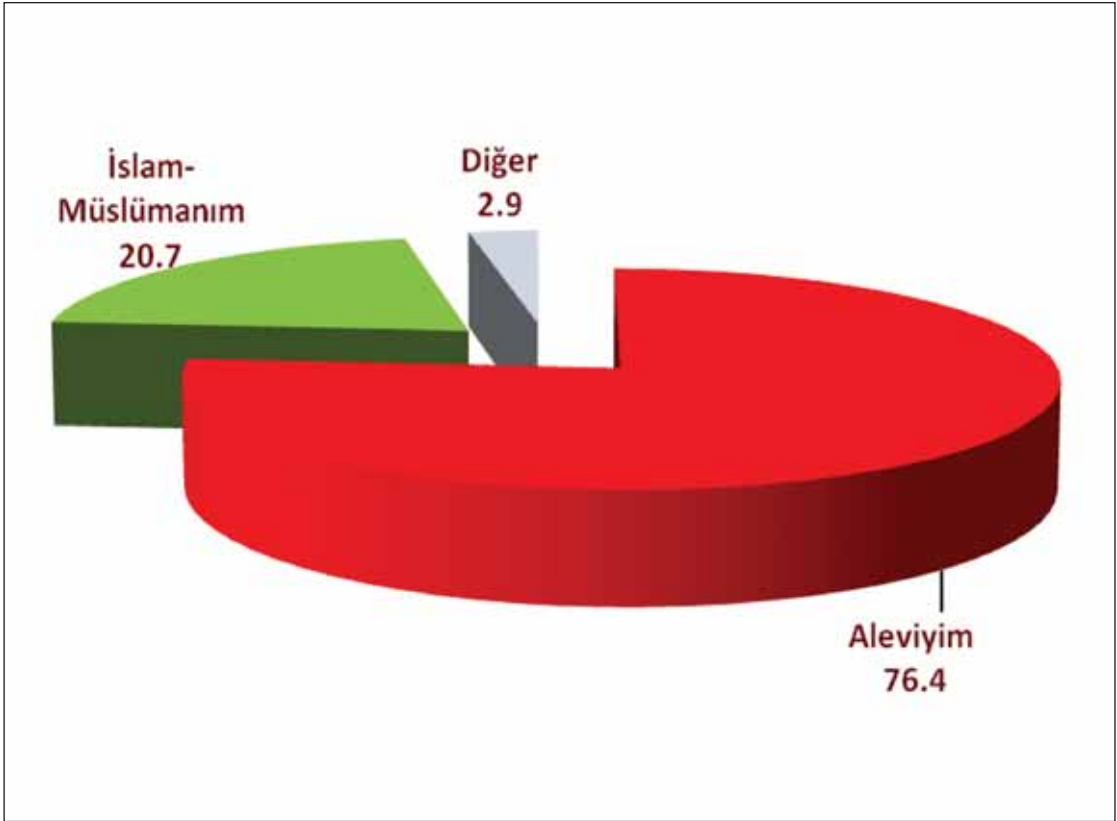

**Düşüncelerinizi ifade ettiğiniz,
inandığınız bir siyasi ideoloji var mı? Varsa hangisidir?**

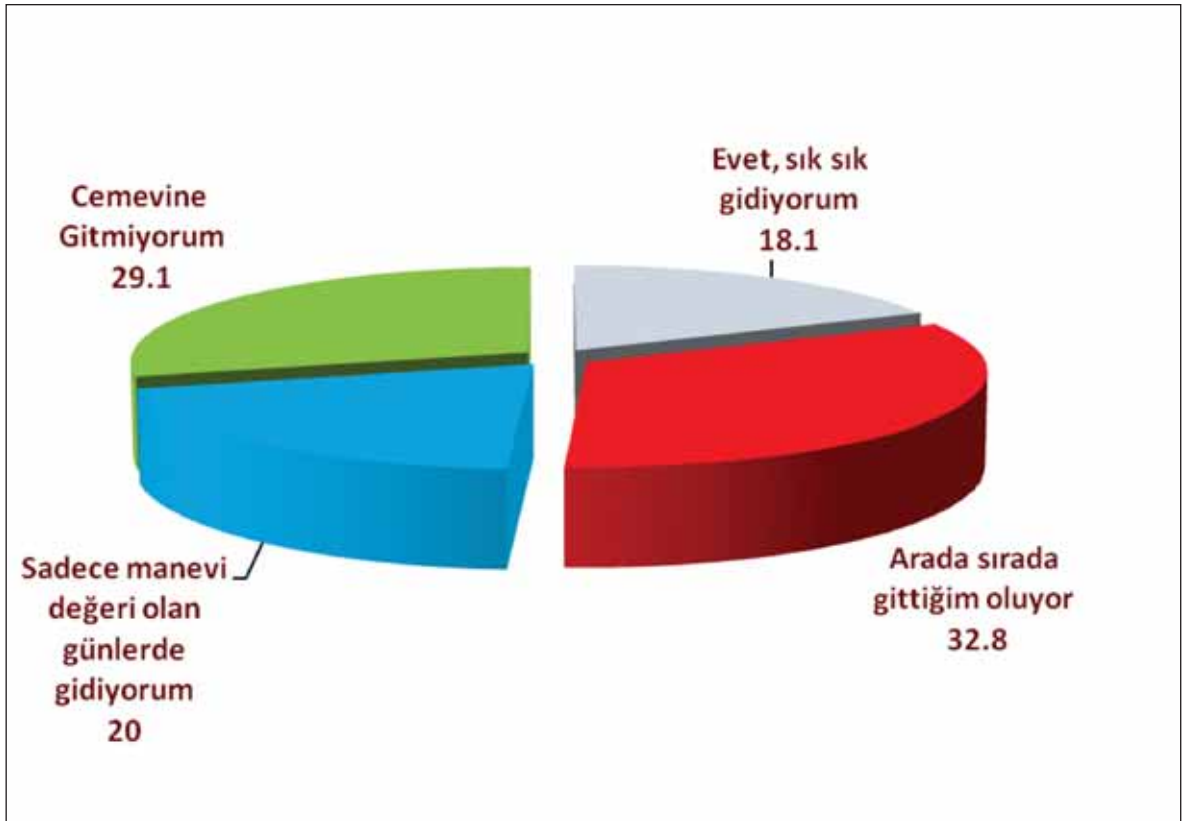
Kendinizi dini yönünüzle ifade ettiğinizde hangi ifadeyi kullanmaktasınız?

(Sadece Alevi Vatandaşlara Sorulmuştur)

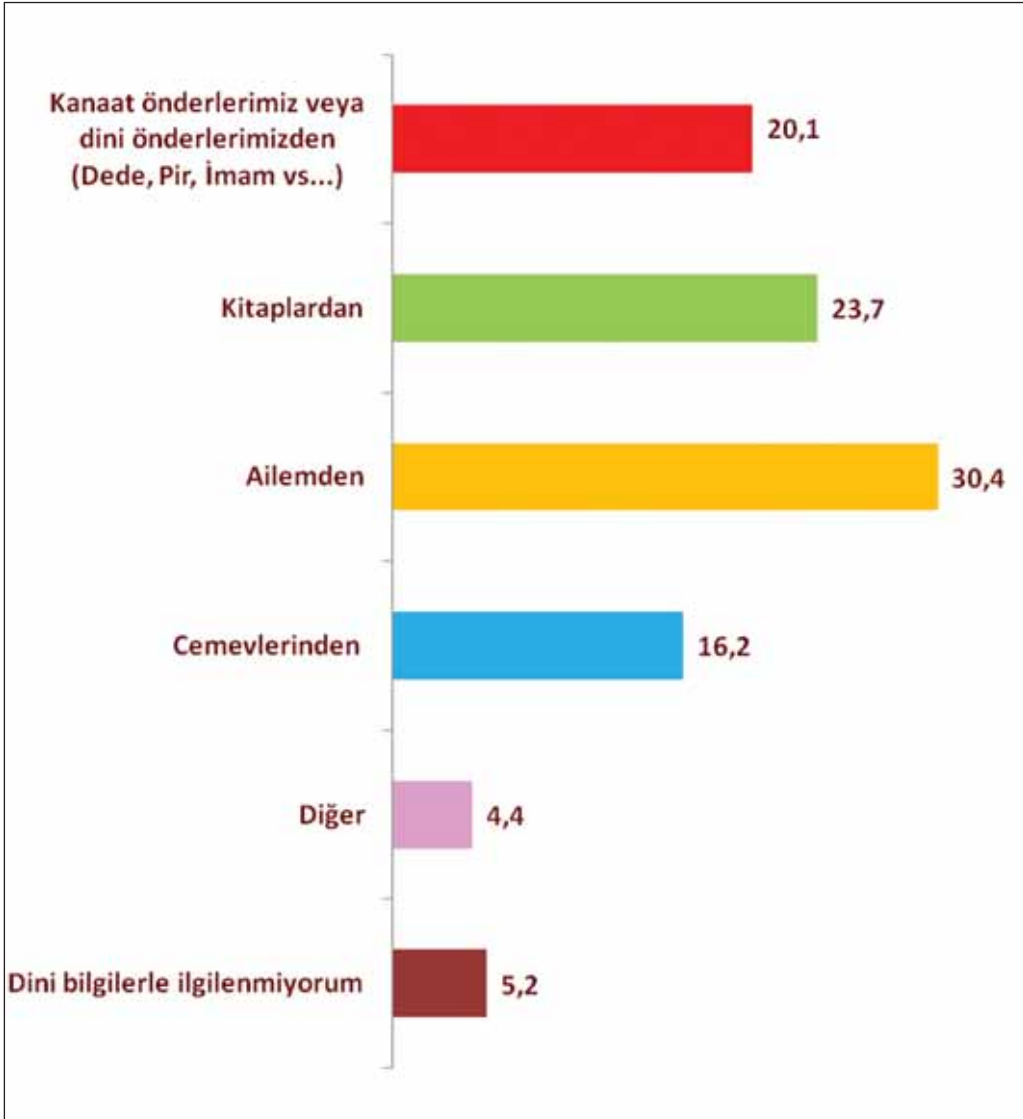
Cemevine gidiyor musunuz?

(Sadece Alevi Vatandaşlara Sorulmuştur)

Dini bilgilerinizi nasıl öğreniyorsunuz? Hangi kaynaktan öğreniyorsunuz?

(Sadece Alevi Vatandaşlara Sorulmuştur)

Bölüm 2

Alevi Sorunu

Araştırmaya katılan deneklere “Sizce Türkiye’nin en önemli sorunu nedir?” diye açık uçlu bir soru yönelttiğimizde; Alevi sorununun Türkiye’nin sorun sırasında 13. olduğunu ve yüzde 1 destek gördüğü verisine ulaştık. Aynı konu Alevi vatandaşlarımız için 8. sırada ve yüzde 2,8 destek görmektedir. Alevi vatandaşlarımız bile Türkiye için işsizlik, ekonomi, eğitim, terör gibi sorun kalemlerinin Alevi Sorununa göre daha ön planda olduğu yönünde fikir beyan etmektedirler.

“Sizce Türkiye’de Alevi sorunu var mıdır?” diye yönlendirmeli bir soru sorduğumuzda ise Alevi vatandaşlarımızın yüzde 87,2’lik önemli bir bölümü “evet, var” diye cevap verirken, Alevi olmayan vatandaşlarımızın sadece yüzde 33,1’lik bölümü “evet, var” cevabını vermişlerdir. Etnik kökene dair bir ayırım yaptığımızda ise aynı soruya Türk’lerin yüzde 33,9’u, Kürtlerin yüzde 57’si “evet, var” diyerek sorunun varlığını kabul etmişlerdir.

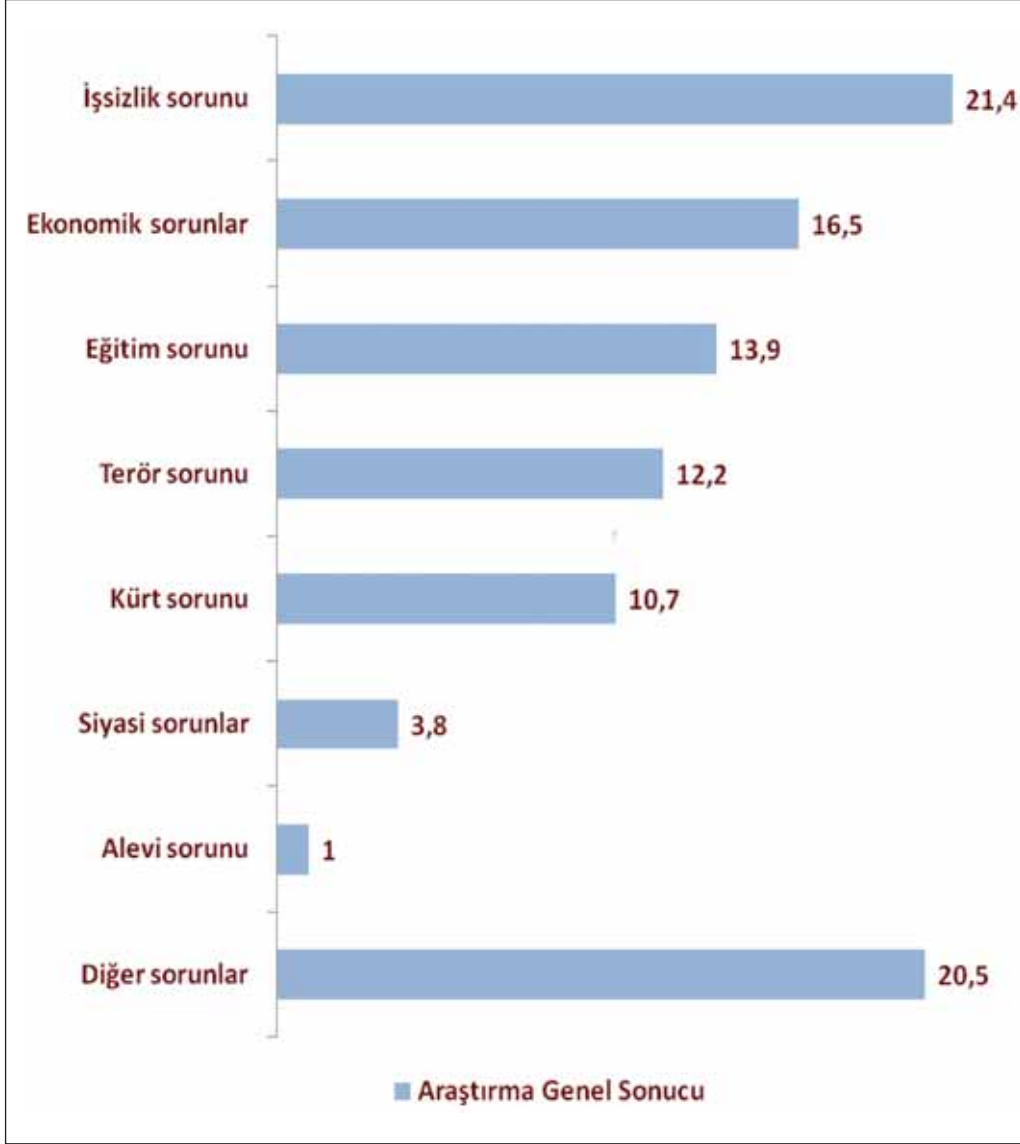
2004 yılından itibaren Alevilerin durumunun “İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması” ana başlığı altında incelenmesi ve raporda “Aleviler, hâlâ bir Müslüman azınlık olarak kabul edilmemektedir” tespitinin yer almasını AB’nin üye ülkelerdeki demokrasi ve insan haklarıyla ilgili bilinen hassasiyetiyle açıklamak zordur. Hiçbir dayanağı olmayan bu tespitin sehven yapıldığı düşünülemez. Anketimizde ulaştığımız veriler de bu konudaki düşüncemizi desteklemektedir. Alevilerin azınlık konusuna bakış açısı şöyledir; “Sizce Aleviler Türkiye’de azınlık mıdır?” diye sorduğumuzda Alevi vatandaşlarımızın sadece yüzde 26,6’sı kendilerini toplum içinde azınlık olarak görmektedirler.

Deneklere “Sizce Alevi sorununu kim çözer?” şeklinde açık uçlu bir soru yönelttiğimizde; denekler öncelikli çözüm adresi olarak yüzde 13,1 ile toplumu göstermektedirler. Alevi açılımının mimarı olan mevcut Hükümet ve AK Parti çözüm sırasında yüzde 5,4 ile 3. sırada kendilerine yer bulmaktadırlar.

Alevi ve Alevi olmayan vatandaşların mutabakat sağlayamadığı konulardan biri ise hak ve özgürlükler konusudur. Araştırma bulgularına göre, Alevi vatandaşlarımızın yüzde 60,6’sı Sünnilere göre daha az hak ve özgürlüğü sahip olduklarına inanmaktayken, sadece yüzde 15,7’si Alevi ve Sünnilerin eşit haklara sahip olduklarına inanmaktadır. Alevi olmayan vatandaşlarımızın yüzde 56,7’si ise bu konuda Alevi vatandaşlarımıza katılmayarak; Alevi ve Sünnilerin eşit haklara sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Açık uçlu olarak sorulan bir diğer soruda ise Alevi vatandaşlarımız, hak ve özgürlük konusunda en büyük sıkıntı çektikleri sorunun yüzde 26,5 ile “inanç özgürlüğü” olduğunu belirtmektedirler.

Sizce Türkiye'nin en önemli sorunu nedir?

Not: 30 farklı sorun kaleminin değerlendirilmesinden oluşan sıralamadır

Alevi sorunu Türkiye'nin sorunları arasında 13. sırada yer almaktadır.

Alevi olmayan vatandaşlar için bu sorun 28. sıradadır ve yüzde 0,2 değere sahiptir.

Alevi vatandaşlar için bu sorun 8. sıradadır ve yüzde 2,9'luk değere sahiptir.

Sizce Türkiye’de Alevi Sorunu var mıdır?

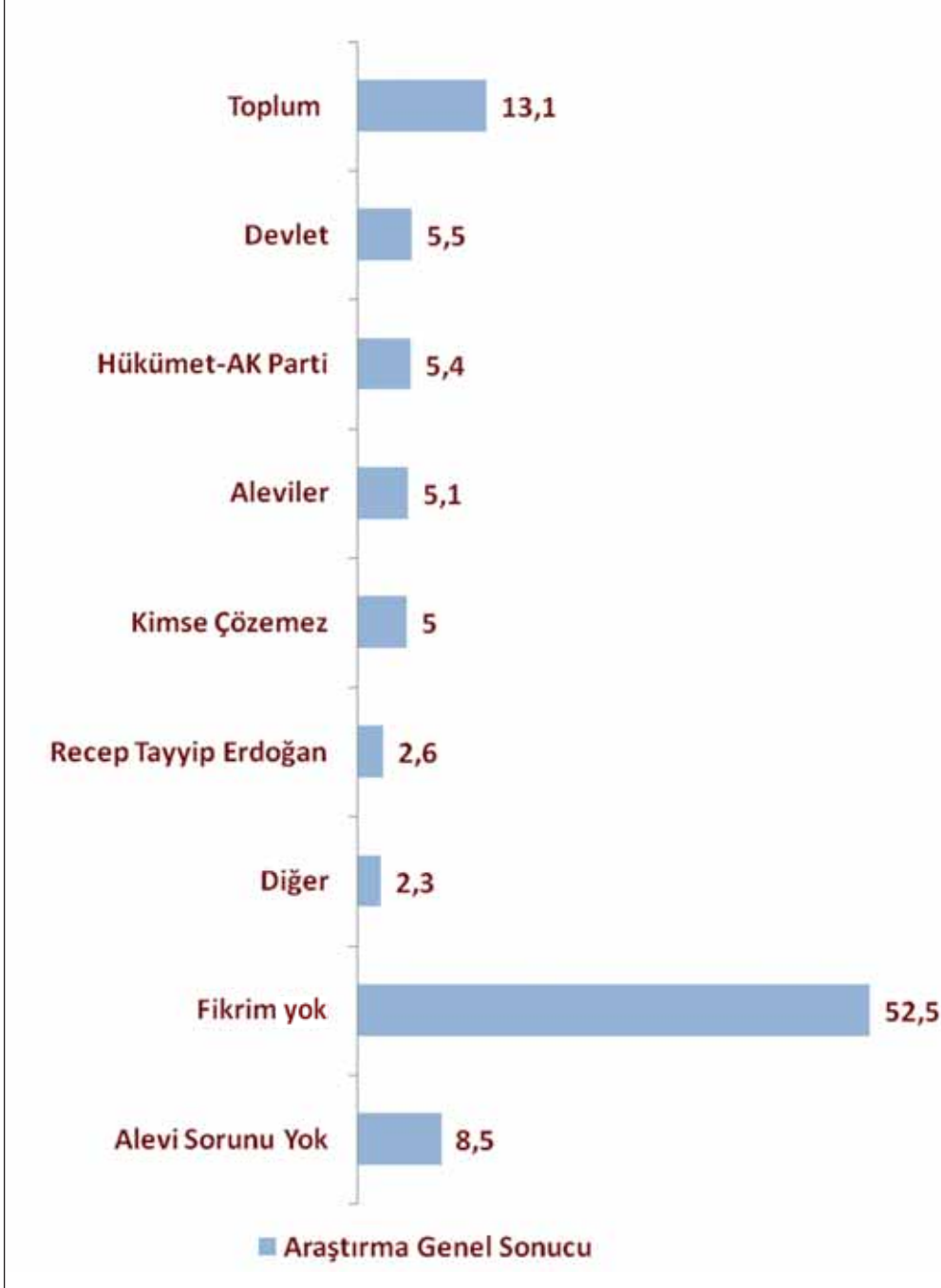
Sizce Türkiye’de Alevi Sorunu var mıdır?

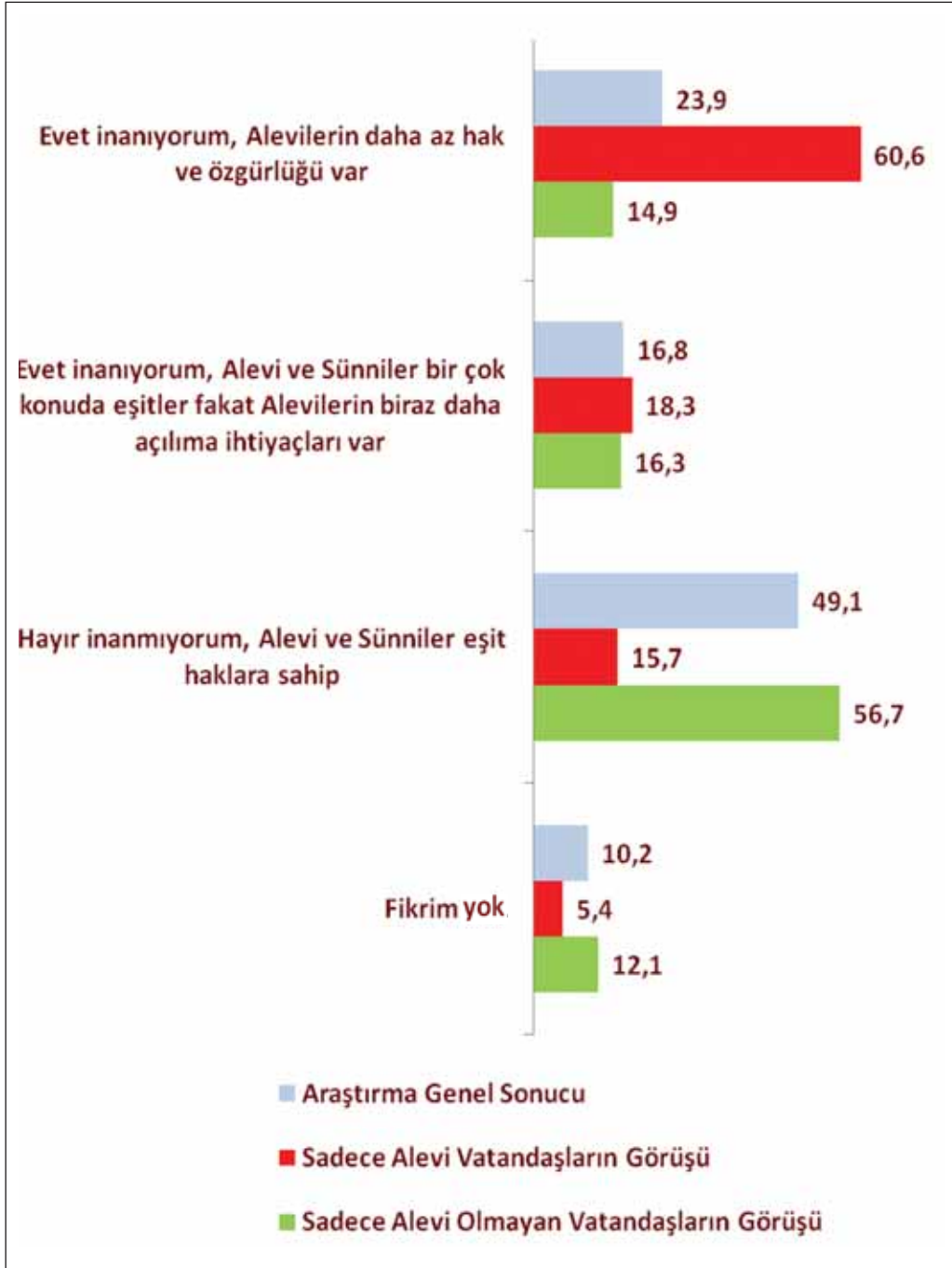
Sizce Aleviler Türkiye’de azınlık mıdır?

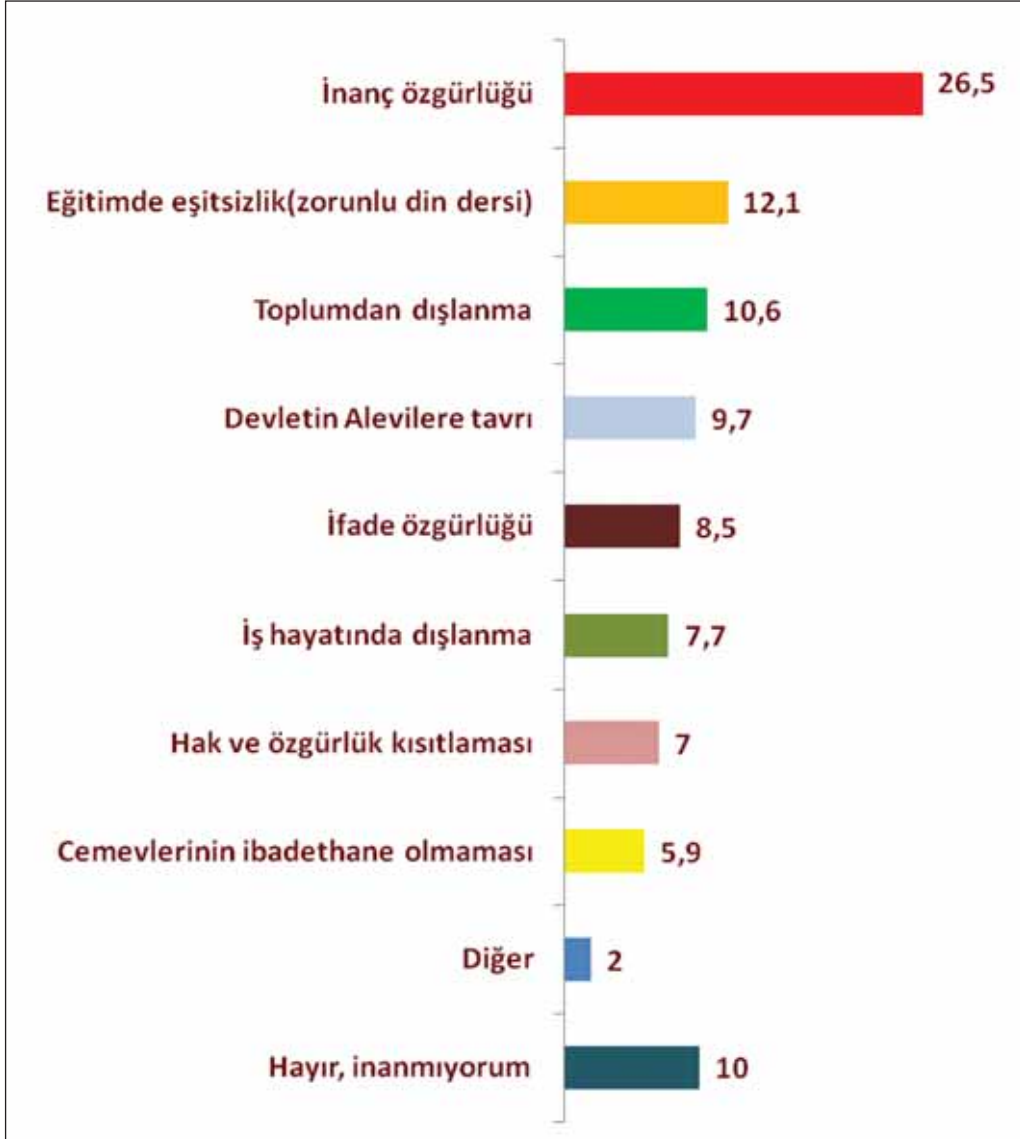
Sizce Alevi sorununu kim çözer?

Ülkemizde Alevilerin, Sünnilere göre daha az hak ve özgürlüğe sahip olduğuna inanıyor musunuz?

Ülkemizde Alevi'lerin, Sünni'lere göre daha az hak ve özgürlüğe sahip olduğuna inanıyor musunuz? Cevabınız evet ise daha az olan hak ve özgürlükleri belirtir misiniz? (Sadece Alevi Vatandaşlara Sorulmuştur)

Bölüm 3

Alevilerin Talepleri

Hükümetin organize ettiği 1. Çalıştayda Alevi örgüt temsilcilerinin eksiklik olarak dile getirdikleri ve çözülmesini talep ettikleri sorunların tek tek ele alındığı araştırmanın 3. bölümünde; deneklere ilk olarak “Sizce cemevlerine devlet tarafından ibadethane vasfı verilmeli midir?” diye sorduk. Bu soruya Alevi vatandaşlarımızın yüzde 74,9’u “evet, verilmeli” diye yanıt vererek; taleplerinde ısrarcı olduklarını göstermişlerdir. Alevi olmayan vatandaşlarımızın yüzde 28,2’si ise “hayır, verilmemeli” diyerek; cemevi sorununun çözümüne beklentilerin aksine güçlü bir reaksiyon göstermemesi araştırmanın sürpriz olarak karşılanabilecek sonuçlarındandır.

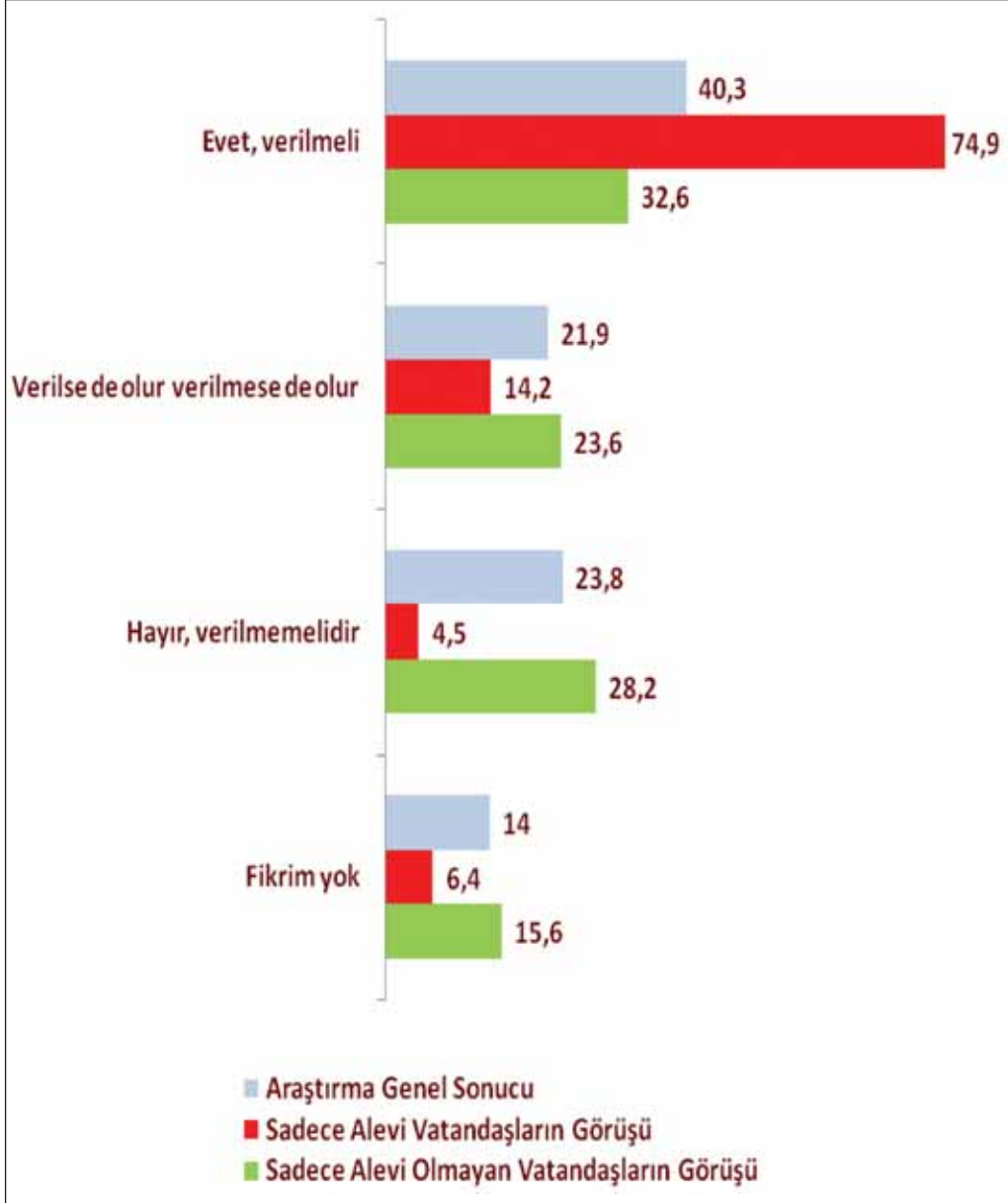
Deneklere, “Sizce Alevi vatandaşlar için okullarda zorunlu din dersi uygulaması kaldırılmalı mıdır?” diye sorduğumuzda; toplumun farklı kesimlerinin ortak kanaatinin, zorunlu din dersi uygulamasının seçmeli hale getirilmesinden yana olduğunu görmekteyiz. Alevi vatandaşlarımızın yüzde 39,6’sı ve Alevi olmayan vatandaşlarımızın yüzde 41,5’i bu yönde fikir belirtmişlerdir.

Nüfus kağıdından din ibaresinin kaldırılması talebine ise Alevi olmayan vatandaşlarımızın yüzde 76,9 ile şiddetle karşı çıktığını görmekteyiz. Alevi vatandaşlarımızın bile yüzde 42,7’si “hayır kaldırılmamalı” diyerek böyle bir düzenlemeden yana tavır almayacaklarını belirtmektedirler.

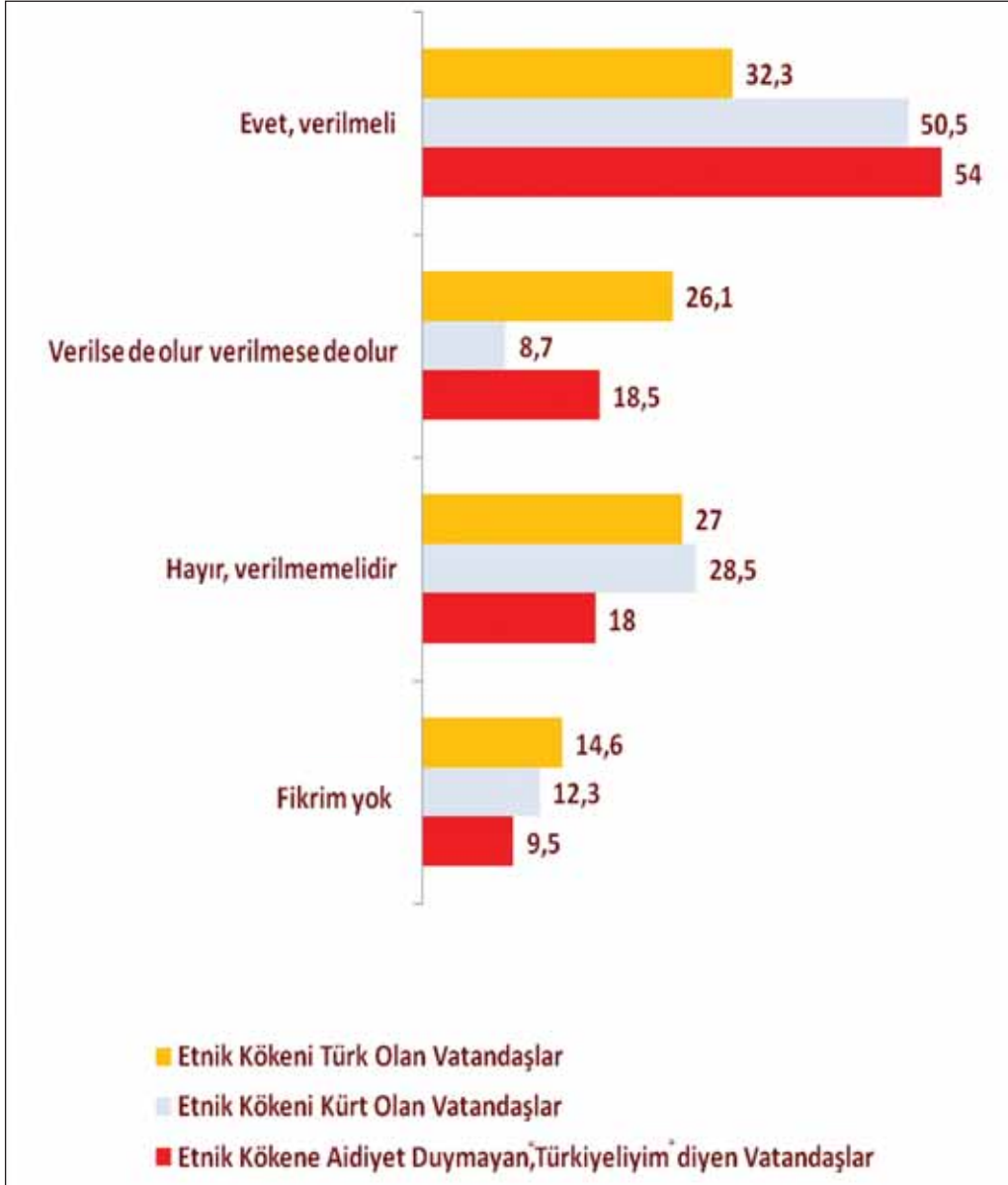
Araştırmamızda, Alevi vatandaşlarımızın yoğun olarak talep ettikleri bir diğer hak ise “Alevilerin din işleri ile ilgilenen Diyanet gibi bağımsız bir üst kurul oluşturulmasıdır. Alevi vatandaşlarımızın yüzde 73,3’ü böyle bir kurum için “evet, olmalıdır” derken, Alevi olmayan vatandaşlarımızın sadece yüzde 23,9’u bu talebi destekler pozisyonunda gözükmektedir. Bu veriler ışığında konu üzerinde toplumsal bir mutabakat sağlanamadığını anlıyoruz.

“Sizce Alevileri temsil eden bir siyasi parti kurulmalı mıdır?” sorusuna ise Alevi vatandaşlarımızın yüzde 60’ı böyle bir eksiğin varlığına işaret ederek “evet, kurulmalı” yönünde fikir beyan etmişlerdir. “Sizce Alevileri temsil eden bir siyasi parti var mı?” sorusuna, deneklerin sadece yüzde 10’u “evet” şeklinde cevap verirken, bazı Alevi kanaat önderleri tarafından yıllardır dile getirilen “Alevilerin temsil edildiği parti CHP’dir” savı ise sadece yüzde 6 destek görerek gerçekliğini yitirmiştir.

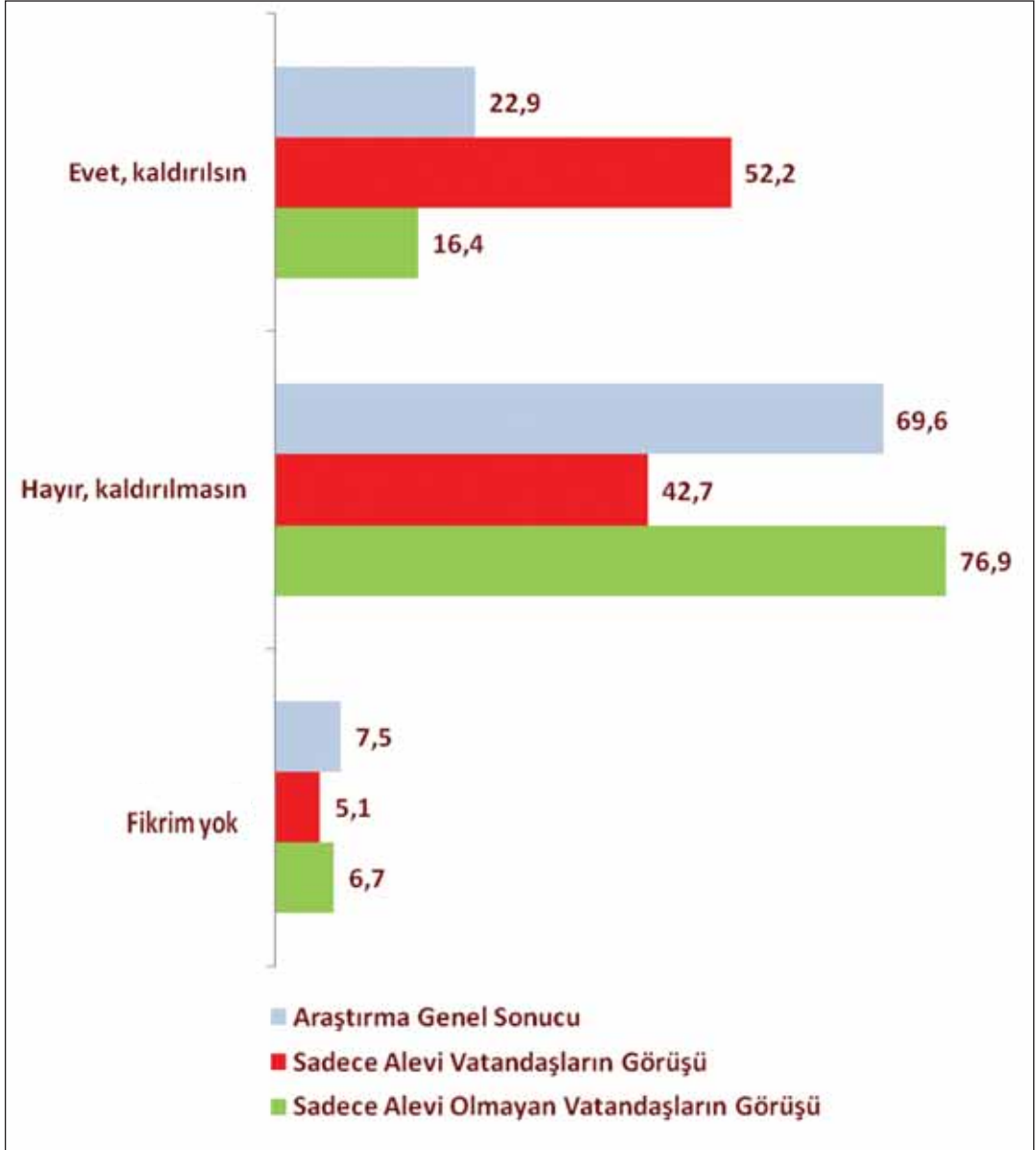
Sizce cemevlerine devlet tarafından ibadethane vasfı verilmeli midir?

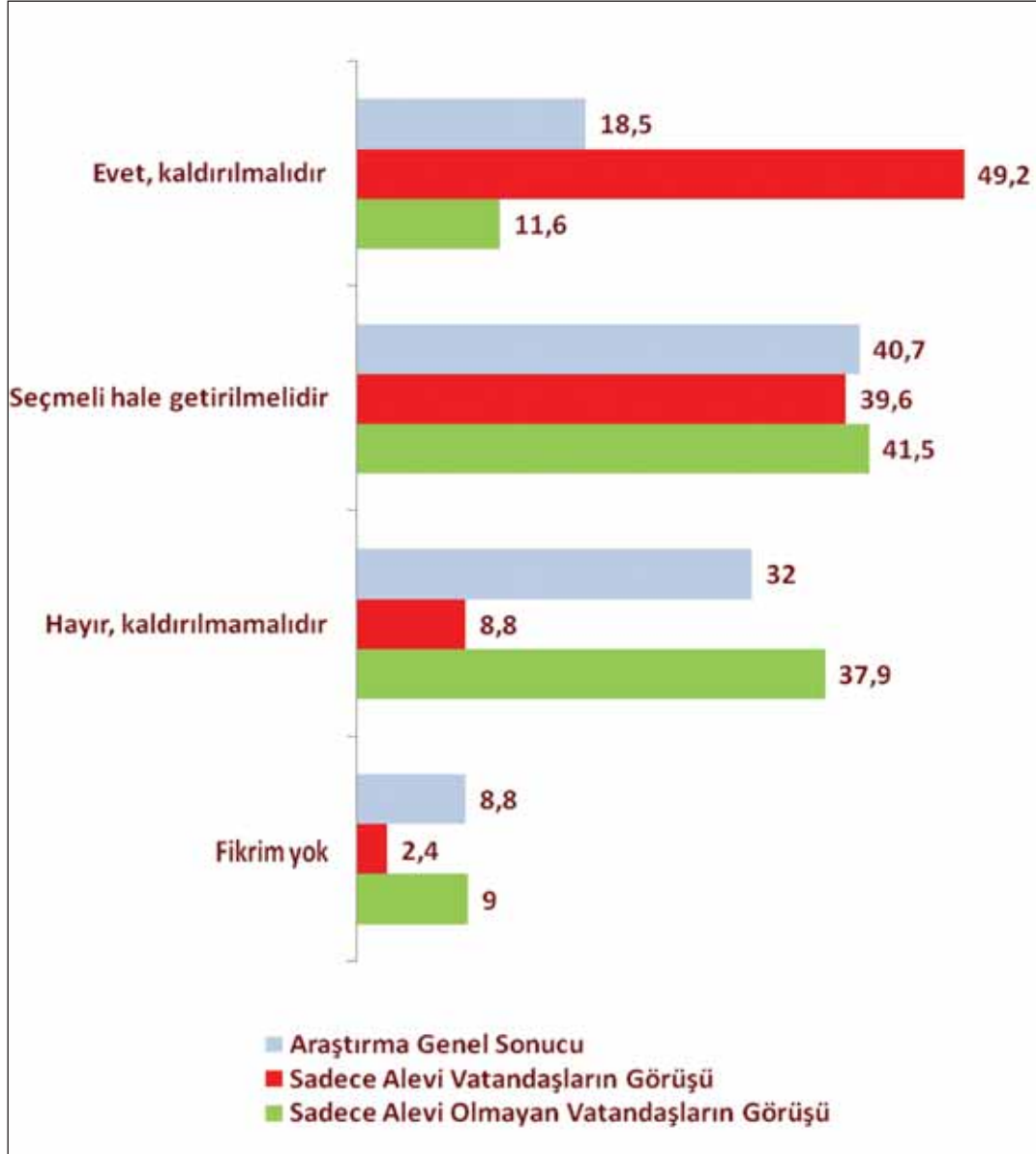
Sizce cemevlerine devlet tarafından ibadethane vasfı verilmeli midir?

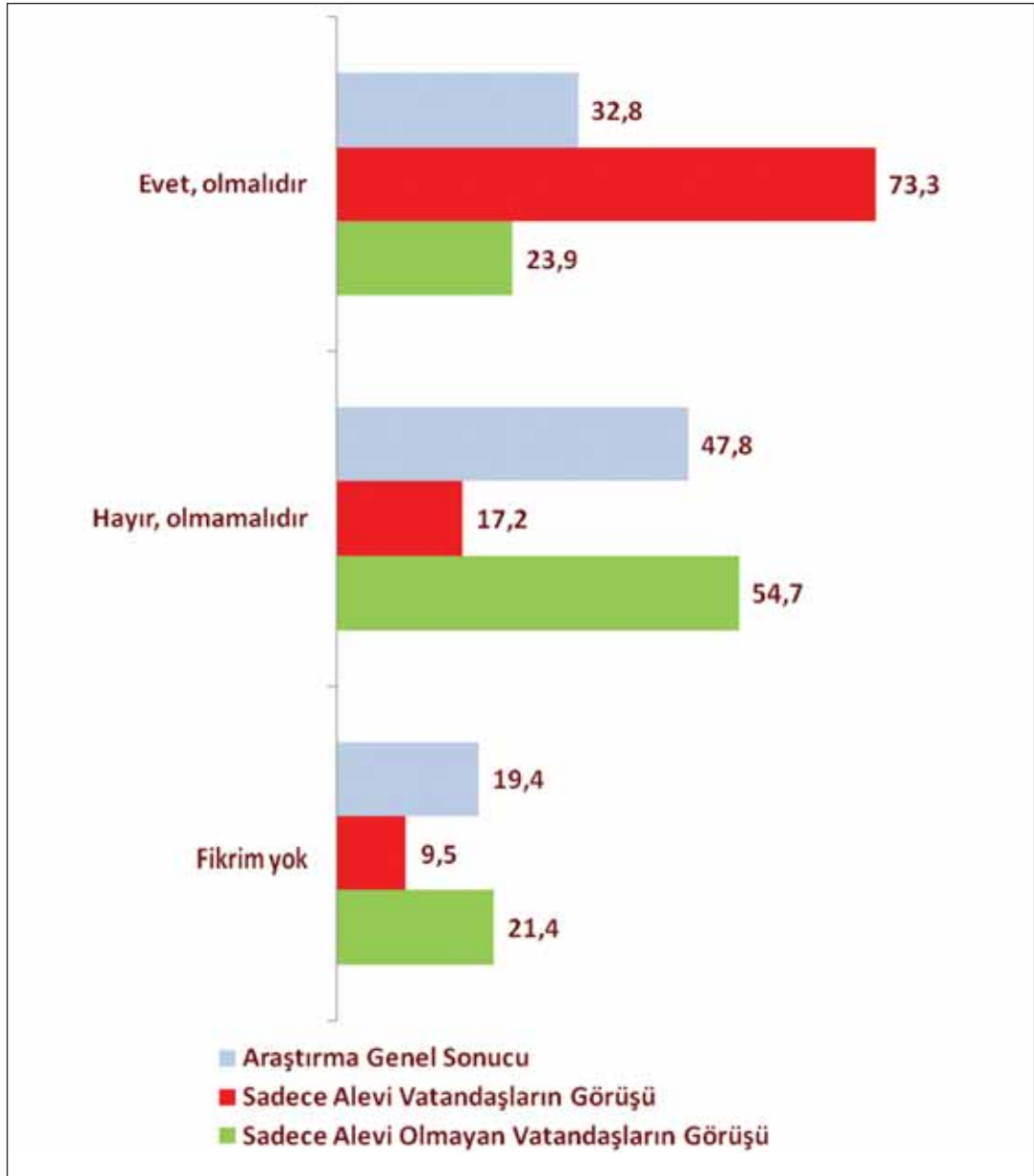
Nüfus kağıdınızda hangi dine ait olduğunuzu yazan bölümün kaldırılmasını istiyor musunuz?

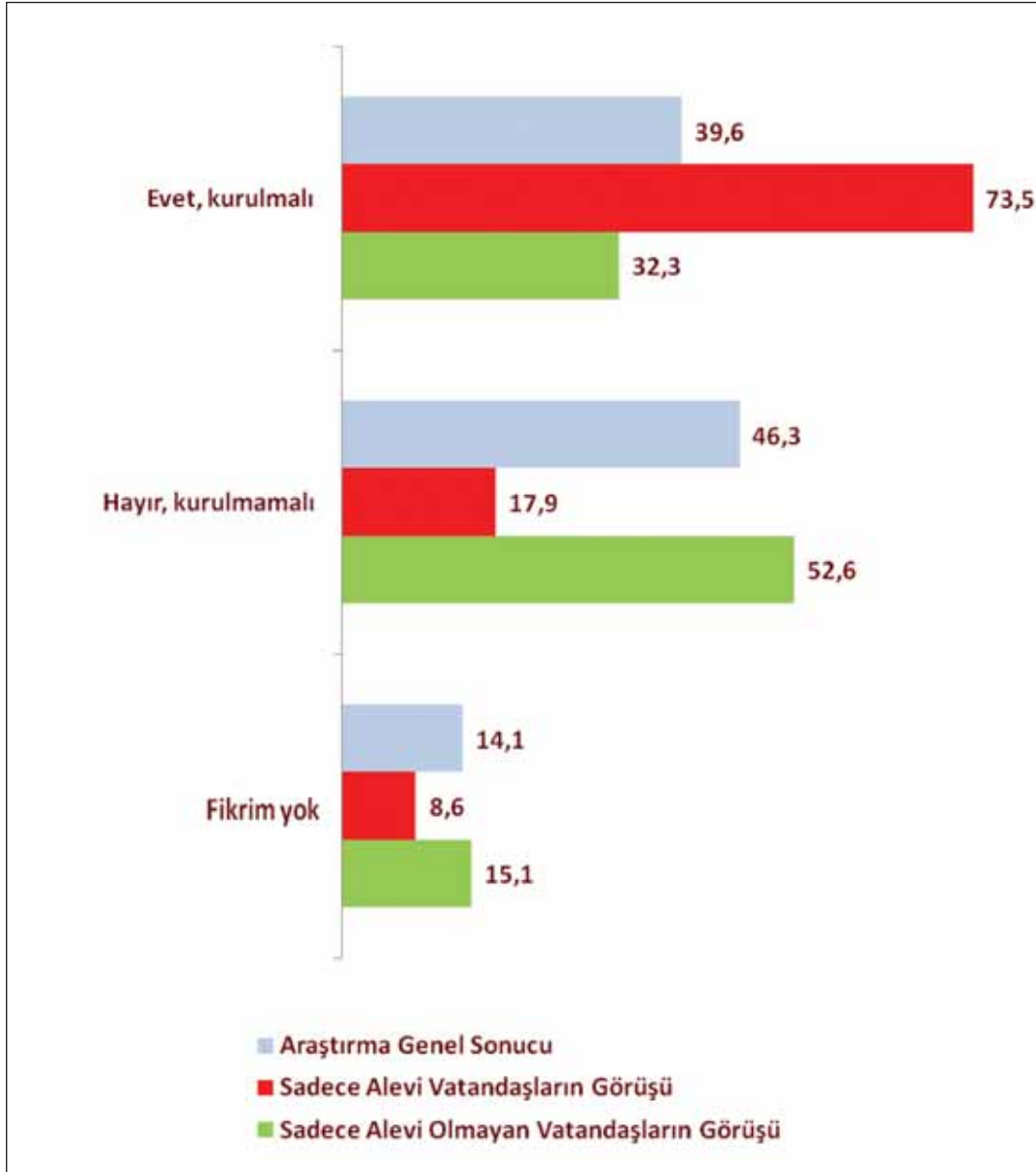
Sizce Alevi vatandaşlar için okullarda zorunlu din dersi uygulaması kaldırılmalı mıdır?

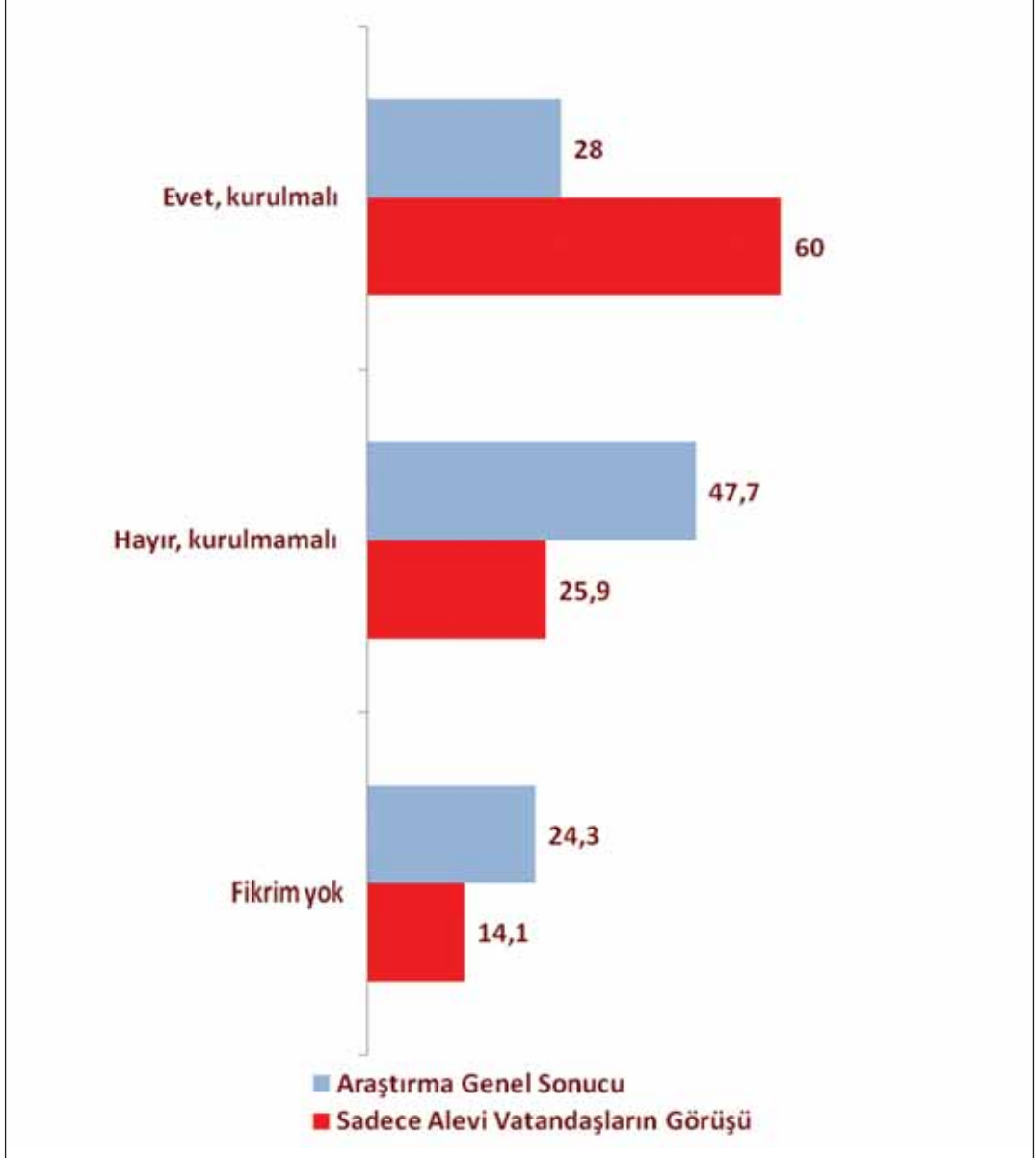
Sizce Alevilerin din işleri ile ilgilenen Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bağımsız bir kurulu olmalı mı?

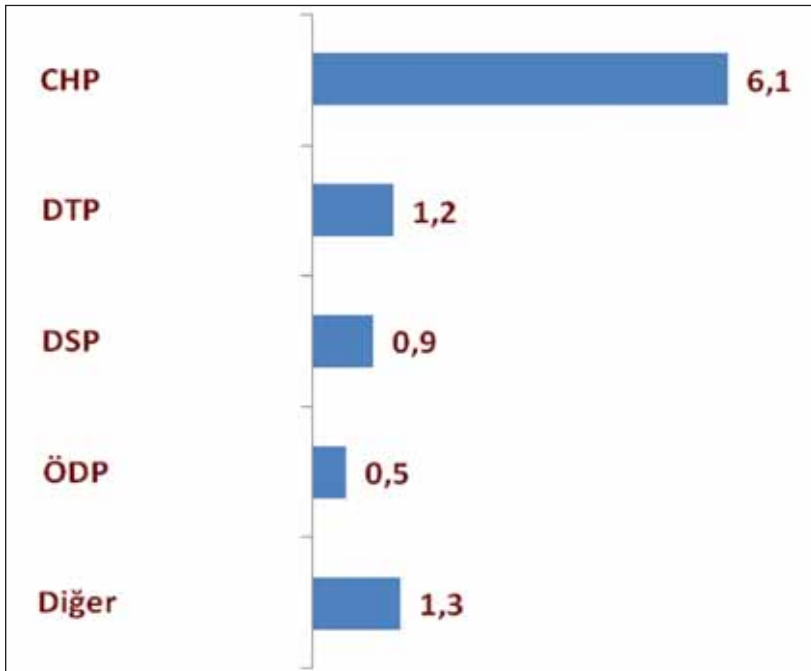
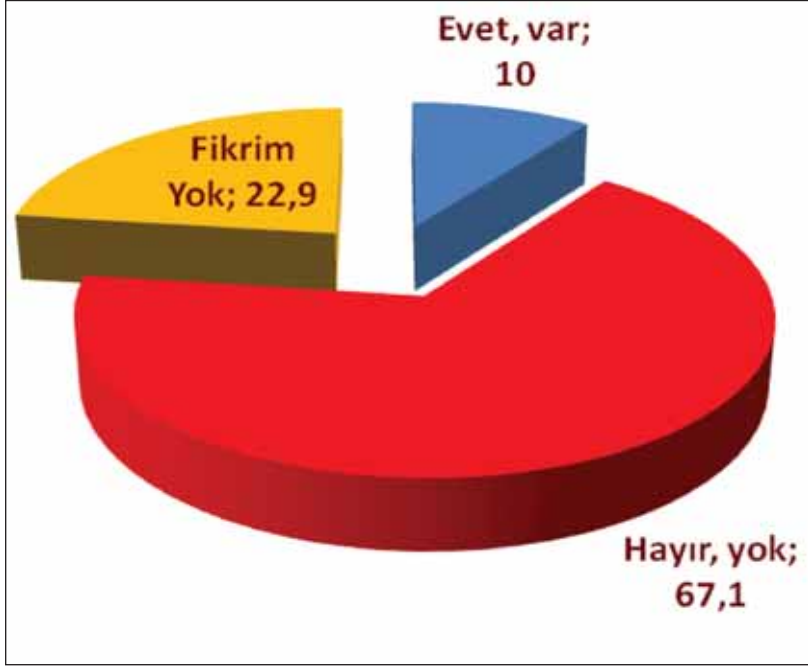
Sizce devlet tarafından Alevilere yönelik resmi bir televizyon kurulmalı mı?

Sizce Alevileri temsil eden bir parti kurulmalı mı?

Sizce Alevileri temsil eden bir siyasi parti var mı?

Bölüm 4

Alevi - Sünni İlişkileri

Bazı kesimler Alevi sorununun temel sebebi olarak; Alevi-Sünni ayrımının toplumdaki var olduğuna inandıkları güçlü etkilerine işaret etmektedirler. Ancak araştırmamızda karşılaştığımız sonuçlar, böyle bir ayrımın toplum içerisinde çok fazla yer bulmadığını göstermektedir.

Deneklere “Sizce Alevi-Sünni ayrımını en çok kimler yapıyor?” sorusu yöneltildiğinde; verilen cevapların yüzde 24’ünü “Sünniler yapıyor”, yüzde 20,8’ini “Aleviler yapıyor” oluşturmuştur. Bu veriler ışığında yaşanan aksaklıklara da her iki grup tarafından hemen hemen eşit seviyede yapılan hataların sebep olduğunu tespit ediyoruz. Dolayısıyla, iki gruptan herhangi birine toplum içinde sadece bu grup ayrım yapıyor yönünde bir suçlamanın yersiz olacağı kanaatindeyiz.

“Sizce Türkiye’de Sünniler ile Alevileri bir arada tutan en önemli bağ nedir?” bir soruya denekler, yüzde 16,2 “ortak vatan”, yüzde 16,1 “toplum (kardeşlik, sevgi, saygı)”, yüzde 12,7 “İslam-din birlikteliği” cevabını vermişlerdir. Burada ortaya çıkan aynı dine inanma vurgusunun çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Böylece Alevilerin Sünnileşme kaygısının temelinde İslamdan uzaklaşmanın olmadığı ortaya çıkmaktadır.

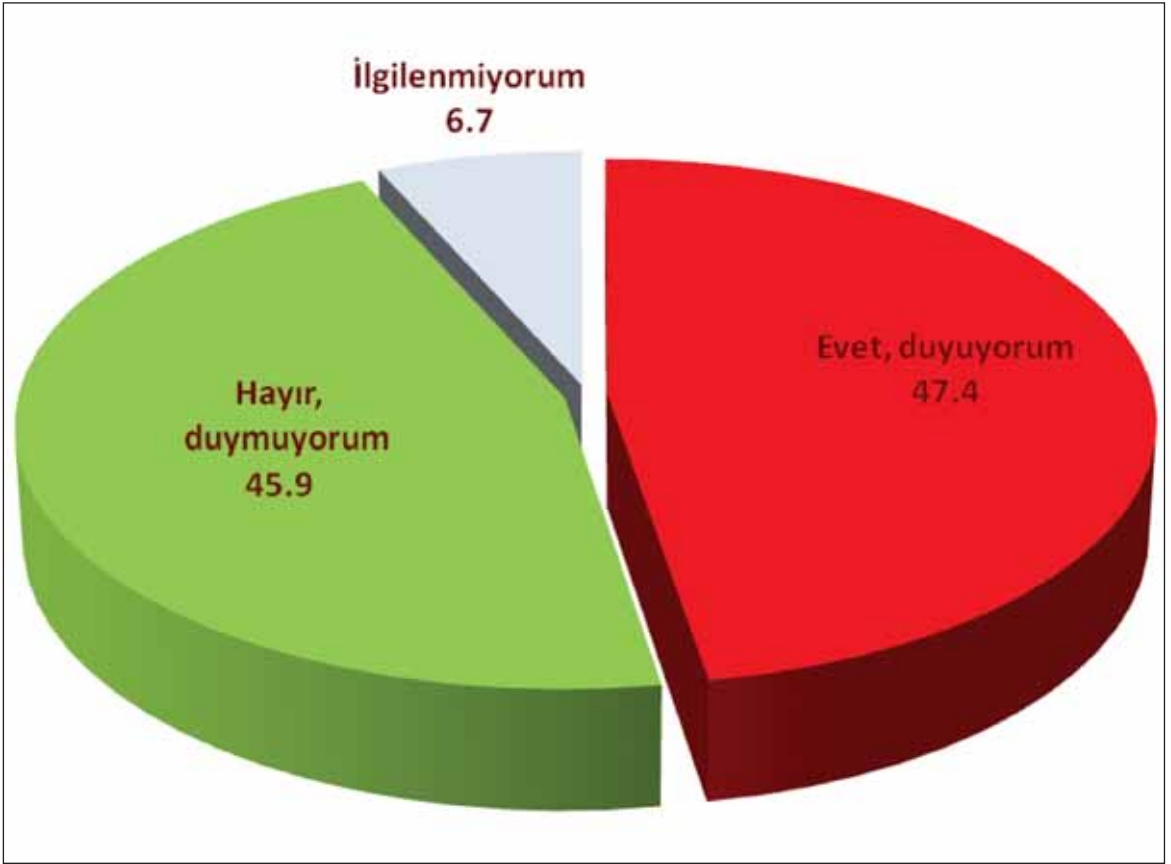
Araştırmamızda sadece Alevi vatandaşlara sorulan “Alevi köylerinde bulunan camilerden rahatsızlık duyuyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında yüzde 45,9 “Hayır, duymuyorum”, yüzde 6,7 “İlgilenmiyorum” şeklinde verilerle karşılaşmaktayız. Alevi vatandaşlar içinde yüzde 52,6’lık çoğunluğun, yaşadıkları bölgelerde cami yapılmasını bir baskı olarak görmediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, Alevi köylerinin tamamına veya çoğuna köylülerin karşı çıkmasına rağmen cami yapıldığı iddiası doğru olmayan genellemelerden birisidir. Yine benzer bir algı ortaya koyan yüzde 43,3’lük Alevi vatandaşlarımızın oluşturduğu bir diğer kitle, hacca gitmenin, ramazan orucu tutmanın ve namaz kılmanın bir Alevi’yi Sünnileştiremeyeceği yönünde fikir belirterek, İslam’ın Alevi ve Sünni ayrımı konusunda birleştirici bir rol üstlendiğine vurgu yapmışlardır.

Hem Alevi vatandaşlarımız hem de Alevi olmayan vatandaşlarımız, “Alevi iseniz sevdiğiniz size Sünni olduğunu, Sünni iseniz sevdiğiniz size Alevi olduğunu söyler ise tepkiniz ne olur?” sorusunu gayet yüksek bir oranla olumlu şekilde cevaplamıştır. Bu soruya yönelik araştırma ortalaması yüzde 75,6’ dır. Alevi vatandaşlarımızın yüzde 82,2’si, Alevi olmayan vatandaşlarımızın da yüzde 75,1’i “benim için önemi yok, ilişkiye devam ederim” diyerek toplumun içinde Alevi-Sünni çatışmasının olmadığına, akrabalık ilişkilerinin bile rahatlıkla kurulabileceğine bir kez daha işaret etmişlerdir.

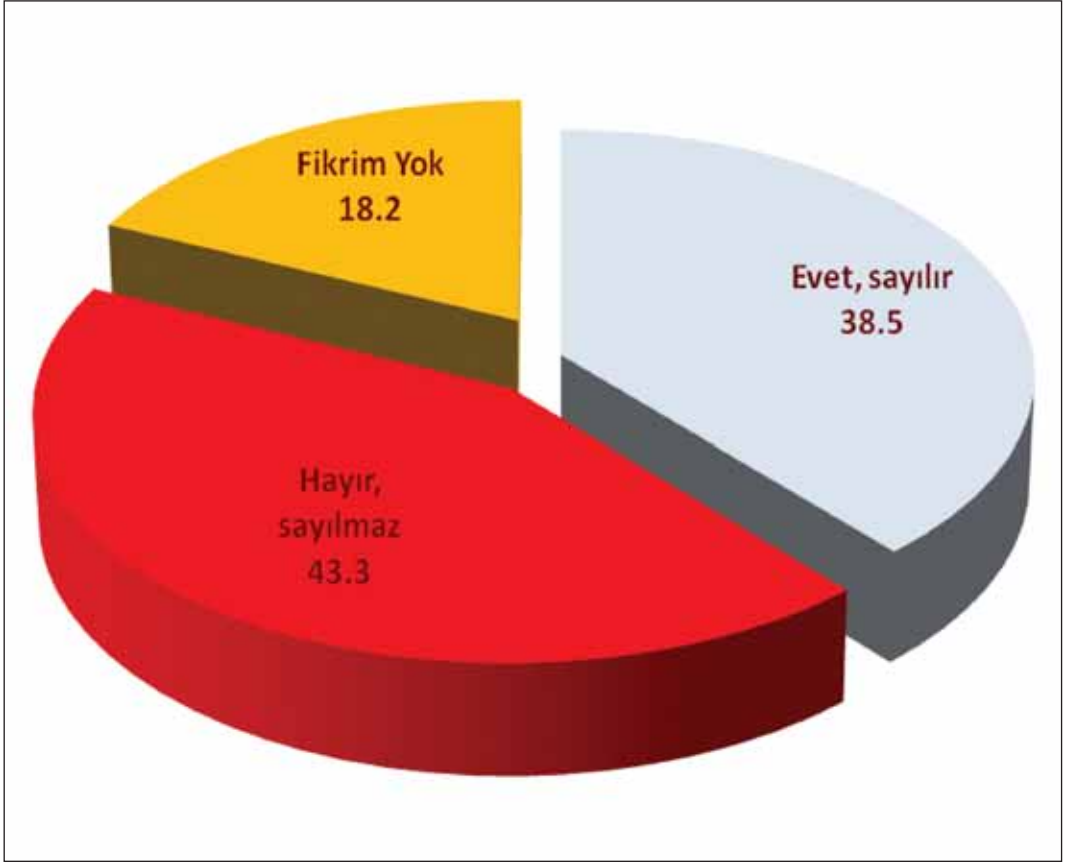
Alevi vatandaşlarımıza “Çevrenizdeki Sünni arkadaşlarımız Alevi olduğunuzu biliyor mu?” sorusunu sorduğumuzda ise yüzde 80,8’i “evet, hepsi biliyor” yönünde bir cevap vererek, Alevilerin toplum içinde kimliklerini saklamak gibi bir durumla yüzleşmek zorunda olmadıklarını göstermişlerdir.

Alevi köylerinde bulunan camilerden rahatsızlık duyuyor musunuz?

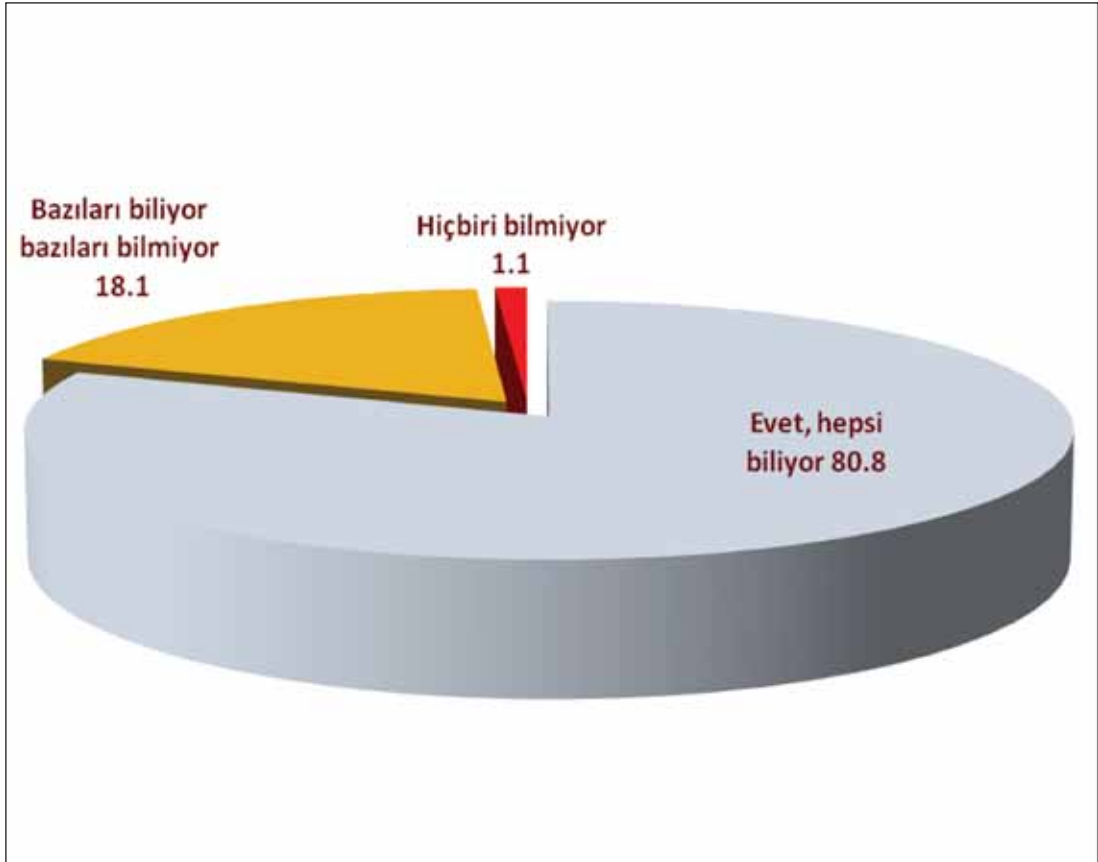
(Sadece Alevi Vatandaşlara Sorulmuştur)

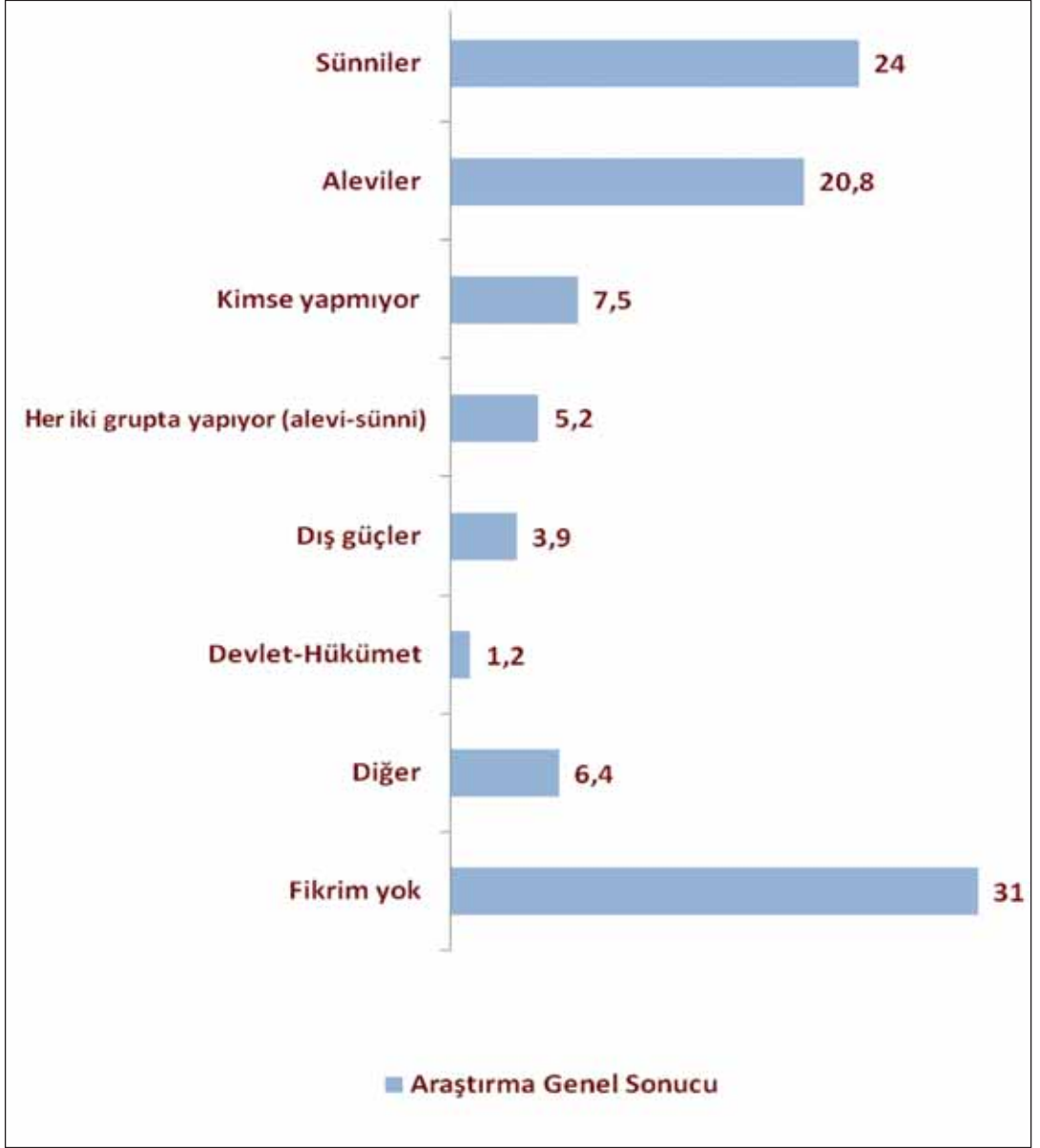
Sizce namaz kılip, hacca giden ve ramazan orucu tutan Alevi, Sünnileşmiş sayılır mı?
(Sadece Alevi Vatandaşlara Sorulmuştur)

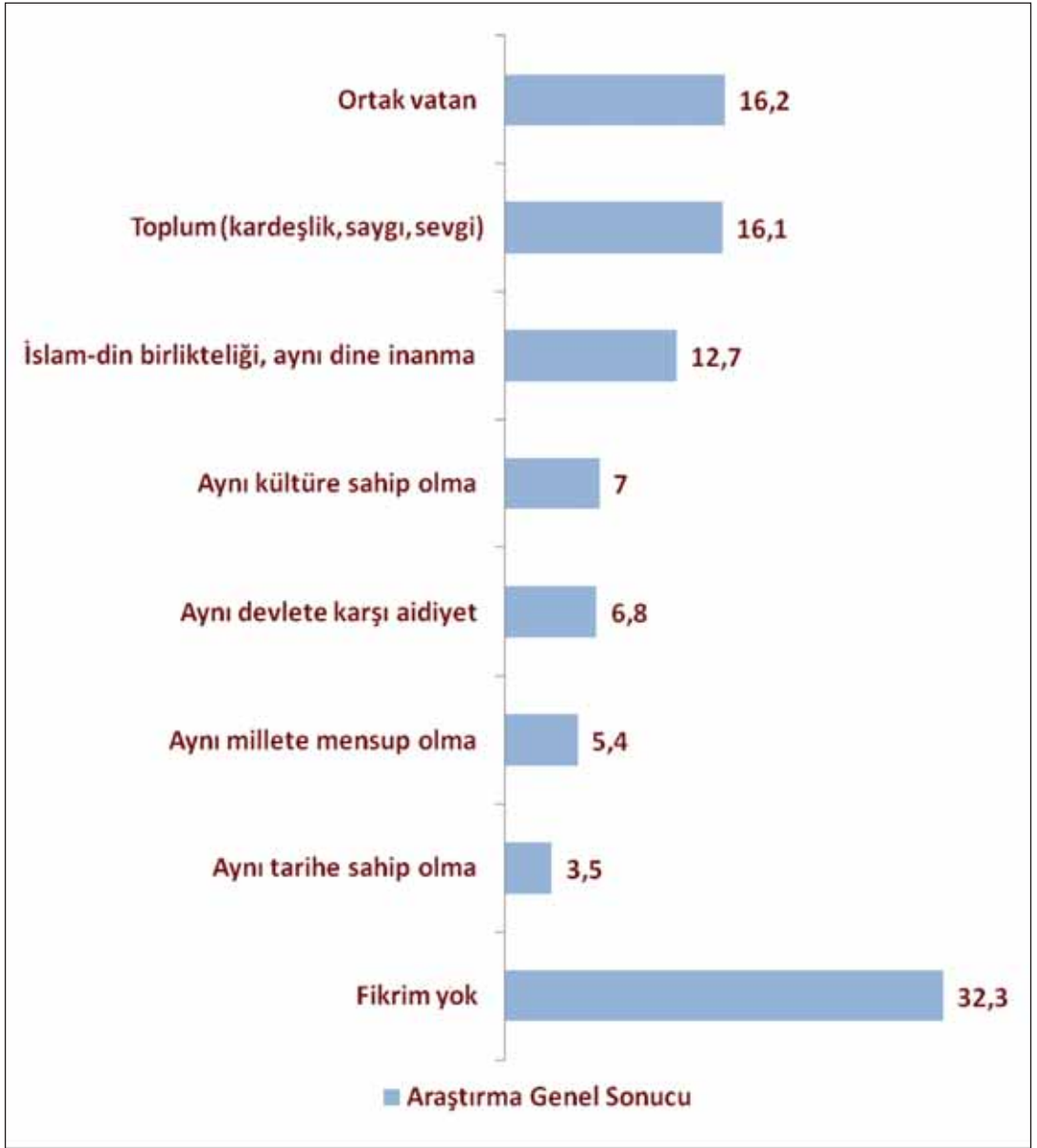
**Çevrenizdeki Sünni arkadaşlarımız
Alevi olduğunuzu biliyor mu?
(Sadece Alevi Vatandaşlara Sorulmuştur)**

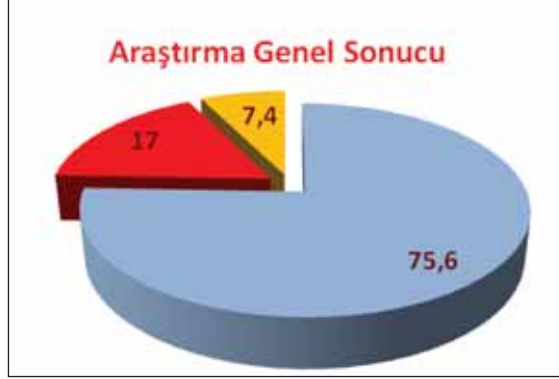
Sizce Alevi-Sünni ayrımını en çok kimler yapıyor?

Sizce, Türkiye’de Sünniler ile Alevileri bir arada tutan en önemli bağ nedir?

**Alevi iseniz sevdiğiniz size Sünni olduğunu,
Sünni iseniz sevdiğiniz size Alevi olduğunu
söyler ise tepkiniz ne olur?**

- Benim için önemi yok ilişkiye devam ederim
- Böyle bir duruma izin veremem hemen ilişkiyi bitiririm
- Alevi veya Sünni olması için zorlarım eğer olmaz ise ilişkiyi bitiririm

Bölüm 5

Alevi Açılımı - Alevilerin

Hükümet Politikalarına Bakış Açısı

Alevi açılımı adı verilerek hükümet tarafından ortaya konan ve bizi de bu anketi yapmaya iten bir dizi çalışmanın, halkın gözünde nasıl yer tuttuğunu ölçmek amacıyla “Hükümetin “Alevi Açılımı” adı altında yapmaya çalıştığı girişimlerden memnun musunuz?” sorusunun da deneklere yönelttik. Açılımın bir numaralı muhatabı olan Alevi vatandaşlarımızın sadece yüzde 14,9’unun bu konuda memnuniyetlerini belirtti.

Deneklere “Hükümetin son dönemde yapmayı düşündüğü hak ve özgürlük yönündeki açılımlar, Alevi Sorununun çözülmesini sağlayabilir mi?” diye sorduğumuzda ise Alevi vatandaşlarımızın neredeyse yarı yarıya olarak fikir ayrılığı içerisinde olduğunu görmekteyiz. yüzde 44,2’lik Alevi grup “Tamamen çözülmese bile büyük ölçüde başarı sağlar” diye düşünse de, yüzde 39,5’lik bir diğer Alevi grup “hayır, sağlamaz” şeklinde fikir beyan etmişlerdir.

“Sizce Hükümetin “Alevi Açılımı” konusunda yapmaya çalıştığı girişimler sorunun çözümü için yeterli mi?” diye sorulduğunda ise Alevi vatandaşlarımızın daha büyük beklentilere sahip olduğunu, “Yeterli” cevabını yüzde 2,6 oranında desteklemelerinden anlıyoruz. yüzde 61,1’lik büyük bir çoğunluk ise “Yeterli değil” şeklinde memnuniyetsizliklerini yinelemişlerdir.

Bu üç soruda da Alevi olmayan vatandaşların sorunların çözümü için hükümetin çalışmalarına olumsuz olarak verdiği cevapların düşük olmasına binaen Alevi sorununun çözümü ve Alevi vatandaşların memnuniyetlerini kazanmak için hükümetin biraz daha cesaretle adım atması gerektiğini düşünmekteyiz. Mevcut çalışmaların Alevileri tatmin etmediği aleni bir sonuç olarak karşımızda durmaktadır.

Deneklere Alevi sorunu hakkında yönlendirici bir pozisyona girmeleri için “Sizce hükümet Alevi sorununun çözümü için hangi konularda açılım yapmalıdır? diye açık uçlu bir soru yönelttiğimizde; deneklerin yüzde 49,6’sının konu üzerine bir fikirlerinin olmadığını, yüzde 20,5’inin ise açılıma gerek görmediğini görüyoruz. Bu verilerden yola çıkarak Alevi sorununun ne olduğu hakkında toplumun tam bir kanaati olmadığını şahit oluyoruz. Hükümetin açıklamayı düşündüğü çözüm önerileri öncesinde, topluma Aleviliğin ne olduğunu anlatması, hangi sorunlar üzerine niçin gideceğini paylaşmasının daha yerinde olacağı kanaatindeyiz.

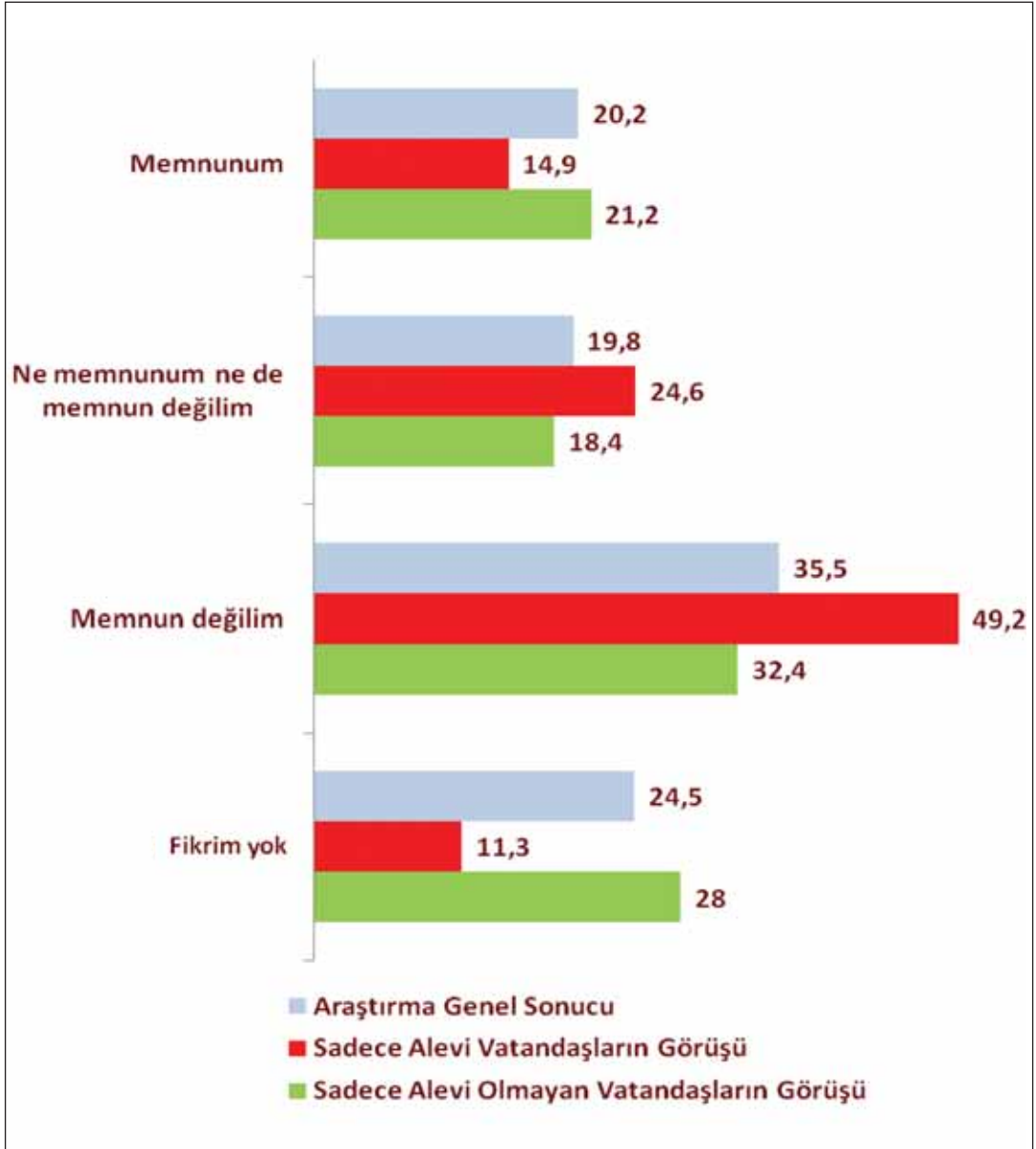
Sadece Alevi vatandaşlara sorduğumuz “Sizce AK Parti’nin Alevi Sorunu üzerine yaptığı açılımlar, Alevileri Sünnileştirme politikası mıdır? sorusuna verilen yüzde 59,8’lik “Evet, bu açılımlar Alevileri Sünnileştirme politikasıdır” cevabı hükümete konu hakkında duyulan güvensizliği ortaya koymaktadır. Bu sebeple hükümet Alevi vatandaşlarımız için sorunun çözümü yolunda geliştireceği iletişim dilini çok doğru seçmek ve Alevilere “sizin gibi düşünebiliyoruz” hissini uyandırmak zorundadır. Aksi takdirde yapılan çalışmalar somut taleplerin çözümüne yol açsa bile zihinlerdeki sorunların önüne asla geçemeyecektir.

Doğru iletişim yoluna örnek olarak; Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Alevi vatandaşlarımızın Muharrem ayı iftarlarına katılması ve Sivas’taki Madımak Oteli’nin müzeye dönüştürülmesi gösterilebilir ki anketimizde, deneklerin yüzde 80,5’i bunu olumlu bir gelişme olarak görmektedir. Bu girişimler hükümete ve devlete duyulan güvensizliğin büyük ölçüde giderilmesine yardımcı olduğunu araştırmamızda sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

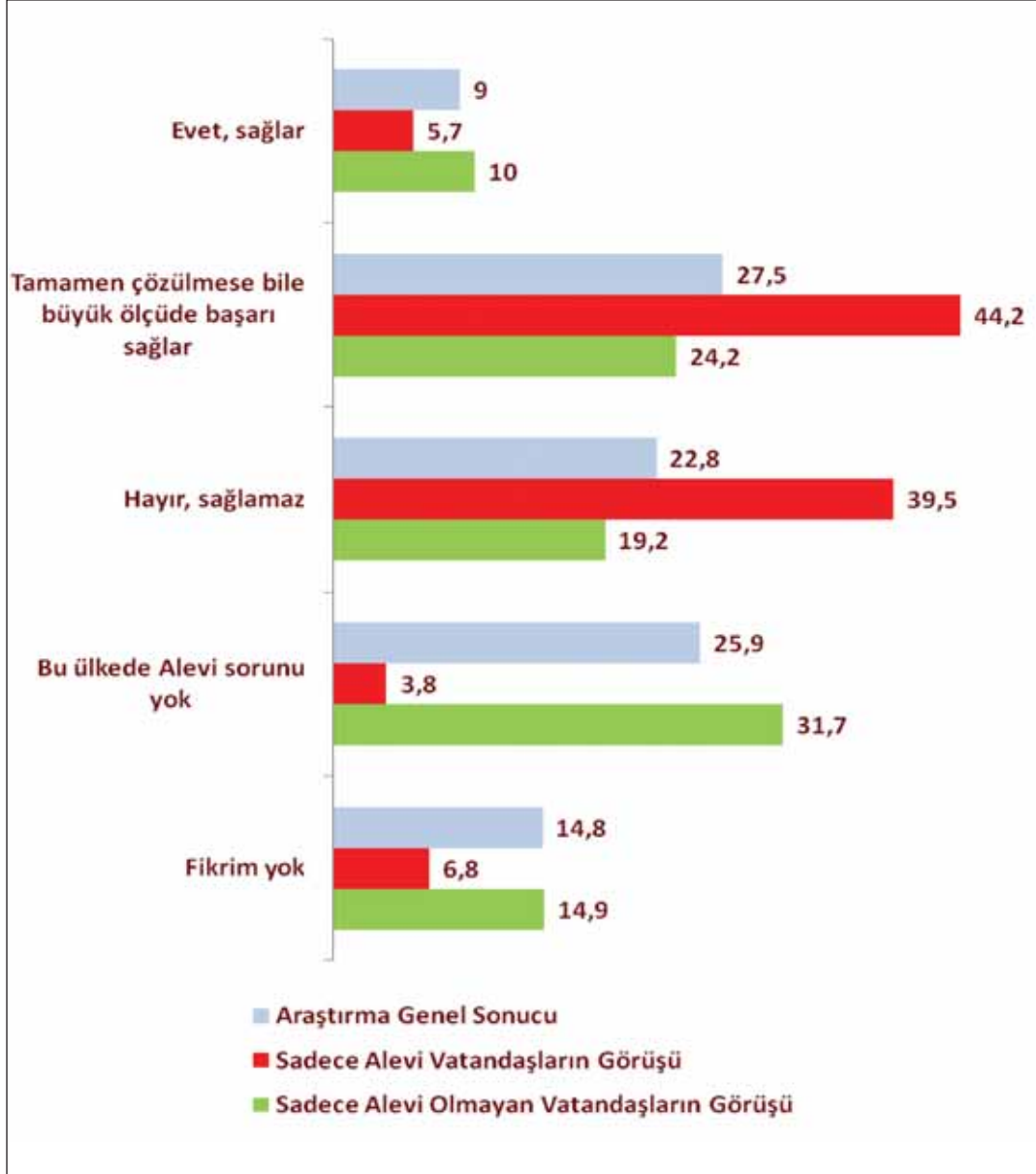
Alevi dernekleri tarafından gündeme getirilen, Alevi vatandaşlara yapılan devlet baskısı konusunda sorduğumuz “Alevi olduğunuz sebebiyle devlet kurumları tarafından baskıya uğradığınız oldu mu?” sorusuna yüzde 61,2 hayır olmadı diyerek, bize göre bu tartışmanın da yersiz olduğuna işaret etmişlerdir.

Ancak devlet memurluğu konusunda Alevi vatandaşlarımızın yüzde 44,5’lik önemli bir bölümü Alevi olmanın devlet memuru olmaya engel teşkil ettiğini düşünmektedirler. Bu yanlış yargının da giderilmesi için, hükümet memuriyet konusunda böyle bir tercih kıstası olmadığını da güven hissi içerisinde anlatmak durumundadır.

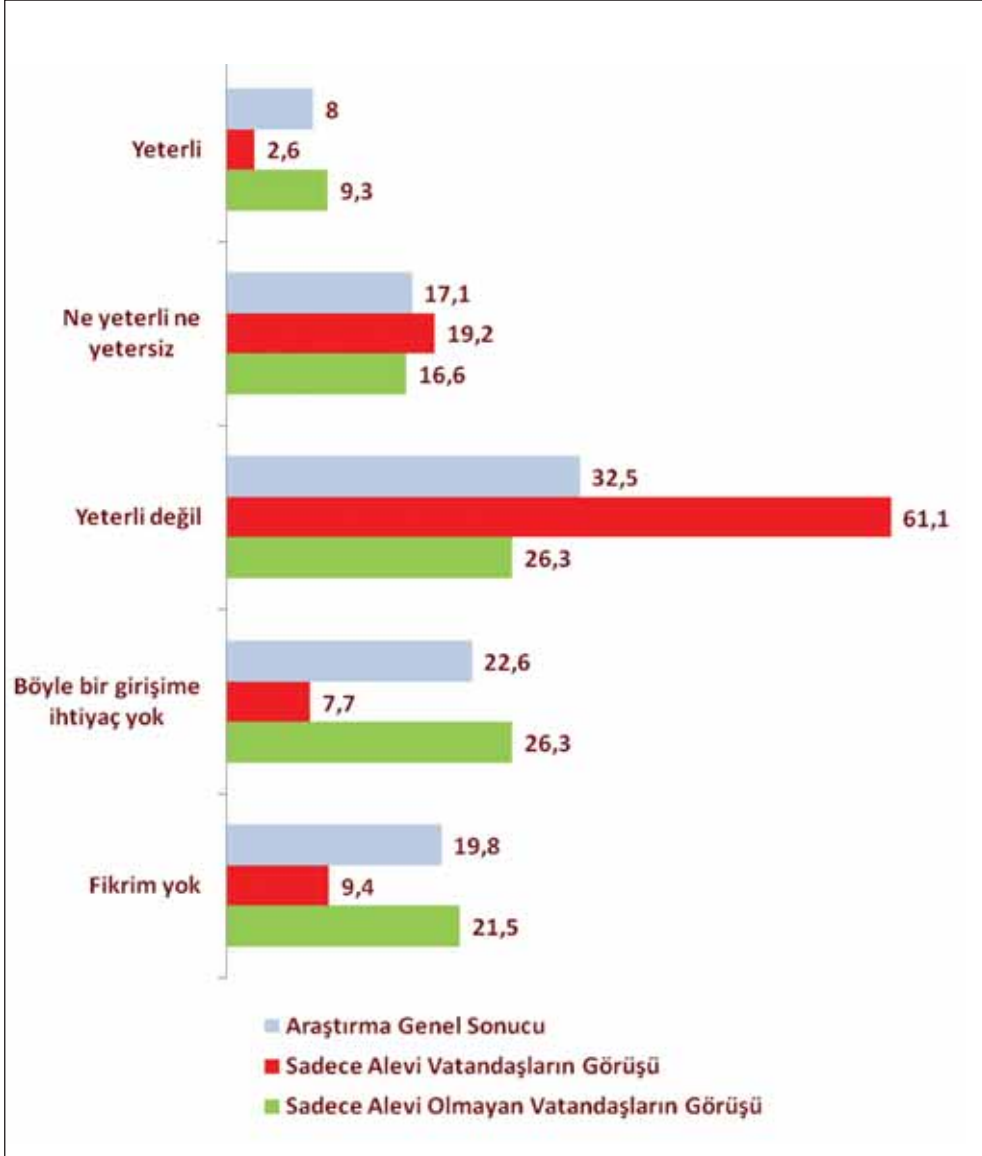
Hükümetin “Alevi Açılımı” adı altında yapmaya çalıştığı girişimlerden memnun musunuz?

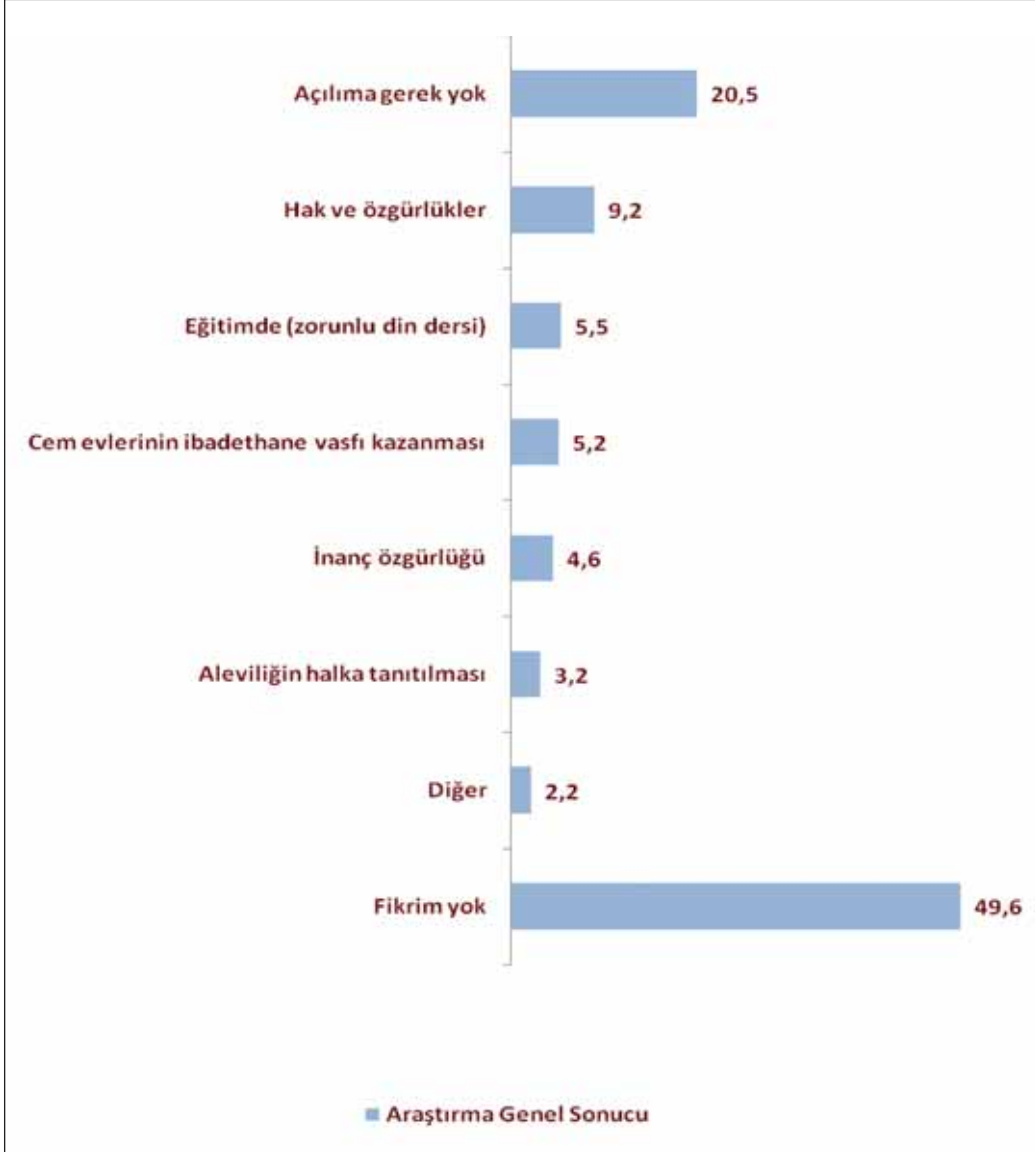
Hükümetin son dönemde yapmayı düşündüğü hak ve özgürlük yönündeki açılımlar, Alevi Sorununun çözülmesini sağlayabilir mi?

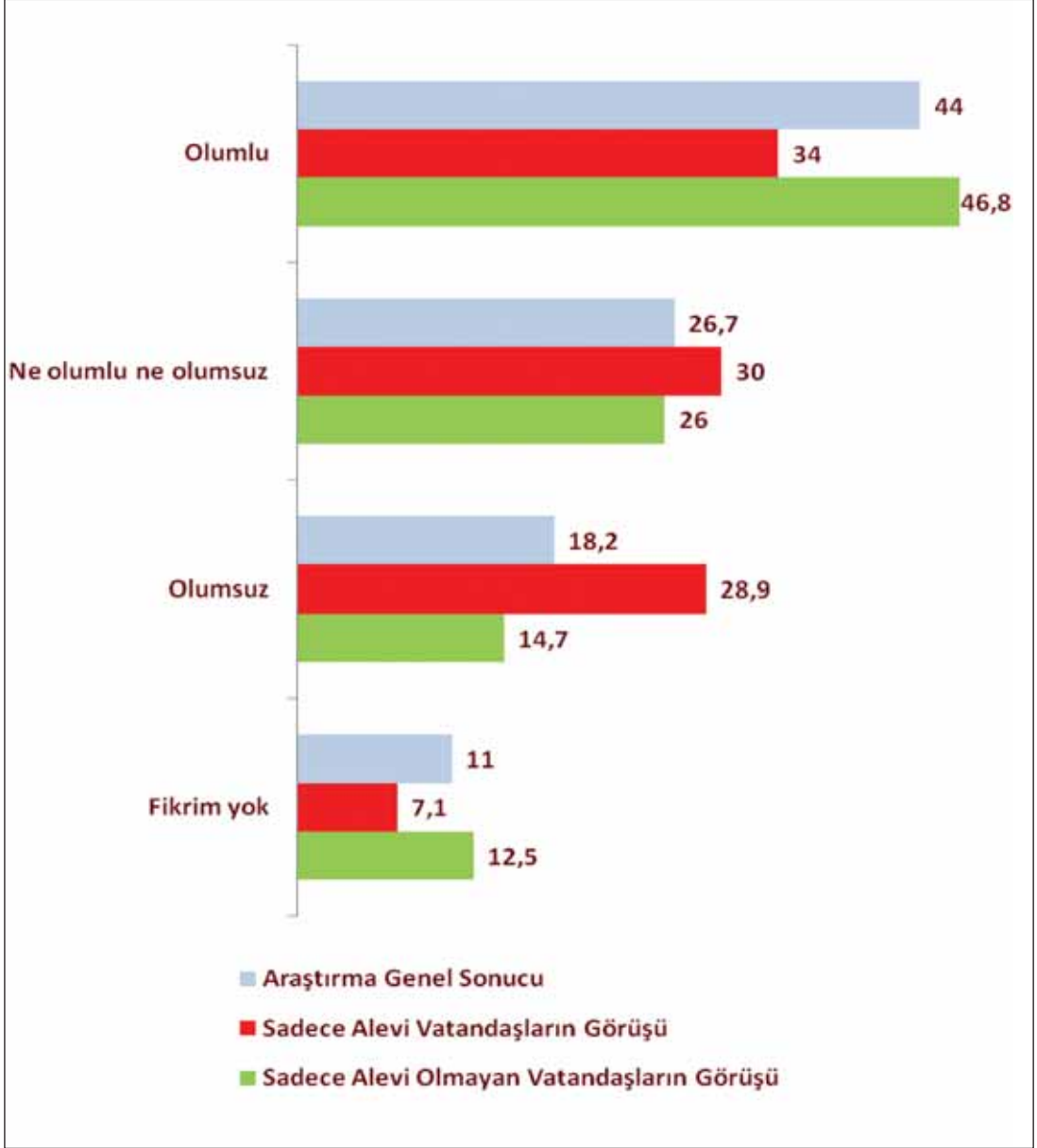
Sizce Hükümetin “Alevi Açılımı” adı altında yapmaya çalıştığı girişimler sorunun çözümü için yeterli mi?

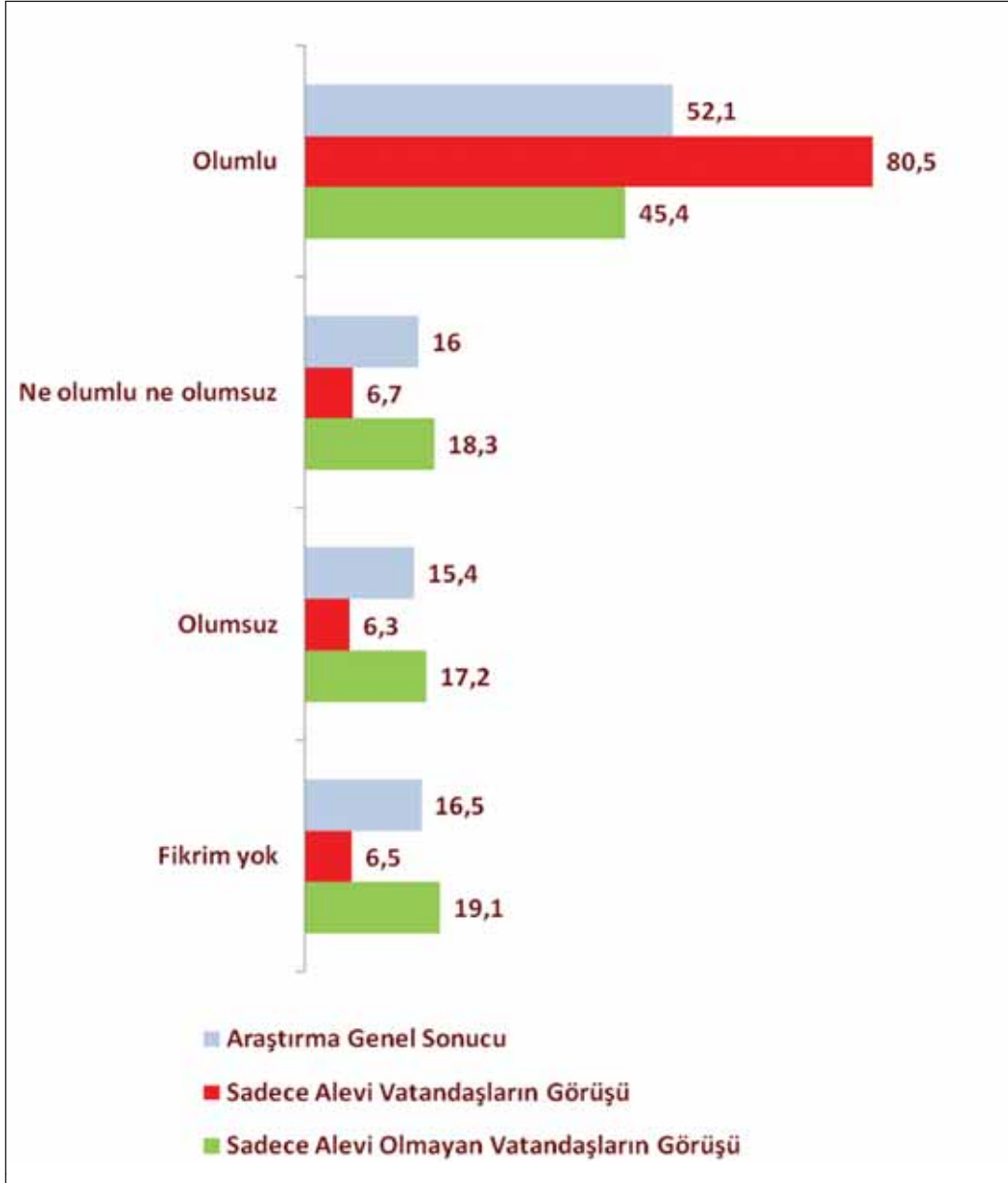
Sizce Hükümet Alevi sorununun çözümü için hangi konularda açılım yapmalıdır?

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Alevi vatandaşlarımızın Muharrem ayı iftarına katılmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

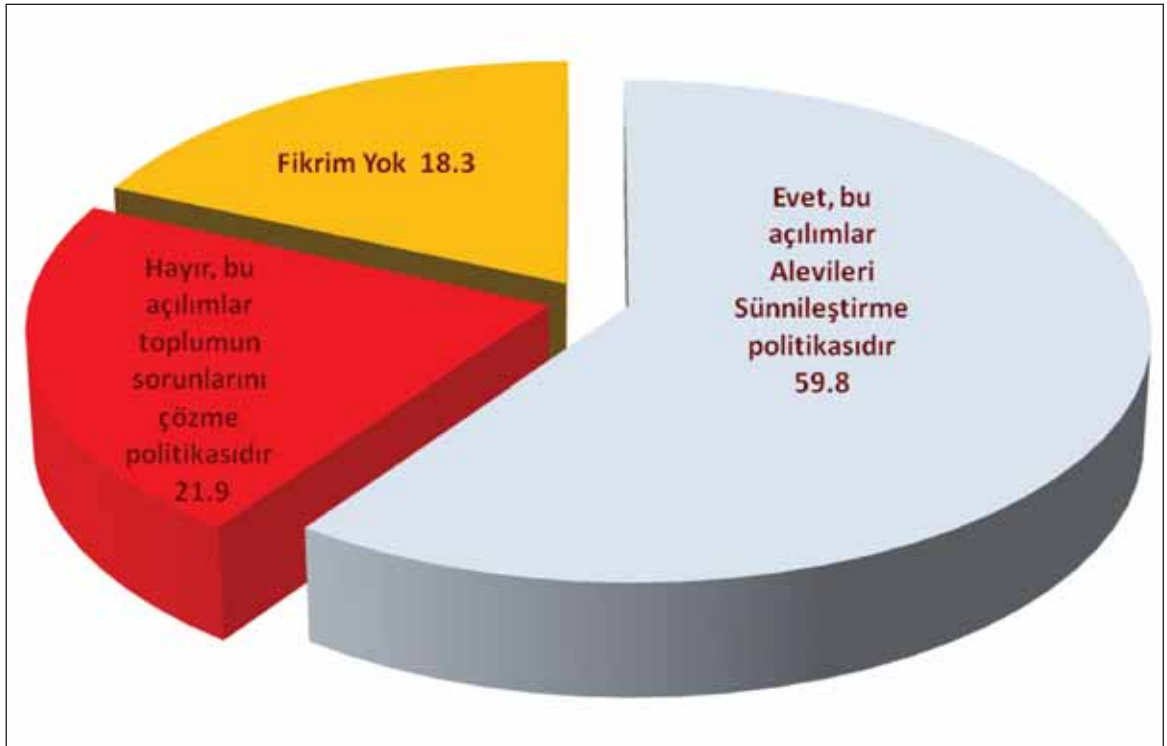

Sivas olaylarının yaşandığı Madımak Oteli'nin müzeye dönüştürülmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

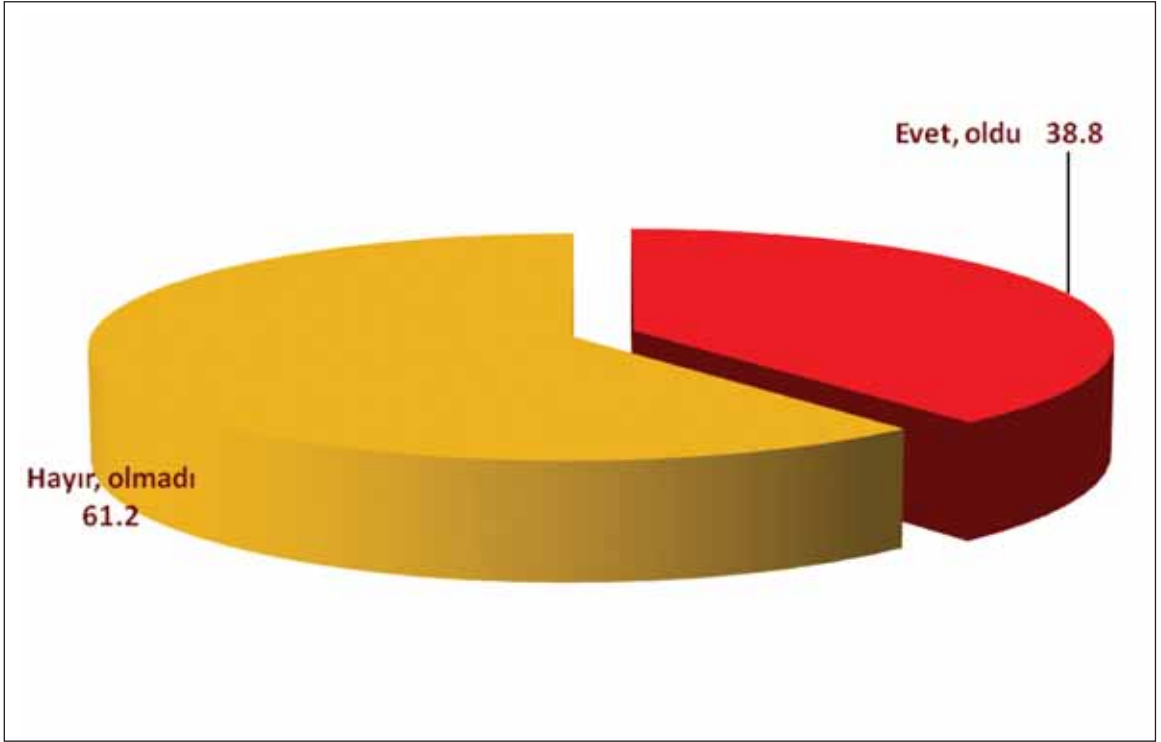

Sizece AK Parti'nin Alevi Sorunu üzerine yaptığı açılımlar, Alevileri Sünnileştirme politikası mıdır?

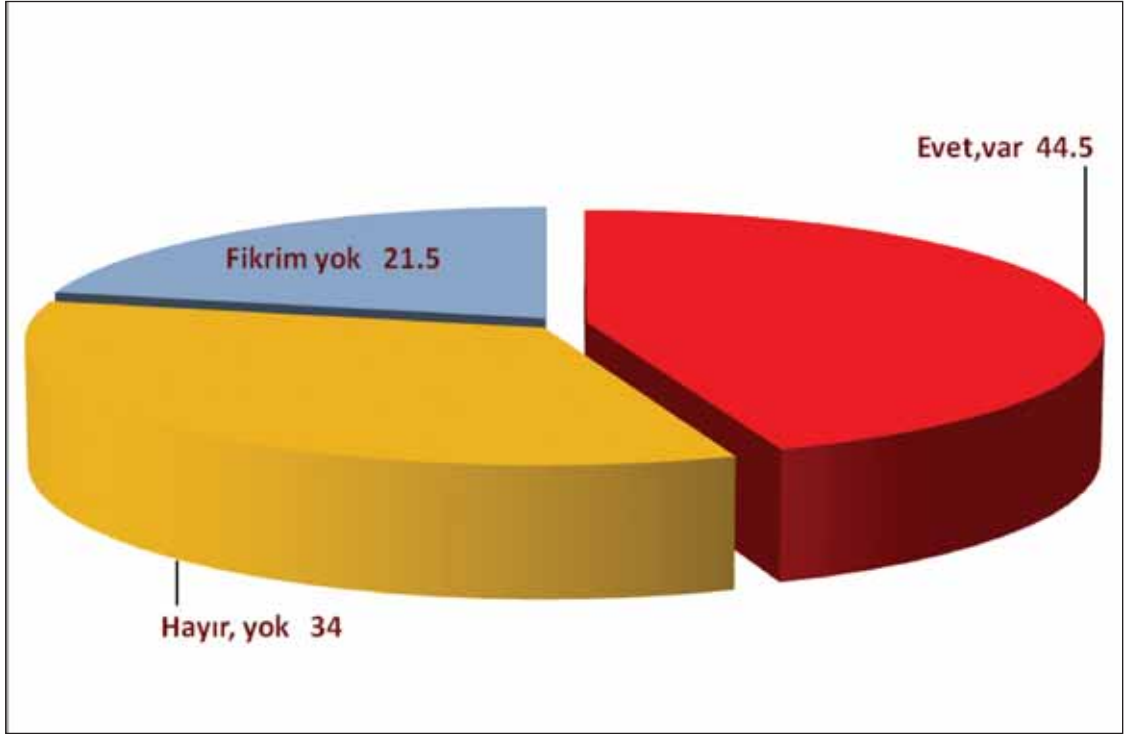
(Sadece Alevi Vatandaşlara Sorulmuştur)

**Alevi olduğunuz sebebiyle devlet kurumları
tarafından baskıya uğradığınız oldu mu?**
(Sadece Alevi Vatandaşlara Sorulmuştur)

Sizce devlet içinde Alevilerin devlet memuru olmasını engelleyen bir yapı var mı?
(Sadece Alevi Vatandaşlara Sorulmuştur)

Alevi Sorunu, Alevi Açılımı ve Kimlik Araştırması Üzerine Düşünceler ve Analizler

Alevilik konusu, Türkiye’de laikliğin sınırlarını çizmekte belirleyici olabilecek en önemli konulardan biridir. Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir kurumu bünyesinde barındıran ve halkın çoğunluğuna din hizmeti ulaştıran laik yapısıyla Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin dini veya Sünni bir nitelik kazanıp kazanmadığı bizzat Aleviliğin bu devlet karşısında belirlediği tutum dolayısıyla sürekli sorgulanmaya değer bulunacaktır.

Aleviliğin hem devlet karşısında hem de çoğunluğu Sünni olan halk karşısında tarih boyunca karşı karşıya kaldığı tutumlar ve bu tutumlara karşı sergilediği refleksler toplamda Aleviliği veya Alevileri Türk siyasi ve toplumsal hayatının duyarlı alanlarından birisi haline getirmiştir. Osmanlı’dan bugüne devredilen miras bir yana, Cumhuriyet döneminde oluşan ilişkilerin bile bugün başta planlandığı şekilde gitmediği anlaşılıyor. Başta bütün dinlere ve felsefelere karşı eşitliği koruma maksadıyla geliştirilmiş olan laikliğin formülasyonundaki bazı boşlukların zamanla eşitsizlik üretici bir işleyişe kavuşmuş olduğu görülmüştür. Tekke ve Zaviyelerin Kapatılmasına dair Devrim Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra toplumun dinsel hayatındaki örgütlülük büyük ölçüde ortadan kalkarken, Sünnilerden farklı olarak Aleviler, büyük ölçüde kendi kültürel özelliklerinden kaynaklanan nedenlerle bu sürece ciddi bir itirazda bulunmamıştır.

Alevilik kent ortamında çok kolay sekülerleşen özelliğiyle bu süreç içinde kendi dinsel taleplerini büyük ölçüde askıya almıştır. Denilebilir ki doksanlı yılların başlarına kadar, Aleviler Alevi dinselliği adına ciddi bir talepte bulunmamış, sistemin laik çerçevesini de tartışma konusu yapmamıştır. Bu zamana kadar Aleviler sol veya Kemalist hareketler içinde dinselliğin bastırılan söyleminin etkisi altında, bir Alevilik talebinde de bulunmamıştır. Doksanlı yılların başlarından itibaren belki Cumhuriyet tarihinde ilk defa Aleviler, kendi dinsel kimliklerini keşfetmeye girişmiş ve ana akım dinsellikten farklılıkları üzerinden yeni bir kimlik iddiasını dillendirmeye başlamıştır. Kimlik iddiasının doksanlı yıllarda ortaya çıkması kuşkusuz bir tesadüf değildir. Bu dönem dünyanın her tarafında farklı kültürel geleneklerin bir “tanınma siyaseti”

Düşünceler ve Analizler

çerçevesinde örgütlenip siyasallaştığı bir dönemdir. Kendi farklılıklarıyla bir tanınma arayan Aleviler bu esnada sistemin sınırlarının üstünden yeniden geçerek, bazı çizgilerinin muğlaklıklarını veya çelişkilerini de ortaya koydular. Aleviler sayesinde Türkiye’de laikliğin bazı çelişkileri biraz daha fark edilmiş ama aynı zamanda Sünnilerde bu vesileyle kendisiyle yüzleşme yoluna girmişlerdir.

Bilhassa seksenli yılların ikinci yarısından itibaren Alevilik adına dinsel taleplerini dillendirmeye başlayan Alevilerin aslında başta yaptıkları bir tür “kendi farklarının ayırıcılığına varma” (öz-farkındalık) süreci idi. Yıllarca ihmal edilmiş kültürel gelenekler yeniden keşfedilmeye, anlaşılmaya, yer yer de yeniden kurulmaya çalışıldı. Aleviliğin ne olduğuna dair tanımlama çalışmalarının yanı sıra kültürün özünün korunması ve geleceğe aktarılması hususunda yoğun çalışmalar ve tartışmalar yaşandı. Bu dönem aynı zamanda Türkiye’nin genel dini topografyası içinde kendilerine ayrılan yerin adil olmadığını ifade etmeye başladıkları bir dönemdir. Aleviliği tanıma ve tanımlama çabaları zamanla Alevi taleplerini bir ölçüde kristalleştirdi. Altmışlı yıllardan itibaren başta Almanya olmak üzere bir çok Avrupa ülkesine yaşanan Türk göçü içinde önemli bir kesimi temsil eden Alevilerin de Avrupa Birliği (AB) ülkelerinden sürece katılmalarıyla birlikte Alevi kimliği ve talepleri bir açıdan da bir AB konusu haline geldi. AB ilerleme raporlarından birinde Alevilerden azınlık olarak söz edilmesi ve AB İnsan Hakları Mahkemesine zorunlu din dersleri ve dini ayrımcılık konusunda yapılan başvurulara Mahkemenin verdiği ‘olumlu’ cevaplar Alevilerle ilgili yeni bir düzenlemeyi AB yolunda ilerlemenin zorunlu konularından biri haline getirdi.

Doğrusu Alevilerle ilgili adil ve Türkiye’nin bütün kesimlerini memnun edecek bir düzenleme Türkiye’nin AB gerekliliklerinden önce kendi vatandaşlarına karşı bir standart yakalamasıyla ilgili bir gerekliliktir. Ne yazık ki Türkiye kendi sorunlarını kendi iç dinamikleri ve motivasyonlarıyla çözebilme kabiliyetini şimdiye kadar gösteremediği için çözümlerin de sorununda uluslararası konjonktürün etkisi daha belirleyici olabiliyor. Ancak yaşadığımız dünyanın

Düşünceler ve Analizler

doğası artık bu tür etkileşimleri kompleks konusu yapmamızı gerektirmekten gittikçe uzaklaşıyor. Toplumsal değişimler konusunda bu tür etkileşimler hayırlı fırsatlar olarak da değerlendirilebilir. Nitekim Alevilik konusu her ne kadar AB ülkelerinin gerekliliği olarak ayrı bir zorunluluğa kavuşmuşsa da bu diyaloga ve çözüme ülke olarak büyük bir ihtiyacımız olduğu çok açıktı. Sorunun çözümü Cumhuriyet ve laikliğin kuruluş mantığında bir tadilat gerektirdiğinden üzerine gitmek her halükarda hiçbir iktidarın üstlenemediği bir risk alanı oluşturmuştur. Oysa diğer yandan gittikçe artan Alevi talepleri, Alevilerin kentleşme ve Türkiye'nin eğitim sisteminin kimlik-kültür-aşındırıcı ortamını daha fazla hissettiren etkileri konuyu ülkenin çözülmesi acil sorunlarından biri haline getirmiştir.

Sorunlarla birlikte yaşamak, sorunları çözümsüz bırakmak ve en iyi çözümü bu durumda aramak Türkiye'de siyasetin en alışıldık teamüllerinden birisi olmuştur. Oysa sorunların diyalogla çözümü, taraflar arasında yasaların birlikte tartışılmasına ve ortak kabulüne dayalı bir vatandaşlık kültürünün oluşturulması suretiyle sorunların çözümü ülkenin enerjisini de sinerjisini de, toplam kazancını da çok daha fazla artıracaktır. Aksi durumda sorunlar ülkeyi içten içe kemirmeye, insanların birbirlerine güvenlerini aşındırmaya da devam edecektir.

Şimdiye kadar resmi söylemlerde neredeyse tamamen görmezden gelinen Alevilik, Ak Parti Hükümeti döneminde artan diyalog ve tartışmaların konusu haline geldi. Önceki yıllarda belki zaman zaman bazı siyasi diyalog veya tartışmaların konusu olsa da belki ilk defa bu kadar açık bir biçimde resmen "tanınmış" oldu. Başbakan'ın ilk defa Muharrem orucuna katılması, cemvelerinin statüsünün tartışmaya açılması ve din derslerinin içeriğinin Alevilerle birlikte düzenlenmesinin kabullenilmesi sorunların çözümü için bir güven artırıcı aşama olarak düşünülmüş olabilir, ancak asıl büyük ve sorunu bir çerçeveye oturtması beklenen adımların önümüzdeki "açılım siyaseti" dolayısıyla atılabileceği bekleniyor.

Düşünceler ve Analizler

Böylece adına “Alevi Açılımı” denilen bir çalışmanın 2009 yerel seçimlerin ardından belirli bir program dâhilinde nihayet pratiğe dönüşmeye başladığı görülmüyor. İlk aşamada Diyanetten sorumlu Devlet Bakanı Faruk Çelik’in himayelerinde ve Alevilikle ilgili yetkin çalışmalarıyla bilim çevrelerinde haklı bir kabule sahip olan Dr. Necdet Subaşı’nın koordinatörlüğünde organize edilen çalıştaylarla başta Aleviler olmak üzere ilgili bütün toplum kesimlerinin görüşlerinin alınması amaçlanmaktadır. Öyle görülmektedir ki Hükümet şimdiye kadar bir temenniler demeti olarak ortaya koyduğu Alevi Açılımıyla ilgili nasıl bir politika izleyeceğini ve hangi somut adımları atacağını bu görüşlerden hareketle belirleyecektir.

Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) olarak, biz de, hazırladığımız bu raporla “Alevi Açılımı” adı verilen girişimin mahiyeti, gerekliliği, olabilirliği ve muhtemel sonuçlarını ele almaya çalıştık. Ancak bu raporu hazırlarken bu konuda genellikle genel kabul görmüş ve bir ezbere dönüşmüş bazı varsayımları da sınamaya ve konunun halk gözündeki durumu ve bu konuda atılacak adımlar konusunda halkın beklentilerini ölçmek amacıyla “Alevi Sorunu” üzerine bir anket çalışması gerçekleştirdik. 13-19 Eylül 2009 tarihleri arasında 26 ilde 2217 denekle yüzyüze görüşerek yaptığımız araştırmanın bulguları ışığında bu raporu sizlere sunuyoruz.

Alevi Açılımı Nedir?

‘Açılım’ kelimesi Türk Dil Kurumunun Genel Türkçe Sözlüğünde “açılma işi; bakış açısı; bir kısaltma veya formülün açık biçimi” olarak tanımlanmaktadır. Günlük kullanımda ise kelimenin, daha önce kapalı olan bir yerin, yolun, uygulamanın açılması, başlatılması anlamına geldiği söylenebilir. Buna göre “Alevi Açılımı” daha önce resmen el atılmayan, kapalı görülen/tutulmuş bir konunun gündeme getirilmesi, tartışmaya açılmasıdır. Bir konunun kapalı tutulması, deyim yerindeyse parantez içerisine alınmış olması konuyla ilgili sorunların da yok sayılması gibi bir sonuç doğurmaktadır; hatta çoğu kez bu tutum sorunların bizzat kaynağını oluşturmaktadır. Nitekim Alevi Açılımı sü-

recini Hükümet adına yürüten Devlet Bakanı Faruk Çelik “yüzlerce yıllık bir geçmişi olan, ihmaller ve diyalog eksikliği neticesinde günümüze kadar gelen Alevi-Bektaşî topluluğunun sorunları olduğunu” belirtmektedir. Alevi Açılımı ise, yine Bakan Çelik’in ifadeleriyle “sorunları ötelemek yerine çözüm üretme arayışları”, “ülkenin demokrasi çitasını yükseltmek için [Alevi sorunlarını] demokrasi ve insan hakları temelinde yeniden ele alıp değerlendirme amacı taşıyan bir dizi girişimdir” (8 Temmuz 2009 tarihli 3. Alevi Çalıştayı’nın açılışı vesilesiyle yaptığı konuşma).

Şimdiye kadar yapılan resmi açıklamalar ve uygulamalar dikkate alındığında Alevi Açılımının henüz sadece bir “girişimden” veya bir “tartışmadan” ibaret olduğu görülmektedir. Girişimi başlatan Hükümet sorunun varlığını tespit ve kabul etmiş olmakla birlikte, sorunun mahiyetinin belirlenmesi ve somut çözüm önerileri gibi hususlarla ilgili olarak henüz bir paket ortaya koymuş değildir. Bu sebeple Alevi Açılımını bir politika olmaktan ziyade politika oluşturma süreci olarak görmek gerekir. Ya da şöyle söylenebilir ki, Hükümetin bu hususta bir politikası varsa, o da “Ne yapılmalı?” sorusunu bir tarafa bırakıp “Nasıl yapılmalı?” üzerine odaklanarak izlenecek yöntemi belirlemesidir.

Alevi Açılımında İzlenen Yöntem

Alevi açılımında sorunun tanımlanması ve çözüm yollarının belirlenmesinde toplumsal istişare diyebileceğimiz bir yöntem izlenmektedir. Böylece “Ne yapılmalı?” sorusuna devletin tek taraflı karar ve iradesi yerine doğrudan sorunun taraflarıyla ve ilgili toplum kesimleriyle birlikte cevap aranmaktadır. Mesele-ye bu şekilde yaklaşılması ilke olarak birçok bakımlardan takdire şayandır. Her şeyden önce, politika oluşturma sürecine halkın katılımına imkân veren bu yöntem demokratik teamüllere daha uygundur. Yöntem aynı zamanda yenilikçidir. Cumhuriyet tarihinde tepeden inmece, dayatmacı politikalar, kural, seçimler dışında halka danışmak istisna olduğundan, Alevilerle ilgili böyle bir yöntem izlenmesi istişare kültürünün gelişmesine katkıda bulunacak, başka toplumsal sorunların çözümü için de örnek teşkil edecektir. Ayrıca, yöntem

Düşünceler ve Analizler

pratikdir (kullanışlı). Zira sonunda ortaya çıkacak çözüm paketi bir nevi toplumsal mutabakatı yansıtacağı için benimsenmesi ve hayata geçirilmesi daha kolay olacaktır.

Yöntemin nasıl bir ilke üzerine kurulduğunu Diyanetten sorumlu önceki Devlet Bakanı M. Sait Yazıcıoğlu'nun şu sözleri veciz bir şekilde ifade etmektedir: "Zamanında belki bu vatandaşlara [Aleviler] biz bir elbise biçmeye çalıştık ama elbise uymadı. Ama şimdi hep birlikte yeni bir elbise dikip, onların da huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşamalarını sağlamak temel görevimizdir". (Bakan Yazıcıoğlu'nun bu sözlerinin özellikle bazı Alevi çevreler tarafından Alevilere yeni bir "statü" empoze etmek şeklinde yorumlanması, Alevi kesimlerin Hükümetle ilişkilerinde nasıl bir güven sorunu olduğunu göstermesi kadar, Alevi Açılımının uzun ve netameli bir süreç olacağına da bir işaretir.)

Alevi Açılımının uygulanması esas olarak bir çalıştaylar serisi vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Seri, Alevi örgüt, vakıf ve cemaat temsilcilerinin katıldığı Birinci Çalıştayla birlikte başlamıştır. Diğer çalıştaylara uzmanlar, akademisyenler, aydınlar, ilahiyatçılar, sivil toplum örgütleri gibi konuyla ilgili değişik kişi ve kuruluşların katılımı söz konusudur.

Çalıştay Yöntemi Üzerine Bazı Değerlendirmeler

Açılım sürecinin başlıca aracı olarak çalıştayların kullanılması, konuyla ilgili görüşlerin ortaya konulacağı ve daha önemlisi Hükümete doğrudan iletileceği başka kanalların devreye sokulmaması her şeyden önce çalıştayların yeterliliği sorusunu gündeme getirmektedir. Yazılı veya görsel basın-yayın organlarının ülkemizde kamuoyunu yansıtmaktan uzak oldukları gerçeği de dikkate alındığında Alevilerin kendilerini ne kadar ifade edebilecekleri tartışmalıdır. Buna Alevi toplumlarının otoriter yapısı ve farklı görüş ve davranışların dile getirilmesini caydırıcı toplumsal baskı mekanizmalarının bulunmasını (2008 yılı başında Başbakanın davetli olduğu Muharrem iftarına katılanları "düşkün" ilan etme tehditleri gibi) ilave ettiğimizde gerçek bir demokratik açılımdan bahsedebilmek için yöntemi sadece çalıştaylar organize etmekle sınırlı

tutmamanın, tabanın nabzını tutabilecek başka araçların kullanılmasının zaruri olduğu görülmektedir. Yaptığımız anketin sonuçlarından da gördüğümüz üzere Anadolu'nun farklı şehirlerinde yaşayan Aleviler için Aleviliğin tanımı ve talep ettiği haklar birbirinden farklılık göstermektedir. Bu durumu daha önce de tespit etmiş, bazı mülahazalar esas alındığında Alevilerin kendi aralarında birleşerek tek bir ses olarak açılıma katkıda bulunması beklenilmiş, ancak bu "birlik olma" beklentisinin Alevilere bir haksızlık olduğu açıkça görülmüştür. Çünkü hiçbir dini grup veya kesimden beklenmeyen bu birlik ilkesinin neden Alevilerden beklenmesi gerektiğinin bir cevabı henüz yoktur. Kuşkusuz toplumun her kesiminde – ülkemizin bütün bölgelerinde bulunan Alevilerin çalıştaylarda temsil edilmesinin sağlanması daha pratik bir çözüm olurdu. Bu çalıştayların bunu ne kadar sağlayabildiği ise Alevi söylem gruplarının çokluğu göz önünde bulundurulduğunda her zaman tartışılacak bir konu olacaktır.

Ayrıca bu toplantılara katılan Alevi dernek, vakıf yöneticilerinin, aydınların, yazarların Alevileri ne ölçüde temsil ettiği de ayrı bir sorudur. Temsil sorununun, önemine binaen aşağıda ayrıca ele alacağımız için burada şunu belirtmekle yetinelim ki, sadece "temsilcileri" dinlemek Alevi vatandaşların büyük kısmına kulakları tıkamak riski taşımaktadır. Birinci Çalıştay'a Caferilerin, Nusayrielerin ve Avrupa Alevilerinin temsilcilerinin çağrılmaması, (veya çağrıldığı halde bazılarının gelmemiş olması), Alevi kamuoyunda çalıştayların meşruiyetine yönelik şiddetli eleştirilerin konusu olmuştur. Önemli bir Alevi kitlesini süreçten dışlamak sonucunu doğuran bu ihmal Alevilerin temsil kapasitesini sınırlamakta ve açılım yöntemini başlangıcında tartışmalı hale getirmektedir.

Çalıştayın Alevileri ve sorunlarını kendi ağızlarından dinlemeyi, onlar kendilerini nasıl ifade ediyorlarsa o durumu çıkış noktası olarak kabul ederek, onlara "bir elbise biçmeye çalışmadan" süreci yürütmeyi, böylece açılımın amacı olan hükümetin çözüm odaklı politikayı üretme çabalarına bir katkı olarak kazandığı anlaşılıyor. Yöntemin Hükümetçe ortaya konulan bu ilke ve amacına göre, çalıştaylarda yapılanları değerlendirdiğimizde şöyle bir durum ortaya çıkıyor:

Düşünceler ve Analizler

Çalıştaylar Alevilerin yanında, çoğunlukla ilgili akademisyen, düşünür, ilahiyatçı, sivil toplum kuruluşu gibi Alevi topluluğunun dışında kalan forumlar şeklinde düzenlenmiştir. Bu usulle Hükümet başta Aleviler olmak üzere toplumun ilgili bütün kesimlerinin görüşlerini dinlemiş oluyor. Alevi olmayanların tartışmaya dahil edilmesi, görünürde Alevileri hariçten tanımlama gibi algılanmakta ve bazı Alevi çevrelerinin çalıştayların bazı safhalarına karşı bir güvensizlik sergilemelerine yol açtığı gibi başlangıçta ilan edilen amaçtan da bir sapma gibi anlaşılmaktadır. Çünkü amaç Aleviliği anlamaktır, yoksa Alevilerin nasıl olması gerektiğini tespit etmek değildir; amaç, Alevilere doğru “açılarak” bu topluluğun kendilerini ve sorunlarını nasıl tanımladıklarını görmektedir. Bu girişimi “açılım” yapan, devletin şimdiye kadar meseleye tek taraflı yaklaşımlarından farklı kılan yönü buradadır.

Bu açıdan bakıldığında çalıştaylar açılım ve çözüm arayışı sürecinin ancak tali adımlarını oluşturabilir. O halde, çalıştayların yanında ve öncelikli olarak yapılması gereken, Bakan Çelik’in “demokratik ve laik bir devletin, dini inanç ve düşüncelere yönelik belli tariflerle vatandaşına bir fikri dayatmasının söz konusu olamayacağı” görüşüne uygun olarak, Alevi temsilcilerinin bir araya geleceği, kendilerini tanımlayacağı, şikâyetlerini, taleplerini belirleyeceği bir çerçevenin/ortamın oluşturulması (bunun organizasyonu ve çalışma usullerinin belirlenmesi Alevilere bırakılabilir) ve Alevi temsilcilerinden makul bir süre içerisinde bu hususları ortaya koymalarını talep etmektir. Bu yapılmadığı takdirde, “Aleviler kimmiş?”, “Ne istiyorlarmış?”, “Sorunları nasıl çözüme kavuşturulmuş?” gibi sorulara Aleviler dışında başka ortamlarda cevap aramak demokratik değil, dayatmacı bir yaklaşım olacaktır.

Alevi Açılımının İmkan ve Sorunları

Alevi Açılımının imkanlarını ve kısıtlılıklarını konuyla ilgili bazı temel varsayımlarından hareketle değerlendirmek gerekir. Alevilerin bir toplumsal grup (cemaat) oluşturdukları, Alevi topluluğunun ‘monoblok’ (tekgövde) olduğu, Alevilerin, Alevi kimliklerinden dolayı önemli sorunlarla karşılaştıkları, Ale-

viliği yaşamakta baskılara maruz kaldıkları, Alevilerin sorunlarının halledilememiş olmasının milli birlik ve toplumsal barış açısından tehdit oluşturduğu, devletin bu zamana kadar Alevilerin sorunlarına karşı duyarsız kaldığı, ön kabulleri Alevilik konusuyla ilgili çalışmaların çoğuna yön veren varsayımlardır. Alevi Açılımının gerçekçiliğini görmek için özellikle son 20 yılda çok sık tekrarlanan ve doğruluğundan şüphe edilmeyen bu ön kabullere biraz daha yakından bakmakta fayda vardır.

Toplumsal grup, bilindiği üzere, ortak bir kültüre ve yaşayış kurallarına sahip olan, kendine has özellikleriyle bir devlet içindeki büyük topluluktan ayrılan insan zümresidir. Bir gruptan bahsedebilmek için ortak maddi özellikler yanında üyelerinin farklı bir toplum oluşturduklarının şuurunda olmaları da gerekir. Toplumsal gruplar bu sayede ulusal toplumun büyük kesimine nazaran daha fazla birlikte hareket etme eğilimindedir ve daha kolay örgütlenirler; böylece seslerini yükseltip siyasi otoriteden ortak değerlerini ve menfaatlerini korumak, büyük toplum içindeki konumlarını iyileştirmek için taleplerde bulunabilirler. Buna göre, Alevilerin bir toplumsal grup oluşturduğunu iddia edebilmek için onların Türkiye'deki toplumun geri kalanından ne gibi ortak özelliklerle ayrıldıklarını göstermek lazımdır.

“Alevi Açılımı” Anketinin Analizi

Uyguladığımız anketin sonuçlarına göre, Aleviliğin bir tarikat mı, mezhep mi, din mi, yoksa bir etnik grup mu olduğu üzerinde bizzat Alevilerin arasında bir mutabakat bulunmamaktadır. Ankete cevap veren Alevilerin yüzde 48,6'sı Aleviliğin mezhep olduğuna inandığını söylemekteyken, yüzde 19,1'i kültür ve yüzde 12,3'ü ise din demektedir. Dolayısıyla, Türkiye'de Alevilerin tek bir toplumsal grup oluşturduğunu kabul etmek, monoblok bir Alevi grubunun varlığından bahsetmek mümkün değildir; olsa olsa kendisini Alevi olarak nitelleyen çok sayıda toplumsal grup bulunduğu söylenebilir.

Düşünceler ve Analizler

Keza Alevilerle ilgili bu toplumsal gerçek (bu gerçeği test etmek için Alevi dernek, vakıf ve cemaatlerinin internet sitelerinde kısa bir gezinti kâfidir) karşısında Alevi Açılımının ve bunun sonunda oluşturulacak politikanın – ne kadar iyi niyetli olursa olsun – bütünü temsil etme veya bütünüün taleplerini karşılama imkanı olmayacaktır. Bu durumda dayanılacak herhangi bir tanımın ancak belli bir kesimi temsil etmesi yüzünden diğer kesimler tarafından ayrımcı ve antidemokratik olarak suçlanması kaçınılmazdır.

Alevi Açılımının gerçekçi olup olmadığına dair değerlendirmelerimizi bir kenara bırakarak, Türkiye’de öyle veya böyle artık tartışılmaz bir veri gibi ele alınan “Alevi sorunu” deyiminin de ele alınmaya değer olduğunu ve bu deyim kendisinin de giderek bir sorun alanının varlığını inşa eden bir etkisi olduğunu kaydetmek gerekiyor. Cumhuriyet öncesi zamanlarda ve tek parti döneminde yaşanan olumsuzluklar elbetteki önemlidir; günümüzdeki sorunların teşhisine ışık tutar. Fakat başta da belirttiğimiz gibi, bu dönemde uygulanan politikaların özellikle Aleviler nezdinde görece yüksek bir rıza üretmiş olduğu da tarihsel bir gerçektir. Tekke ve Zaviyelerin Kapatılmasına Dair Kanun Alevilerin, ocaklarının kapatılması, Dede ünvan ve konumunun geçerliliğini yitirmesi gibi bir sonuç doğurarak Aleviliğin bütün zeminini yok etmiş olduğu halde Alevilerin bu politikaya karşı önemli bir muhalefeti olmamıştır. Alevilerin Alevilik taleplerinin kitlesel anlamda seksenli yılların ortalarına kadar ertelenmiş olmasının kuşkusuz birçok sosyolojik ve siyasi nedenleri vardır. Sosyolojik nedenlerden en önemlisi kentleşme olarak kaydedilebilirken siyasi nedenlerin başında da Aleviliğin Kemalist ve sosyalist hareketlerle olan birlikteliğinin üretmiş olduğu kültürel sonuçlarla ilişkilendirilebilir. Kuşkusuz 2009 yılında girilen Alevi Açılımının tarihte olup bitenlerin hesabını görmek gibi bir misyonu olmadığına göre hâlihazırdaki sorunlara çözüm üretmeye odaklanmak ve yakın dönemi ve özellikle günümüzdeki mevcut durumu dikkate alarak ilerlemesi gerekiyor. Ayrıca, durum değerlendirmesi yaparken münferit olaylardan genellemeler çıkarmak hatasına düşülmemelidir.

Yakın dönemde Alevilere karşı resmi veya toplumsal planda ayrımcılık yapıldığı, Alevilerin kimlikleri sebebiyle baskılara maruz kaldığı düşüncesi bir-

çok Alevi arasında, hatta Aleviler üzerine çalışma yapan birçok araştırmacının çıkış noktası aldığı bir ön kabuldür. Kuşkusuz Alevilerin birçok deneyimi bu genel kabulü teyid edecek durumdadır. Ancak resmi bir ayırıcılığa tabi olma durumunun yine de sorgulanması gereken bir kabul olduğu belirtilmelidir. Devletin sistemli bir baskı politikası izlediği ve Alevileri Sünnileştirmeye çalıştığı iddiası sorgulanmadan kabul edilebilecek bir iddia değildir. Genellikle bu tür iddiaların dayanağı olarak iki husus zikredilmektedir: Okullarda zorunlu din dersinin müfredatının Sünniliğe göre belirlenmesi ve kitaplarda Alevilikle ilgili olumsuz değerlendirmelerin bulunması; Alevi köylerine (zorla) cami yapılması. Her iki husus da Alevi sözcülerinin siyasi söylemlerinin ezberleri haline gelmişse de işin doğrusu hiç de bu ezberde ifade edildiği gibi değildir. Zorunlu din dersi konusuna Avrupa Birliği Komisyonunun raporu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararı vesileyle daha sonra değineceğimiz için, burada şunu belirtmekle yetinelim ki haftada bir saat oldukça genel ve sathi bilgilerin verildiği bir dersle toplumun Sünnileştirildiğini iddia etmek din derslerine gereğinden fazla bir işlev atfetmek olur. Zaten bu derslerin muhtevasının Sünnilikle ilgisinin olduğunu söylemek de çok zordur. Dinler hakkında verilen genel kültür bilgileri dışında namaz, oruç abdest gibi bütün Müslümanlar için ortak genel bilgilerin verilmesinin Sünnileştirme gibi bir etkisinin olması pratikte mümkün görünmemektedir. Ayrıca yeni düzenlemelerde din kültürü derslerinin müfredatında Alevilik hakkında da bizzat Alevi kesimlerin onayladığı muhteva ve miktarda bilgiler de eklenmiştir.

Diğer yandan Alevi köylerine cami yapılmasını da aynı şekilde değerlendirebiliriz. Bu noktada eleştiriye konu olan bilginin teyidi mümkün olmamıştır. Diyanetin veya devletin herhangi bir yere cami yapmak gibi bir uygulaması hiçbir zaman olmamıştır. Diyanetin böyle bir bütçesi olmadığı gibi tarihinde böyle bir uygulaması olmamıştır. Genellikle Alevi köylerine yapıldığı söylenen camiler için hiçbir somut örnek gösterilememektedir veya gösterilen örneklerin hikayeleri çok farklı olmaktadır. Normalde camileri halk yapar, Diyanet yapılmış camilere imam ataması yapar. Bu konuda gösterilen örneklerde de durum farklı olmamıştır. Bu bilgi sözkonusu edilen dönemlerde Diyanet

Düşünceler ve Analizler

İşleri Başkanlığı yapmış olan Tayyar Altıkulaç, 30 Eylül 2009 tarihinde gerçekleştirilen 4. Alevi Çalıştay'ında bu yöndeki bir eleştiriyi bizzat cevaplayarak, iddiaların yersiz ve asılsız olduğunu ortaya koymuştur. Diğer yandan mahallesine veya köyüne cami yapıldığı için inancını-amelini değiştirmek ve camiye gidip namaz kılmak zorunda kalan, üzerinde böyle bir baskı hissedene kimse de görülmemiştir. Buna karşılık, bir yere orada yaşayanların muhalefetine rağmen cami yapmanın dolaylı bir baskı oluşturduğu söylenebilir. Ancak düzenlediğimiz ankette sadece Alevi vatandaşlara sorulan “Alevi köylerinde bulunan camilerden rahatsızlık duyuyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında “Hayır, duymuyorum: yüzde 45,9, İlgilenmiyorum: yüzde 6,7” şeklinde verilerle karşılaşmaktayız. Alevi vatandaşlar içinde yüzde 52,6’lık çoğunluğun, yaşadıkları bölgelerde cami yapılmasını bir baskı olarak düşünmediği görülmektedir. Dolayısıyla, Alevi köylerinin tamamına veya çoğuna köylülerin karşı çıkmasına rağmen cami yapıldığı iddiası doğru olmayan genellemelerden birisidir.

Alevilerin kendilerini din dışı veya en azından İslam dışı gören kesimlerinin inanmama, inanmadığını beyan etme veya inanmadığını gösteren davranışları açıkça tatbik etmelerine devletten veya inançlı kesimlerden hiçbir sistematik tepki gelmemektedir. Mesela, ramazanda alenen oruç yiyenlere baskı yapıldığı şeklindeki haberler (Müslüman bir toplumun içerisinde böyle bir davranışta bulunmanın kışkırtıcı yönü bir tarafa, alenen oruç yediği için baskıya maruz kalanların tümü de Alevi değildir) ayrımcılık iddialarının delili olamaz. Aksi takdirde, içki içmediği için türlü baskılara uğrayanları, hatta sofrasında içki servisi yapmadığı için hakaretlere maruz kalan başbakanları örnek gösterip Alevilerden daha fazla Sünnilerin ezildiği de iddia edilebilir. Keza Alevilerle evlenmeme gibi yaygın uygulamaların bu amaçla dile getirilmesi de bir anlam ifade etmemektedir, çünkü Aleviler de kendilerinden olmayanlarla evlenmeye sıcak bakmamaktadır. Dolayısıyla bir kesimin dışlanmasından ziyade iki kesimin (Alevi ve Sünni) birbirlerine soğuk bakması, samimi ilişkilerden kaçınması söz konusudur. Sanılanın aksine Aleviler, dedeler ve yerel kanaat önderlerinin telkinleriyle, kendileri dışındakilere daha fazla kapalı ve Sünniler ve devlete karşı daha şüpheli yaklaşmaktadır.

Düşünceler ve Analizler

Alevilerin kendilerini İslam'ın veya bir inanç sisteminin içerisinde görenleri de aynı şekilde günümüzde inançlarını, ibadetlerini ve her türlü ritüellerini en serbest şekilde yaşayabilmektedir. Öyle ki, adı cemevine çevrilmiş tekkelerde ritüellerin (ayınlar) tatbik edilmesi, dedelik kurumunun muhafazası gibi uygulamalar karşısında Anayasa, Devrim Kanunları ve diğer ilgili kanunların açık hükümlerine rağmen resmi otoritelerin gösterdiği hoşgörünün bir benzerini bulmak zordur. Devlet veya toplumun belirli kesimleri katında benzer bir kabulü Sünni kesime mensup tarikat veya cemaatlerin hayal etmesi bile düşünülemez. Anket çalışmamızda “Alevi olduğunuz için hiç devlet kurumları tarafından baskıya uğradığınız oldu mu?” sorusuna “Evet, oldu” cevabı verenlerin oranı yüzde 38,8 iken, “Hayır, olmadı” diyenlerin oranının yüzde 61,2 çıkması bu tespitimizi güçlendirmektedir.

Türkiye’de vatandaşların hangi kesimden olursa olsun değişik vesilelerle ve değişik şekillerde devlet baskına ve “mahalle baskısına” maruz kaldıkları doğrudur. Alevilerin sorunları gibi gösterilen, sadece Alevilere karşı yapılan bir baskı ve ayrımcılık olarak sunulan uygulamalar aslında Türkiye’deki demokratikleşme, insan hakları ve toplumsal hoşgörü konularındaki eksikliklerle doğrudan bağlantılıdır. Herkes bir şekilde bu eksikliklerden kaynaklanan baskılardan nasibini almaktadır. Fakat kabul edelim ki, Alevi kamuoyunun bu genel durumu sadece kendisiyle ilgili yönüyle görmesi ve özel bir ayrımcılık gibi algılaması için azami gayret sarf edilmektedir. Doğrusu Türkiye’de hemen her kesimin kendini devletin veya toplumun diğer kesimlerinden kaynaklı bir şekilde daha fazla mağdur görmesidir. Rejimin daha fazla demokratik hale gelmesi, iktisadi ve toplumsal gelişmeye paralel olarak ayrımcılık iddialarının daha az taraftar bulacağı muhakkaktır.

Sonuç olarak, Alevi Açılımının gerekliliği bu ayrımcılık iddialarına dayanmaktadır. Alevilerin sorunları olarak ifade edilen sorunlar aslında Türkiye’nin siyasi, toplumsal yapısından kaynaklanan ve bütün vatandaşların hayatını değişik şekillerde etkileyen sorunlardır.

Alevi Sorununun Uluslararası Boyutu

Devletin münhasır yetki alanının oldukça daraldığı günümüzde yerel bir sorunun değişik sebeplerle sınırları aşip uluslararası bir sorun haline geldiğine (veya getirildiğine) sık sık şahit olmaktayız. Bu durum Türkiye için de geçerlidir. Gerek uluslararası taahhütleri ve bağlantıları (imzaladığı insan hakları sözleşmeleri, Avrupa Birliğine katılım süreci...) gibi hukuki sebeplerle, gerekse diğer devletlerin siyasi-stratejik amaçlarla müdahaleleri sonucu ülkemizin esasta yerel/ulusal nitelikteki sorunlarının uluslararasılaştığı görülmektedir. Hatta bazı durumlarda bir sorunun dışarıda “imal edilip” ülke içerisine taşındığı da vakidir. Her halükarda yerel bir sorunun uluslararasılaşması sorunun mahiyetini değiştirmekte, çoğu kez sorunun çözümünü daha zor hale getirmektedir. Uluslararasılaşmaya veya uluslararasılaştırılmaya başlanan Alevi sorunu bakımından da bütün bu riskler mevcuttur.

Bilimsel, kültürel çalışmalar dışında siyasi açıdan Türkiye'deki Alevilik ve Alevilerin durumuyla en yakından ilgilenen kuruluş AB'dir. AB, 1998 yılından itibaren Türkiye için hazırladığı düzenli ilerleme raporlarında Alevilere yer vermektedir. Raporlarda bazı teferruatlar dışında ana hatları itibariyle Alevi kimliğinin ve Aleviliğin bir dini topluluk olarak resmen tanınmaması, Alevilerin Diyanet İşleri Başkanlığında temsil edilememesi, ibadet yerleri olan cemevlerinin kanuni bir statüsünün olmaması, yenilerinin açılması konusunda güçlükler çıkarılması, devletten mali destek alamamaları, zorunlu din dersleri gibi konulara değinilmektedir. İlk raporda (1998) Alevilerin nüfusuyla ilgili bir tahminde bulunulmuş (12 milyon civarı) fakat nüfus konusu daha sonraki raporlarda ele alınmamıştır. Raporların tamamında devletin tutumu eleştirilerek, Alevilerin durumuyla ilgili hiçbir değişiklik olmadığı tespiti yapılmaktadır. AB'nin aday ülkelerde siyasi ve toplumsal sorun olarak gördüğü hususlarda ve değişik toplum kesimleriyle ilgili bu gibi değerlendirmeler yapması gayet tabiidir. Zaten benzer değerlendirmeler Türkiye'nin içinde de sivil ve resmi çevreler tarafından yapılmaktadır.

Ancak, 2004 yılından itibaren Alevilerin durumunun “İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması” ana başlığı altında incelenmesi ve raporda “Aleviler, hâlâ bir Müslüman azınlık olarak kabul edilmemektir” tespitin yer almasını AB’nin üye ülkelerdeki demokrasi ve insan haklarıyla ilgili bilinen hassasiyetiyle açıklamak zordur. Hiçbir dayanağı olmayan bu tespitin sehven yapıldığı düşünülemez. Bu vesileyle belirtelim ki, daha önce yapılan anketlerde ve Enstitümüzün yaptırdığı Ankette ortaya çıkan veriler Alevilerin azınlık olduğu iddiasının asılsız olduğunu çok açık bir şekilde göstermektedir. Anketimizde, “ Sizce Aleviler Türkiye’de azınlık mıdır?” diye sorduğumuzda, Alevi vatandaşlarımızın sadece yüzde 26,6’sı kendilerini toplum içinde azınlık olarak görmektedir. AB’nin rapor yazdığı konuda kolayca ulaşılabilecek bu bilgilerden haberdar olmamasının mı veya haberdar ise Alevilerin azınlık olduğunu söyleyebilmesinin mi daha manidar olduğu ayrı bir inceleme konusudur.

Alevilerle ilgilenen bir diğer uluslararası kuruluş Avrupa Konseyi’dir. Konseye bağlı Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonunun, Şubat 2005’te yayınlanan Türkiye raporunda dini eğitimin seçmeli olması veya bütün din ve kültürleri kapsamaya gerektiğine vurgu yapılmakta ve nüfus cüzdanlarından din hanesinin kaldırılması tavsiye edilmektedir. Konsey bünyesinde faaliyet gösteren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise Alevi bir öğrenci ve babasının Türkiye aleyhine açtığı davada ilk ve orta dereceli okullarda zorunlu din derslerinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin eğitim hakkına dair 1 no.lu Protokolünün 2. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Böylece Türkiye’nin zorunlu din dersi uygulamasının Sözleşmeye aykırılığı tescil edilmiştir. Türkiye’nin benzer şikâyetlerle zor durumda kalmaması için uygulamanın yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Alevilik konusuna sadece Türkiye’nin üyesi olduğu veya üye olmaya çalıştığı uluslararası kuruluşlar müdahil olmuyor; bunun dışında, başta Almanya olmak üzere bazı Batılı devletlerin siyasi amaçlarla (kendi menfaatleri, Türkiye’yi istikrarsızlaştırmak vb.) soruna el attığı ve yönlendirmeye çalıştığı bilinmektedir. Bu konuda Alevi Açılımının önemli simalarından kendisi de Alevi olan

Düşünceler ve Analizler

Ak Parti Milletvekili Reha Çamuroğlu'nun değerlendirmesi ne demek istediğimizi açık bir şekilde anlatmaktadır:

“Aleviliğe karşı bir kısım Aleviler cinayet işliyor. Bu cinayetten kimlerin faydalanacağına bakarsak faili de bulabiliriz. Almanya'daki Türk nüfusu içinde Alevi oranı, Türkiye'dekinden daha yüksektir. Aleviliğin İslam dışılığı meselesi Almanya'nın kendi iç problemini çözmekte yardımcı bir olaydır. Onlar ki-barca 'Türklerin entegrasyonu' diyorlar. Dolayısıyla Almanya'da kendi Müslümanlıklarını reddeden önemli miktarda Türk bulunduğunda Almanya tabii ki sevinecektir. İkincisi Türkiye'nin en büyük ekonomik partneri Almanya'dır. Türkiye'nin AB sürecinde Almanya her zaman Türkiye üzerinde etkili olmak ister. Böyle bir gönüllü partner ilişkisi Türkiye'yi her zaman etkilemek hususunda faydalı bir enstrümandır. Dolayısıyla Almanya bu işle bir taşla iki kuş vurmuştur”.

Alevi konusunun Türkiye'nin içinde bir demokratikleşme, insan hakları, yüzyıllardan beri yapılan haksızlıkların düzeltilmesi... sorunundan ibaret olmadığını konuyu yakından bilen ve samimiyetle yaklaşanlar açıkça dile getirmektedir. Türkiye'de Alevilerle ilgili sorunların giderilmesi adına açılım, demokratikleşme veya her ne yapılacaksa, konunun uluslararası boyutunu daima göz önünde bulundurmamak, bu hassas konu üzerinden Türkiye'yi bölmek, olmazsa karıştırmak, o da olmazsa istikrarsız hale getirip meşgul etmek isteyenlerin siyasi-stratejik manevralarının kurbanı olmamak lazımdır. “Dış müdahaleler” faktörü, bu lafı ülkemizde yerli yersiz kullananların paranoyasından ibaret zannedilip, hesaba katılmazsa çözüm arayışlarının akim kalması, hatta yeni sorunların sebebi olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Türkiye'deki Alevilik konusunun uluslararası bir mesele haline getirilmesine şiddetle karşı çıkan Reha Çamuroğlu, “Almanya'da bir Alevilik yaratılmaya çalışılıyor. Oradaki Aleviliğin Türkiye'ye uzantıları var ve bu uzantılar siz ağzınızla kuş tutsanız yeni talepler bulacaklardır.” sözleriyle bu tehlikeye işaret etmektedir.

Bu bağlamda, devletin Alevilik konusuna dışarıdan yapılan müdahalelere karşı stratejiler geliştirmesi, ülkemizde ve yurt dışında bulunan Alevilerin Türkiye aleyhine siyasetler için bir araç olarak kullanılmasının önüne geçecek tedbirler alması hayati önemi haizdir. “Alevilerin kendilerini, kimliklerini ifade edecekleri, inançlarını, kültürlerini serbestçe yaşayacakları bir ortam hazırlayarak bu vatandaşlarımızın kendilerini milletin bir parçası olarak hissetmelerini sağlamak, devletin onların da devleti olduğu göstermek” elbette doğru bir yaklaşımdır; ancak, bu “iyi niyetli” yaklaşım yeterli değildir. Zira sorunun tabiatı gereği her zaman bu sorunu taşıyacak, olduğundan farklı ve büyük gösterecek ve Türkiye’ye zarar vermek adına içinden çıkılmaz şekilde karmaşık hale getirecek dış dinamikler ve bunların içerdeki uzantılarının olması muhtemeldir. Kaldı ki belli bir vatandaşlık seviyesi ve standardına ulaşarak buna toplumun her kesimi gibi Alevilerin de erişmesini sağlamak nihai hedef olmalıdır.

Alevilerin Dile Getirilen Sorunları

Aleviler değişik dernek, vakıf veya oluşumlar vasıtasıyla öteden beri dile getirdikleri sorunlarını ve taleplerini Açılım sürecinde bir kez daha tekrarlamışlardır. Yine de Açılım birçok bakımlardan önemli sonuçlar doğurmuştur. Bir defa, 1. Çalıştay Alevi temsilcilerinin büyük çoğunluğunun ilk kez bir araya gelmesine vesile olmuştur. Bir diğer ilk de, devletin Alevi toplumunun genelini bu şekilde muhatap alması ve görüşlerini aracısız ifade etmelerine imkân tanınmasıdır. Alevilerin bulunduğu bu ilk ortak zeminde dile getirilen sorun ve talepler, Alevi gruplarının üzerinde mutabakat sağladığı hususlar Alevi sorununun mahiyetinin anlaşılması ve boyutlarının belirlenmesi açısından temel verileri sunmaktadır.

Alevi temsilcilerinin 1. Çalıştay’da üzerinde uzlaştıkları talepler şunlardır: zorunlu din derslerinin seçmeli olması; cemevlerine kanuni statü verilmesi, Madımak Otelinin müzeye dönüştürülmesi; Alevi köylerine cami yapılmaması ve Alevi dergâhlarının iadesidir. Diyanet İşleri Başkanlığının kaldırılması

Düşünceler ve Analizler

ve Alevi dedelere maaş bağlanması yönünde bir kısım grupların talepleri üzerinde ise mutabakat sağlanamamıştır. Böylece Alevilerin en temel sorunlarının ne olduğu hiçbir itiraza yer bırakmayacak şekilde “birinci elden” beyan edilmiş olmaktadır. Bu sorunlar listesine başka sorunlar da eklenebilir, fakat liste büyük ölçüde bellidir; dolayısıyla, artık Alevilerin kendisi de dahil olmak üzere hiçbir resmi veya sivil kuruluş veya grup Alevilerin temel sorunlarının ne olduğu hususunda spekülasyon yapamaz. Her yere çekilmeye ve istismar edilmeye müsait olan Alevi sorunlarının bu şekilde Alevi temsilcileri tarafından somut olarak ortaya konulması 1. Çalıştay’ın en önemli sonucudur.

Alevilerin temel sorunlarına bakıldığında, buradan çıkarılacak ilk sonuç, yukarıda tespit ettiğimiz gibi, dile getirilen sorunların hemen hiçbirinin – listenin dışındakiler de dâhil olmak üzere – yapısal nitelikte olmadığıdır. Bir kısmı Anayasa ve kanunlarda yapılacak değişikliklerle, büyük bir kısmı da zabıta tedbirleri türünden uygulamalarla kısa sürede hal yoluna koyulabilir. Dergâhların açılması gibi birkaç talebin karşılanması ise daha köklü değişiklikleri gerektirmektedir.

Alevilerin yukarıda sıralanan doğrudan talepleri dışında bir de dolaylı olarak nitelenebilecek talepleri vardır. Esasta siyasi nitelikteki bu talepler başta laiklik olmak üzere cumhuriyet ilkelerinin korunması, çağdaş hayat şartlarını tehlikeye düşürecek uygulamalardan kaçınılması gibi Türkiye Cumhuriyeti’nin temel değerleriyle ilgili olanlardır. Birçok Alevi derneğinin söyleminde göze çarpacak kadar laiklik vurgusunun olması ve bu doğrultuda siyasetlerin takip edilmesinin istenmesi dini talepleri olan bir hareket olarak ilk bakışta izahı kolay bir durum değildir. Bu istekler, esas olarak Alevilerin rejimle ne kadar uyumlu oldukları, Sünni inanç kaynaklı irticai hareketlere karşı rejimin teminatını oluşturdukları gibi açık mesajlar üretmektedir. Ancak Alevilerin bu söylemiyle Cumhuriyet döneminde de ezildikleri, asimilasyona uğradıkları iddiasıyla hak talebinde bulunmaları arasında açık bir tutarsızlık vardır. Çünkü bir yandan da Aleviliğin maruz kaldığı asimilasyon, Alevi kimliğinin inkarı veya fiilen yaşanmasının imkansız hale gelmesi tam da bu laiklik uygulamala-

rının bir sonucu olmuştur. Doğrusu Alevilere yönelik örgütlü Sünni kesimden yana bir asimilasyondan veya ayırıcılıktan bahsetmeden önce bizzat laiklik uygulamasına Alevilerin kitlesel katılımının onları Alevilikten uzaklaştırmış olduğu tezi bugün için çok daha açıklayıcı bir tezdır.

Yakın zamanlara kadar Alevilerden yana hiç bir dini talebin gelmemiş olması, Alevilerin devletin laikçi söylemine güçlü bir katılım göstermiş olmalarından da kaynaklanmıştır. Buna rağmen bugün bir kısım Alevi taleplerinin en önemli vurgusunun aynı laikliğe bir dönüş olması taleplerin gerçek adresi konusunda işi belirsizleştirmektedir. Ayrıca tekrarlamak gerekirse Aleviliğin bir inanç sistemi (tarikât, mezhep ya da din) olduğunu savunanlar açısından ikinci bu kadar güçlü bir laiklik vurgusu da açıklanması gereken bir durumdur. Doğru uygulanması kaydıyla tabii ki laiklik din hürriyetinin teminatı olabilir ve yanlış bir laiklik uygulaması dolayısıyla mağduriyet yaşayan inanç kesimlerinin laikliğin doğru bir uygulamasına davet etmeleri anlaşılır bir durumdur fakat bir inanç sisteminin kendisini laiklik üzerinden tanımlamaya kalkması pek alışıldık bir durum değildir.

Alevi Açılımı ülkemizde Alevilerin sorunlarını dile getirmeleri ve bunların özellikle devlete duyurulması açısından önemli bir fırsat ortaya çıkarmıştır. Bu fırsatın değerlendirilmesi ve Alevi kesimin demokratik bir ülkenin gereklerine uygun olarak karşılanması devletin sorumluluğudur. Ancak bu sorunların dile getirilme biçiminde zaman zaman özellikle bazı örgütlerin söylemlerinde göze çarpan abartmalar Alevi sorunlarını dile getirirken toplumun başka kesimlerini töhmet altında bırakan dikkatsiz söylemler olarak kaydedilmelidir. Bu dikkatsizlikler dolayısıyla Türkiye hakkında haksız bir algı oluşturma tehlikesi vardır. Mesela, yukarıda da belirtildiği gibi, zorunlu din dersi uygulamasından Alevilere karşı sistemli bir Sünnileştirme ve asimilasyon politikası izlendiği sonucu yeterince sorgulanmamış bir propaganda malzemesine dönüşmüştür. Zorunlu din derslerinin içeriği, bu derslerin önemsiz ve formalite addedildiği, öğrenci başarı değerlendirmesinde katsayı açısından neredeyse etkisi bulunmadığı rahatlıkla ortaya konulabilir. Hal böyleyken din dersinin böyle bir

Düşünceler ve Analizler

sonucu olduğunu iddia etmek insan tabiatına aykırıdır. Zorunlu din dersinin inanç hürriyetine uygun olmadığı tartışmasız ise de, Türkiye’deki zorunlu din derslerinin Alevileri Sünnilik lehine asimile etmek gibi bir sonucunun olduğunu söylemek de mümkün değildir.

Diğer bir örnek de gerek Alevi kesimlerinde gerekse Aleviler dışındaki kesimlerde Alevi sorunlarıyla ilgili yazan, görüş beyan eden dernek başkanı, aydın, akademisyenlerin söylemlerinde Alevi sorununu bir tür “birlikte yaşama sorunsalı” olarak gereğinden fazla abartmalarındır. Mesela, Hükümetin Alevi Açılımıyla ilgili değerlendirme yapılırken, “çoğulcu ve demokrat bir Türkiye’de birlikte yaşamın [Aleviler ve Sünniler] imkânları aranmalıdır” diye bile yazılabilmektedir. Bu cümleyi okuyan sanki Türkiye’de iki kesimin birbirini boğazladığını zanneder. Oysa durum hiç de öyle değildir. Sorunlarla da olsa yüzyıllardır birlikte, iç içe yaşamış bir toplumun bugün birlikte yaşama imkanından söz etmek durduk yerde vurgulaya vurgulaya, söylemsel olarak bir sorunu var etmek gibi bir etki yapabilmektedir. Nitekim Stratejik Düşünce Enstitüsü olarak yaptırdığımız ankette çıkan verilere göre, Alevi-Sünni ayrımında toplum içinde yaşayanların yüzde 80 seviyelerinde birbirlerinin kimliklerine ve inançlarına saygısı olduğu görülmüş, sevgi-saygı çerçevesinde özgürce yaşadıkları tespit edilmiştir. O yüzden bu tarz yakıştırmaların topluma ve sorunun çözümüne zerre kadar katkısı olmayacağı gibi, zararları öngörülemeyecek kadar fazla olan kutuplaşmaların temelini oluşturacaktır.

Alevi sorunlarının dile getirilmesi bağlamında dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da temsil sorunudur. Ülkemizde özellikle 1990’lı yıllardan itibaren Alevileri temsil ettiği iddiasıyla çok sayıda dernek ve vakıf kurulmuştur. Bunların Alevileri ne ölçüde temsil ettiğini objektif bir şekilde ortaya koymak zordur. Zira her şeyden önce Türkiye’deki Alevi nüfusun ne kadar olduğu üzerinde bir ittifak yoktur. Kamuoyu yoklamaları ve kimi Alevi kuruluşlarının iddiaları 4,5-5 milyondan 25 milyona kadar değişiklik göstermektedir. Her kuruluşu göre farklı bir Alevi nüfus vardır. Buna göre, Aleviler toplam 25 milyondur diyenlerin Alevi saydığını insanların büyük çoğunluğu, mesela toplam

Düşünceler ve Analizler

nüfusu 8 milyon kabul eden bir kuruluş Alevi olarak kabul etmiyor demektir veya bunlardan birisinin işi abarttığı sonucuna varmak lazımdır. Bu ihtimalleri yok saymamakla birlikte, söz konusu karışıklık aslında Türkiye’de Alevilerin homojen bir toplumsal grup oluşturmamasından, Alevilerin çoğunluğunun milleti oluşturan ana gruptan inanç ve kültür olarak ayrı olmamasından kaynaklanmaktadır. Sonuç itibarıyla, bu belirsizlik ve kuruluşların çok parçalı görüntüsü ciddi bir temsil sorununu da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, Aleviler adına taleplerde bulunduğunu söyleyen kuruluşların bütün Aleviler adına konuştuğunu kabul etmek, büyük bir Alevi kitlesini Açılım süreci dışında bırakmak anlamına gelir. Üstelik bazen bir Alevi kesiminin bütün Aleviler adına dillendirdiği bir talep Alevi kesimlerinin birçoğu açısından Aleviliğe bir saldırı olarak bile algılanabilmektedir.

Sonuçta “Alisiz Alevilik” talebi de adı Alevi olan bazı kuruluşların veya çevrelerin temsilcileri tarafından dillendirilmiştir. Alevilerin İslam-dışı olduğunu söyleyen sözümona Alevi temsilcileri ortaya çıktığı gibi, bu sözcülerin iddiasına şiddetle karşı çıkan Aleviler de çoğunluğu oluşturmaktadır. Yıllardır çoğunluk Sünni kesimince Müslüman sayılmaktan dolayı muzdarip olduklarını ifade eden Alevilere yönelik, Aleviliği ima ile bile olsa İslam-dışı kaynaklara gönderebilen çabalar bizzat bazı Alevi dernek veya temsilcilerinin en önemli çabasını oluşturmaktadır. Aksine bugün genel Sünni kesim Alevi kesiminin bu çoğunluğunun sesini duymakta ve bu sese kulak vererek onları anlamaya daha hazır hale gelmektedir.

Alevilerin temsili sorununun bir yönü de Alevi grupların iç yapılarıyla ilgilidir. Dedelik kurumu, dayanışma ve birlikte hareket etme geleneği gibi unsurlar Alevilerin, önemli bir kesiminde, grubun genel tutumunun aksine davranmalarını oldukça kısıtlayabilmektedir. Alevileri yakından tanıyanların bildiği üzere, dedeler ve ileri gelenler kendi gruplarına mensup Alevilerin özel işlerinden siyasi davranışlarına kadar her türlü faaliyetini denetlemek için toplumsal baskı araçlarına sahiptir. 2008 yılı başında Başbakanın da hazır bulunduğu Muharrem orucu iftarına katılanların düşkün ilan edilmekle tehdit edilmesi,

Düşünceler ve Analizler

Kasım 2009

SDE ALEVİ RAPORU

sıradan bir Alevi söz konusu olduğunda bireysel hürriyet alanının nasıl kısıtlanabileceğiyle ilgili bir bilgi vermektedir. Ülkemizin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde özellikle kırsal yörelerde aşiret ağalarının bütün aşiretin oylarını belirlediği bir durumdan bahsedilir. Alevilerin oy verme tercihlerine bakıldığında şehirleşmiş olanlarda dahi benzer bir durum göze çarpmaktadır. Dolayısıyla, Alevi kitlelerin mensuplarının birçok konuda kendi bireysel iradeleri yerine cemaat iradesiyle hareket etme eğilimine sahip oldukları sosyolojik bir tespit olarak kaydedilebilir. Kendileri adına söz söyleyenlere itiraz etmenin düşkün ilan edilme (aforoz) gibi bir riski de olunca temsil konusunun önemi bir kat daha artmaktadır. Bu özelliklere sahip Alevi gruplarının kendilerini cumhuriyet, çağdaşlık, laiklik gibi modern değerlerin garantisi olarak görmeleri de Türkiye'deki laikliğin nasıl bir sosyolojik tabana dayandığını görmek açısından oldukça ilginç bir durum ortaya çıkarmaktadır. Açıkçası Alevilerin kendi yaşadıkları şartlarla bağdaşmayan bu öz imajın söylemsel olarak üretilme şartları dikkat çekicidir.

Alevi gruplarının yapısal özellikleri dikkate alınınca, Alevilerle ilgili sorunların çözümünde devletle ilişkiler kadar belki daha önemli olarak Alevilerin modernleşmeyle sağlıklı bir temasının gerçekleşmesinin çok daha önemli olduğu görülebilir.

Alevi Açılımının Muhtemel Pratik Sonuçları

Alevi Açılımının ne gibi sonuçlar doğuracağını Hükümetin, Alevilerin ve toplumun geri kalan kısmının Açılım sürecindeki tutumlarına göre değerlendirebiliriz.

Hükümet Alevi Açılımını başlatmakla sorunlara çözüm arayışı içerisinde olduğunu ve gereken her türlü tedbiri alma iradesini ortaya koymuştur. Bu amaçla Hükümetin elinde kullanabileceği siyasi ve hukuki enstrümanlar vardır. Gerekli kanuni düzenlemelerin yapılarak hukuki çerçevenin oluşturulması, uygulamada alınacak tedbirlerle sorun olarak gördüğü durumların ortadan kaldırılması Hükümetin inisiyatifle gerçekleştirilebilecek çözümlerdir.

Bu noktada yukarıdaki değerlendirmelerimizi hatırlatarak bir hususa dikkat çekmek istiyoruz. *Bir toplumsal grup sayılmaları için gerekli asgari ortak özellikleri olmayan Alevilik iddiasındaki toplulukları, bizzat kendileri tarafından deklare edilen uzlaşmaz ayrılıklarını yok sayarak yekpare bir toplum kabul etmek ve gerçekliği olmayan bu varsayımdan hareketle siyasi ve hukuki planda çözüm arayışlarına girişmek, devlet eliyle homojen bir Alevi toplumu oluşturmaya hizmet edecektir. Bu ise Açılım politikasının ötesinde bir şeydir.*

Bu sebeple, Alevilere verilecek hakların topluluk hakları olarak değil de, bireysel haklar olarak düşünülüp formüle edilmesi gerekir. Türkiye'nin taraf olduğu Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin temel felsefelerine de uygun olan bu yaklaşımla genel olarak Türk toplumu içerisinde demokratik hakların yerleşmesi için gerekli tedbirler alındıkça bireylerin münferiden veya toplu olarak bu haklardan istifade etmelerinin önü açılmış olacak, böylelikle mevcut şikâyet ve sıkıntıların giderileceği bir düzen gerçekleşecektir.

Hükümetin çözüm politikası oluşturma ve uygulama sürecinde ne yapacağını kendi kararlılığı kadar Alevilerin ve toplumun geri kalan kısmının tutumu belirleyecektir. Ancak, belirtmek gerekir ki, çözümün konusu olan sorunun gerçekliğinin tartışmalı olması ve çözümün muhataplarının belirsizliği sonuç alıcı politikaların üretilmesini iyice zorlaştırmaktadır. Her halükarda bir politika üretilmesi durumunda, Alevilik iddiasında bulunanların çok geniş bir yelpaze oluşturması dolayısıyla bütün Alevi gruplarını aynı anda tatmin edecek sihirli formül bulunmadığı sürece şikâyet ve taleplerin arkasının kesilmeyeceği aşikârdır. Diğer bir ifadeyle, Reha Çamuroğlu'nun Almanya Aleviliği için yaptığı tespit aslında Alevilerin tamamı için geçerli genel bir tespittir; açılacak her çözüm paketi yeni talepleri teşvik edecektir.

Açılımın ne gibi sonuçlar doğuracağı hususunda ikinci belirleyici faktör Alevilerin tutumlarıdır. Alevilerin Açılıma karşı tutumlarını değerlendirmek bakımından Hükümetin Alevi Açılımıyla ilgili yaptırdığımız Ankette yer alan bazı

Düşünceler ve Analizler

sorulara verilen cevaplar genel bir fikir vermektedir. Ankette konuyla ilgili ilk soru “Hükümetin ‘Alevi Açılımı’ adı altında yapmaya çalıştığı girişimlerden memnun musunuz?” şeklindedir. Alevi vatandaşların yüzde 14,9’u “Memnunum”, yüzde 24,6’sı “Ne memnunum ne de memnun değilim”, yüzde 11,3’ü “Fikrim yok” diye cevap verirken, yüzde 49’u “Memnun değilim” cevabını vermiştir. Buna göre, Alevilerin yarısı Hükümete güvensizlik, Açılımla ilgili bilgi eksikliği gibi çeşitli sebeplerle Açılma karşı tepki göstermektedir. Ankette benzer bir diğer soru olan “Sizce Hükümetin ‘Alevi Açılımı’ adı altında yapmaya çalıştığı girişimler sorunun çözümü için yeterli midir?” sorusuna Alevilerin verdikleri cevaplar önceki sorunun ortaya çıkardığı durumu teyit etmektedir. Cevap olarak “Yeterli” diyenlerin oranı yüzde 2,6’da kalırken, yüzde 61,1 gibi bir çoğunluk “Yeterli Değil” görüşündedir. Bir başka soruda ise Alevilerin yüzde 59,8’i Açılımın Alevileri Sünnileştirme politikası olduğunu beyan etmişlerdir. Alevi Haber Ajansının internet sitesinde yapılan bir anketin sonuçları da benzer bir durum ortaya koymaktadır. Söz konusu ankette “Alevi Çalıştay olumlu sonuç verir mi?” sorusuna 20 Haziran-11 Eylül 2009 tarihleri arasında verilen cevapların toplamı sadece 73’tür. Bu kişilerin de 53’ü (yüzde 72,6) “Hayır”, 20’si (yüzde 27,4) “Evet” demiştir. Oranlar bir tarafa, Alevilerin ankete karşı ilgisizliği daha anlamlıdır.

Anket sonuçlarını genel olarak değerlendirdiğimizde, Alevilerin açılma soğuk baktıklarını söylemek tam net olmasa da, “Bunlarla birlikte olanları düşünün ilan ederiz” gibi yaklaşımlar sebebiyle hükümete karşı bir güvensizliğin var olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple hükümetin bu konuda geliştireceği iletişim dilinin çok dikkatli bir şekilde seçilmesi, Alevilerin güvensizliklerini artıracak yaklaşımlara ve söylemlere yer verilmemesine özen gösterilmesi önemlidir.

1. Çalışmaya katılan Alevi temsilcilerinin yoğunluğu ve Açılım süreci karşısındaki beklentileriyle bu sonuç mukayese edildiğinde yukarıda işaret ettiğimiz

Düşünceler ve Analizler

temsil sorununun zannedildiğinden önemli olduğu anlaşılmaktadır. Sokaktaki Alevilerin tutumunu tam yansıtmayan Alevi dernek ve vakıf yöneticilerinin Açılım lehindeki beyanlarını esas alarak yapılacak değerlendirmeler yanıltıcı olabilir. Alevi topluluklarının Açılıma “direnmelerine” rağmen başarılı sonuçlar almak zordur. Dolayısıyla, Hükümet Açılımdan somut sonuçlar alabilmek için Açılım sürecinde çalıştaylar düzenlemenin ötesinde Alevileri anlayıcı ve karar kılınacak politikalar hususunda ikna edici yeni araçlar geliştirmelidir. Bu bağlamda, Alevi Açılımını sadece AK Parti ve Hükümetin bir projesi gibi algılanmaktan çıkarmak ve başta Cumhuriyet Halk Partisi gibi Alevilerin yoğunlukla destekledikleri partilerin de desteğini almanın gerekli olduğu aşikârdır.

Açılımın sonuçları bakımından Alevi olmayan vatandaşların tutumu da öncekiler kadar ağırlıklı olmasa da belirleyici olacaktır. Yaptırdığımız Ankette yukarıdaki sorulara Alevi olmayanların verdikleri cevaplar, oranlar farklı olmakla birlikte eğilim olarak Alevilerin cevaplarına benzemektedir. Mesela, Hükümetin Alevi Açılımından memnun değilim diyenlerin oranı (yüzde 32,4) memnunuz diyenlerden (yüzde 21,2) oldukça fazladır. Anket sonuçları ve genel gözlemlerimize göre Sünni kesimin Alevi Açılımına karşı zannedilenin aksine sert bir tutum takınmadığını, ancak önemli bir destek de vermediğini göstermektedir.

Alevi açılımının muhtemel pratik sonuçları arasında Türkiye'nin başta Batılı devletler olmak üzere dış dünyayla ve özellikle AB ile ilişkilerine etkileri de bulunmaktadır. Alevi sorununun gerçekliği ve abartılması bir yana, yapılan propagandalar sonucu “sorun” kısmen de olsa uluslararasılaşmıştır. Sorunu politik amaçla kullanmak isteyen devletlerin yanında, konuya insan hakları ve temel hürriyetler açısından bakanlar da vardır. Türk devletinin Alevilerin sorunları karşısında duyarsız kaldığı iddiaları Türkiye'nin uluslararası imajını zedelemektedir. Oysa, kendi bölgesinde hâkim güç olmaya başlayan Türkiye'nin en büyük “silahlı” tarihinden tevarüs ettiği ve bölge halklarının da

Düşünceler ve Analizler

nostaljik bir duyguyla hatırladığı din, inanç, etnik köken ayrımı yapmaksızın bütün insanlar için bir barış ve huzur diyarı olma potansiyelidir. Alevi Açılımı ve bunun sonunda oluşturulacak politikalarla bölgede oluşturulacak olumlu hava Türkiye'nin büyük devlet olma çabalarına olumlu katkılar sağlayabilecektir.

Açılımın bir diğer olumlu etkisi AB ile ilişkilerde kendisini gösterecektir. AB İlerleme Raporlarında artık klişeleşen “Türkiye Alevilerin durumunu düzeltici hiçbir şey yapmıyor” ibaresi kalkacak ve yapılanlar Türkiye'nin ‘karnesine’ olumlu puan olarak yansiyacaktır. Keza Açılım sürecinde Alevilerin dile getirdikleri zorunlu din dersi gibi kolaylıkla hal çaresi bulunabilecek sorunların çözüme kavuşması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde açılacak davaların önünü tıkayacak ve ülkemiz hak etmediği mahkûmiyet kararlarından kurtulacaktır. Görüldüğü üzere, Alevi Açılımının dış politika boyutu oldukça önemlidir.

Alevi Politikasının Fizibilitesi

Alevi Açılımının nihai amacı Açılım sürecince belirlenen sorunları ve talepleri dikkate alarak bir Alevi politikası oluşturmaktır. Sorun olarak görülen bir durumu iyileştirmek için bir tedbirler paketi ortaya çıkmayacaksa Açılım sürecinin bir anlamı olmaz. Raporumuzda son olarak, daha önce yaptığımız yorumların ışığında, tutarlı, kapsamlı ve sonuç alıcı bir Alevi politikasının fizibilitesi, yani olabilirliği/oluşturulabilirliği konusu değerlendirilecektir.

Bir konuda veya bir sorunla ilgili olarak politika oluşturmanın birinci ve olmazsa olmaz şartı o konunun veya sorunun ne olduğunun net bir şekilde ortaya konulmasıdır. Sorunun çözümü için gerekli siyasi iradenin, maddi imkânların ve uygun şartların bulunup bulunmadığı daha sonraki işlerdir. Zaten, birinci ve

temel şart yerine getirilmezse, sonraki saydıklarımızın bihakkın mevcut olmasının hiçbir anlamı yoktur. O halde, Alevi Açılımının anlamı ve bir Alevi politikasının oluşturulabilirliği Aleviliğin ve Alevilerin tanımlanmasına bağlıdır.

“Bu tanımı kim yapmalı?” sorusunun iki cevabı vardır. Birincisi, devletin yanlı olarak bir tanım getirmesidir. Bir topluluğa dışarıdan kimlik empoze etmek anlamına gelen bu yaklaşım esas itibarıyla antidemokratiktir. İkinci yaklaşım ise, kendisini Alevi olarak görenlerin Aleviliği ve kendilerini tanımlamalarıdır. Hükümet demokrasi ve hukuk devletinin gereği olarak Alevi Açılımında bu yaklaşımı benimsediğini ilan etmiştir. Dolayısıyla, Alevi Açılımı ve politikası Alevilerin tanımı üzerine bina edilmek durumundadır.

Değişik Alevi kesimlerinin şimdiye kadar ortaya koyduğu görüşler çerçevesinde Aleviliğin üzerinde mutabakat sağlanan hiçbir tanımı bulunmamaktadır. Alevilik tanımı olmayınca “Alevilerin ayırıcı özellikleri nelerdir?”, “Kimler Alevi sayılır?” sorularına cevap bulmak da mümkün değildir. Bu durum açıkça göstermektedir ki, Alevilerle ilgili politika oluşturmanın olmazsa olmaz şartı gerçekleşmemiştir.

Genel kabul gören bir tanım yerine değişik grupların münferiden yaptıkları tanımlara bakıldığında, bunlar da sorunludur. Daha doğrusu, münferit tanımlar da gerçek manada tanım olmayıp, Aleviliğin bir mezhep, din, inanç, etnisite olduğu şeklinde içi doldurulmayan genellemelerden ibarettir. Mesela, birçok grup tarafından ifade edilen yaygın “tanımlardan” birisi Aleviliğin; ehlibeyt sevgisi, insan sevgisi olduğudur. Açıktır ki, ehlibeyt ve insan sevgisi ile halkın hemen tamamı Müslüman olan bir ülkede toplumun genelinden ayrı bir grubu tanımlamaya kalkışmak en basit tabirle sığıktır.

Sonuç

Hükümetin Alevi Açılımının amacı, yöntemi, muhtemel sonuçları ve yapılabirliği açısından yaptığımız değerlendirmeler Açılım sürecinin, orijinal bir yaklaşım olmakla birlikte, önemli zorlukları ve risklerinin olduğu kaydedilmelidir. Raporda Açılımın ne olduğunu/olabileceğini ortaya koymaya çalışırken, kimi yerlerde bize göre yapılması gerekenlere de işaret ettik. Raporumuzun bu sonuç kısmında önemli olduğunu düşündüğümüz birkaç “yapılması gerekeni” daha sunmak istiyoruz.

Aleviliğin ortak kabul gören bir tanımının olmamasının Açılımın ve çözüm çabalarının önündeki en büyük engel olduğunu belirtmiştik. Tanım yokluğu geçmişte ve günümüzde bütünlüğü olan bir Alevi toplumunun bulunmamasının sonucu ve göstergesidir. Alevilik iddiasında olanların çeşitliliği Alevilerin en azından bu aşamada tek bir toplumsal grup oluşturmasını imkânsız kılmaktadır. 1. Çalıştay, Alevi grupların anlaşmalarının bu tür uygun platformlar oluştuğunda imkânsız olmadığını göstermişse de unutulmamalıdır ki, ortaya konulan ortak talepler birçok grup tarafından “şimdilik” kaydıyla kabul edilmiştir. Bu tür ortamların çalıştay gibi platformlara bağımlı olmayan sürdürülebilir bir nitelik kazanması çok daha önemlidir. Dolayısıyla, gruplar üzerinde mutabakat sağlanamayan fakat kendileri için önemli gördükleri talepleri dile getirmeye devam edeceklerdir. Yani, bütün Aleviler muhatap alındığına göre taleplerin ucu açıktır; Hükümetin ortak talepleri yerine getirmesi ancak kısmi bir çözüm olabilecektir. Bu da Açılımın çözüme giden bir yol olmaktan ziyade “açık denizlerde bilinmeyen yerlere” açılmaya dönüşmesi riskini doğurmaktadır. Bundan dolayı, Hükümetin çalıştaylara ek olarak Alevilerin daha sık bir araya geleceği, ortak sorunlarını ve taleplerini tespit edecekleri bir platform oluşturması gerekir.

Alevi Açılımını, Alevi sorunlarını çözme amacı bakımından eleştirmemize rağmen Açılımın beyhude olmadığını, bu süreçten ülkenin yararına bazı sonuçların doğabileceğini düşünüyoruz. Açılım her şeyden önce Alevilere kendi durumlarını

göstermek bakımından faydalıdır. Alevi temsilcilerinin ve sokaktaki Alevilerin çoğunluğu Aleviliğin ne olduğuna dair zihinlerin bulanık olmasından rahatsızdır; Açılım süreci Alevilere bu rahatsızlığın en önemli sebeplerinden birinin de Alevi temsilcisi olduğunu iddia eden ve sesi gür çıkanlar olduğunu görme fırsatı vermektedir.

Yine, Açılım süreci Alevi temsilcilerinin ortak isteklerini formüle etmesine imkân vermiştir. Bu ortak isteklerin ve dile getirilecek daha başka isteklerin birkaçı dışında tamamını karşılamak hiç de zor değildir. Hükümet bu istekleri karşılamakla Alevi sorunlarının çözümünde elinden geleni yapmış olduğunu gösterecek, böylece bir yandan sorunların çözümüne bir katkı yapmayan mağduriyet söylemlerinin zeminini ortadan kaldırma, diğer yandan uluslararası alandan bu mağduriyeti ve ayrımcılık söylemleri üzerinden yapılan baskıların, yanlış değerlendirmelerin önüne geçmiş olacaktır.

Alevilerin 1. Çalıştay'da ifade edilen ortak taleplerden Madımak Otelinin müze yapılmasının (Ankette Alevilerin büyük çoğunluğu, Alevi dışındakilerin de çoğunluğunun bu yönde görüş bildirmesine rağmen) Alevi sorununun çözümüne değil, müzminleşmesine hizmet edeceğini düşünüyoruz. Böyle bir uygulama gelecekte başka benzer taleplere de kapı aralayacak, Türk toplumunun her parçasının geçmişte yapılan (veya yapıldığı zannedilen) haksızlıklar için birbiriyle hesaplaşma aracına dönüşecektir. Cemevlerine ibadethane statüsü verilmesi de ileride sakıncalar doğurabilecektir. Resmen ibadethane sayılacak cemevlerinin camilere rakip gibi gösterilip zaten İslam-dışı olma töhmetinden muzdarip ana akım Aleviliği ayrı bir dine dönüştürmeye çalışanların işlerini kolaylaştırması ihtimali göz ardı edilmemelidir. Buna rağmen Alevilerin neredeyse mutabık oldukları en önemli konulardan biri olarak Cemevlerinin resmen kabul edilmiş bir statüye kavuşturulması, Alevi taleplerine karşılık

Sonuç

vermek açısından çok önemlidir. Alevilerin de belirtilen sakıncaları giderecek biçimde yararlarına olabilecek bir ara çözüm Kültür Bakanlığı bünyesinde yapılacak bir düzenleme olabilir ki, böylesi bir düzenlemeye birçok Alevi kanaat önderi de katılmaktadır.

Kısaca, Hükümetin çözüm üretirken demokrasi ve insan hakları adına gözü kapalı hareket etmekten kaçınması, Aleviler lehine pozitif ayrımcılık gibi algılanacak ve Alevilere karşı toplumun geri kalanında husumet uyandıracak tedbirlerden uzak durması, masum gibi görünen bazı taleplerin Alevileri dini bir azınlığa dönüştürecek süreçleri başlatma ihtimalini iyi hesap etmesi gerekir. Alevileri ülkemizdeki ana kitleden ayırmaya yönelik böyle bir durumun ortaya çıkmasını Alevi vatandaşların büyük çoğunluğunun da istemediği ortadadır.

Son olarak, yaptığımız her türlü eleştiriye rağmen teslim etmek gerekir ki, Hükümet sorun olarak gördüğü bu konunun üstüne, ülkedeki birçok siyasi, toplumsal, ekonomik sorunların varlığını bahane etmeyip ve de Alevilerin kendisine karşı önyargılı yaklaşımlarına rağmen cesaretle gitmektedir. Bu Açılımda herhangi bir sorun çözülme bile, sorun çözme iradesinin böylesine kararlılıkla ortaya konması gelecekte başka sorunlarda yetkili makamların uyutma politikası izlemesini zorlaştıracaktır. Bu ise Açılımın şimdiden ortaya çıkmış hiç de küçümsenemeyecek bir başarısı olarak kabul edilmelidir.

Çetin Emeç Bulvarı A. Öveçler Mah.
4. Cad. 1330 Sk. No: 12
06460 Çankaya - Ankara / TÜRKİYE
Tel : +90 (312) 473 80 45
Faks: +90 (312) 473 80 46
E-Posta: info@sde.org.tr

www.sde.org.tr